

IRODALMI
MŰVÉSZETI
ÉS
HELYTÖRTÉNETI
SZEMLE

Paksi Tükör

XIII. ÉVFOLYAM, 1. SZÁM, 2006 FEBRUÁRJA

ÍZELÍTŐ

Egy el nem mondott
történet

Attila – Mítosz vagy valóság

A hunok (korreferátum)

Paks sajtótörténete II/14.

Paksi költők versei

Bennünk egy ország rejtőzik

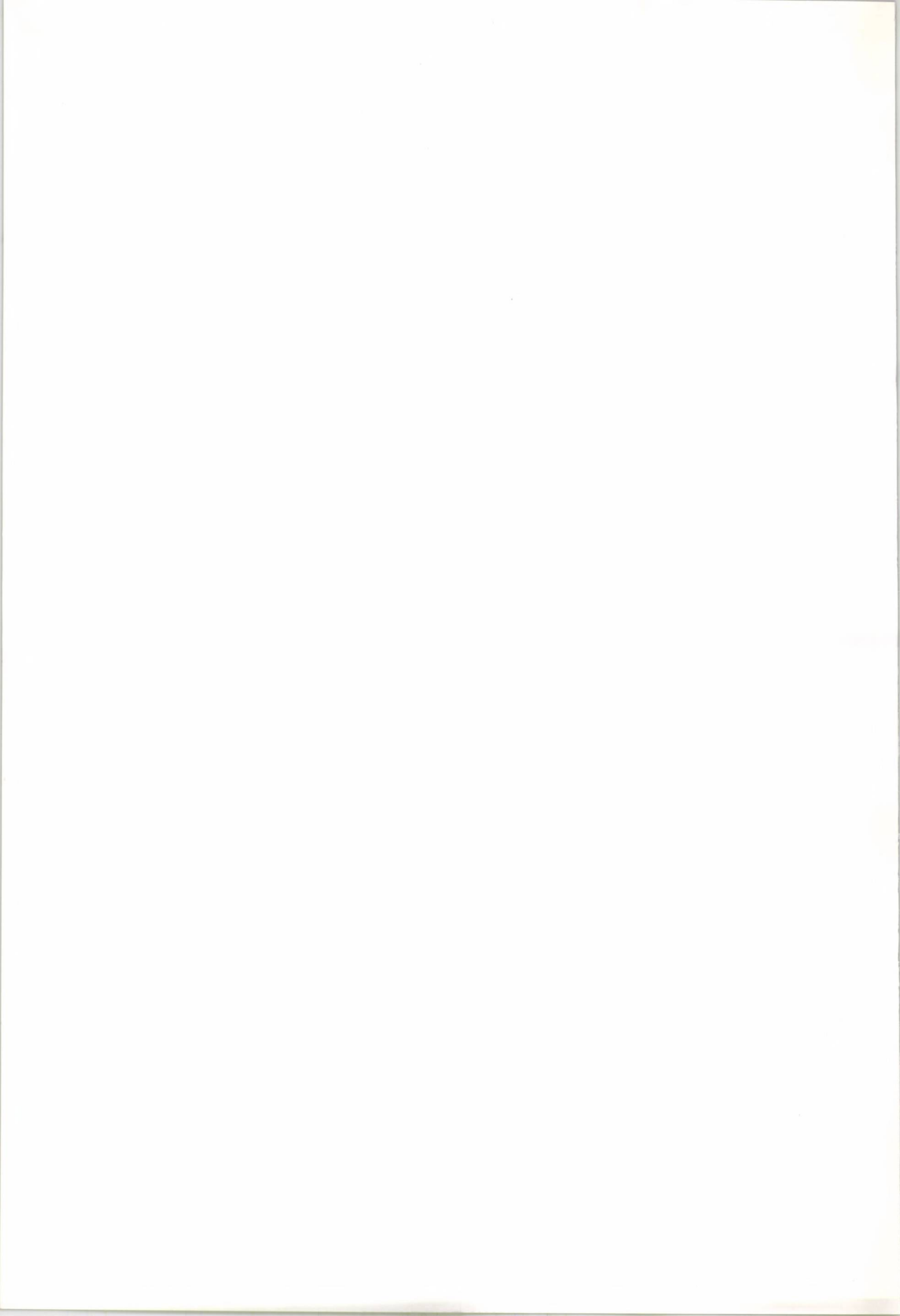
Újabb előrelépés

Bevezető Tell Edit előadó-
estjéhez

A vers az, amit mondani kell

Dr. Tarisznyás Györgyi

Egy el nem mondott történet

– Dr. Tarisznyás Györgyi emlékére

„Nagyszerű az emberben, hogy soha nem veszíti el a bátorságát és a kedvét; újra és újra kezdi, mert tudja, hogy fontos és érdemes újakezdenie.”

/Ray Bradbury/

Előszó

Mindenkinek szüksége van példaképre, egy olyan emberre, akire hasonlíthat, egy olyanra, akit tisztelhet, csodálhat. Mivel mindannyian mások vagyunk, mindenki más szempontból választ ideált magának; manapság igen népszerűek a fiatalság körében az énekesek és sportolók, modellek és botrányhősök, de valahol a nagy rajongásban félúton gyakran elmaradnak a valós értékek...

2005-ben iskolánk, a paksi Vak Bottyán Gimnázium fennállásának 60. évfordulóját ünnepelte. A nagy készülődés közben a szertárból régi dokumentumok, osztálynaplók kerültek elő, és ezzel együtt számos emlék és érték. Így elevenedett fel annak a tanárnőnek az emléke, akinek neve hallatára sokaknak csak az egykori belügy-, majd külügyminiszter, Rajk László, illetve annak nevéhez kapcsolódó 1949-es politikai per jut eszébe, pedig itt sokkal többről van szó.

Sajnos gyakran előfordul velünk, hogy tőlünk távol, idegen országokban keressük a szépet, a jót, pedig sokszor nem is kell olyan messze menni. Ilyen Szép és Jó dr. Tarisznyás Györgyi, iskolánk egykori tanára, a Rajk-per párton kívüli áldozata, a Corvina Könyvkiadó példás munkatársa.

Semleges politikai beállítottsága ellenére fontos történelmi szerepet szánt neki a sors, s mint egykori „duplanullás”, életéről kevés írásos forrás maradt fent, de nagy segítségemre voltak azok a kedves emberek, akik mind a mai napig töretlen szeretettel és tisztelettel emlékeznek meg dr. Tarisznyás Györgyiről. Személye mindenkinek mást jelent: van, akinek kedvelt kolléga, valakinek kitűnő tanár, férjének hűséges hitves, szüleinek szerető gyermek... nekem pedig örök példa.

Veressné Deák Éva, corvinás kollégája és barátjánője 1993-ban már megjelentetett egy könyvet Tarisznyás Györgyi életéről, a mű olvasmányos, izgalmas és számtalan forrást sorakoztat fel. Én igyekeztem a történetet egy másik oldalról megközelíteni, a minden szépre fogékony, a művészetek és a kultúra iránt rajongó nőt kívánom bemutatni.

A Tarisznyás család

Dr. Tarisznyás Györgyi férjének, Farkas Istvánnak közlése alapján: Tarisznyás Gerő erdélyi születésű, örmény származású jogász, községi főjegyző. Ditróban született, iskoláit Kolozsváron végezte, 1917-ben került a paksi közigazgatáshoz. Csupaszív ember hírében állt, mindenkit névről ismert Pakson és a környező településeken nagy tekintélynek örvendett.

Hatvanas éveinek közepén érte a nyilasrendszer parancsa: gettót kell alakítani Pakson. A zsidók elhurcoltatását nem állíhatta le, de a bevagonírozásnál minden igyekezetével könnyített sorsukon. Az utókor így emlékezik meg az esetről:

„Akadt egy közigazgatási vezető, Paks község főjegyzője, aki a németek embertelen parancsát nem teljesítette, példája sajnós, majdnem egyedülálló volt. Tarisznyás Gergely főjegyző, amikor megkapta a megszállók parancsát, hogy a több mint kétszáz éves múlttal rendelkező paksi hitközség tagjait gettóba vitesse, felállt az íróasztala mellől, s kijelentette a német tiszteknek és a kísére-

tükben levő csendőrpáncsnoknak, hogy ő ebben nem vesz részt. Azonnal lemondott állásáról és hiába fenyegették, megtagadta a közreműködést...”^[1]

Tarisznyás Gerő emberisége másodjára a második világháború végjátéka idején mutatkozott meg a világ számára: a hazánkat előzőnlő Vörös Hadsereg délen már novemberben eljutott a Dunántúlra, a paksi főjegyző házában a családnak összébb kellett húznia magát, mert egy hadosztályparancsnokot szállásoltak el náluk. A főtiszt és a háziak között barátságos viszony alakult ki, tolmács útján érintkeztek. Amikor egy kisfiú jelentette Gerő bácsinak, hogy „az oroszok viszik a kömlődikeket Szibériába”, Tarisznyás úr személyesen kereste meg a parancsnokot, és lépett fel a helyiek érdekében, hiszen nemcsak hogy nem volt köztük egyetlen volksbundista sem, de még csak nem is svábok voltak: Luxemburgból, a francia-német határvidékről települtek oda 300 esztendeje. A parancsnok az egész „rakomány” szabadon bocsátását engedélyezte.

Az egész család igen közkedvelt volt Pakson, a főjegyző ismert volt emberségéről, hazafiságáról, szép felesége, Tarisznyásné Fülöp Margit mindenkit megnyert kedvességével. A „mama” 1902-ben született, tanítóképzőt végzett, s a polgári iskolában tanított 1939-től. 16 évesen ment férjhez, és 18 évesen szülte meg egyetlen gyermekét, Györgyit. A város kulturális életében aktívan részt vett, tagja volt a paksi Ének- és Zeneegyletnek. Egy kedves ismerőse így emlékezett róla: „valószínűleg ő volt az utolsó úrinő, akivel találkoztam.”

A család nagy büszkesége, Györgyi 1921. szeptember 3-án született Pakson. A kislány nagy szeretetben nevelkedett a család rendelkezésére bocsátott szolgálati lakásban, melyben egykor maga Deák Ferenc is lakott – erről ma emléktábla tanúskodik –, éppen ezért nehezen viselte, mikor tízéves korában szülei Pestre küldték tanulni. Az Erzsébet Nőiskolában volt bentlakó diák, kitűnő tanuló volt, az érettségi után a bölcsészetre iratkozott be. A háború alatt az egyetemen francia-német szakot végzett, és művészettörténetet tanult, ennek során 1942-ben még Németországban, a müncheni egyetemen is elvégzett – gyakorlásként – egy szemesztert, e félév költségeit állatorvos nagybátyja viselte, mert a papa erre nem volt hajlandó, mivel nem szerette a németeket, dölyfös, fennhájzó embereknek tartotta őket. Münchenben Györgyi az Englhardt családnál lakott albérletben; a család feje egy, még a Hitler előtti időszak óta szolgáló idősebb német tisztviselő volt. Györgyi doktorálása után visszatért Paksra, a kereskedelmi iskolában lett tanár.^[2]

Az iskolai évek

A paksi kereskedelmi iskola első évei

1945 előtt Pakson nem volt középiskola, bár létesítésének gondolata az 1910-es évektől többször felmerült. Az 1944/45-ös tanév vége felé az érdekelt szülők azzal a kérdéssel fordultak Losonczy István kereskedelmi középiskolai tanárhoz, a paksi állami polgári iskola akkori megbízott igazgatójához, hogy annak érdekében tegyen lépéseket, hogy Pakson 4 éves kereskedelmi középiskola jölessen létre. Kérésüket azzal indokolták, hogy Tolna megyében nincs ilyen középiskola, és az akkor fennálló közlekedési és egyéb nehézségek miatt szinte megoldhatatlan, hogy gyermekeik Budapesten vagy még távolabb fekvő városokban tanuljanak.^[3]

Az első középiskolát Pakson a kultuszminiszter 1945. szeptember 13-án kelt rendelete engedélyezte, az új középiskola átmenetileg Állami Kereskedelmi Középiskolai Előkészítő Tanfolyam elnevezéssel kezdte meg működését 99 beírt tanulóval. A kultuszminiszter engedélyezte a fiúk és lányok együttes oktatását; az intézet vezetésével Losonczy Istvánt [...] bízták meg. Az ünnepélyes tanévnyitót 1945. szeptember 30-án tartották. A tanítás október 1-jén kezdődött az Anna utcai épületben –

^[1] Memento Magyarország, 1944

^[2] Farkas István, a férj közlése alapján.

^[3] A Vak Bottyán Gimnázium jubileumi évkönyve, 1945–1995, 14–15.o.

Anyakönyvi szám *7/1947-48.*

KERESKEDELMI KÖZÉPISKOLAI ÉRETTSÉGI BIZONYÍTVÁNY

Kódi József

Pakson született 19 *28.* évi
május hó *30* én, *kat.* vallású, miután középiskolai (középfokú)
tanulmányait megpedig *a helyi isk. II. o. t. a pácsi áll. pedag. iskolában az 1941/42. tanévben;*
a helyi középiskola I.-II. o. t. a kistérségi bent. iskolában az 1942/43.
és 1943/44. tanévben, a II. IV. o. t. a pácsi áll. bent. középiskolában az 1944/45. és 1947/48.
tanévben
elvégezte *jeles* magaviseletet tanúsított, alulírott bizottság előtt
érettségi vizsgálatot tett a következő eredménnyel:

Magyar nyelvből és irodalomból	<i>jeles</i>
Történelemből	<i>jeles</i>
Földrajzból és áruismeretből	<i>jeles</i>
Német nyelv és levelezésből	<i>jeles</i>
Számításból	<i>jeles</i>
Gazdasági és jogi ismeretéből	<i>jeles</i>
Könyvvitelből	<i>jeles</i>
Gyakorlati ismeretéből (kereskedelmi levelezés, gyorsírás stb.)	<i>elégéges</i>

A kereskedelmi középiskola többi tantárgyaiban tanúsított előmenetele:

Hit és erköstan	<i>jeles</i>
<i>szépirodalom</i> nyelv	<i>elégéges</i>
<i>matematika</i> nyelv	<i>jeles</i>
Történelmi ismeretek	<i>elégéges</i>
Egészségi ismeretek	<i>jeles</i>
Testnevelés	<i>jeles</i>
Érdeklődési ismeretek	<i>jeles</i>

A fentebbiek szerint a szabályszerű követelményeknek
jól megfelelt őt az 1938: XIII. t.c. 47. §-a értelmében az ott
megjelölt felsőbb tanulmányokra **érettnek** nyilvánítjuk.

Kelt *Pakson*, 19 *48.* évi *február* hó *16.*

Jósa Péter
a vizsgálatbizottság elnöke.

Lovász József
a vizsgálatbizottság tagja.

Höröskötő István
a vizsgálatbizottság tagja.

Höröskötő István
a vizsgálatbizottság tagja.

Höröskötő István
a vizsgálatbizottság tagja.

Höröskötő István
a vizsgálatbizottság tagja.

Höröskötő István
a vizsgálatbizottság tagja.

Höröskötő István
a vizsgálatbizottság elnöke.

János István
a vizsgálatbizottság tagja.

Höröskötő István
a vizsgálatbizottság tagja.

Höröskötő István
a vizsgálatbizottság tagja.

Höröskötő István
a vizsgálatbizottság tagja.

Höröskötő István
a vizsgálatbizottság tagja.

Egy középiskolai érettségi bizonyítvány 1948-ból, a Tanárő első osztályából

Paksi Tükör • 2006 február 3

Daróczy-kúria – két első és egy második osztályban. Az első tanév végén 86 tanulót osztályoztak. A háború utáni nehézségek ellenére a 10 fős tantestület értékelése szerint a tanulók jó tanulmányi eredményt értek el. Az ifjúsági egyesületeket is sikerült megalakítani és eredményesen működtetni már az első tanévben (pl. Deák Ferenc Önképzőkör, Ifjúsági Sportkör).^[4]

A Deák Ferenc Önképzőkör Képzelt beteg c. műsorának szereplői

Györgyi mint pedagógus

Dr. Tarisznyás Györgyi már az iskola megalakulásának évében osztályt kapott, egykori diákja, Kródi József^[5] így emlékszik vissza: „'45 őszén találkoztunk először a beiratkozáskor, de a családot korábbról ismertem. Már akkor nagy hatással volt rám rendkívüli kisugárzása, egyidejű kedvessége és szigora. A fiúk és lányok egyaránt rajongtak érte, nemcsak iskolai, de magánéleti problémáinkkal is bátran fordulhattunk hozzá. Olyan volt, mint egy jó barát, de mindig megmaradt a kellő három lépés távolság közte és diákjai között. Elbűvölő személyisége és karakteres szépsége tekintélyparancsoló volt, magam is iparkodtam jegyeim javításán, nehogy »szégyenben« maradjak a tanárnő előtt. Minden csínytevésünkről tudott, de mindig kimentett minket a bajból.”

Ahogy már említettem, a paksi középiskola már 1945 szeptemberében megnyitotta kapuját a tanulni és művelődni vágyó fiataloknak. Pakson már korábban is hagyománya volt az amatőr színtársulatnak, a 2. világháborút megelőzően különböző egyletekben (Gazdakör, Katolikus Kör, Evangélikus Legényegylet...) élénk felnőtt színtársulatok élet zajlott. A településen két amatőr felnőtt társulat működött: a paksi Ének- és Zeneegylet, melynek a tanárnő és édesanyja is tagja volt, illetve a másik „társulat” Hellinger Sándor vezetésével a Gazdakör égisze alatt működött.

A diákcsoport élére dr. Tarisznyás Györgyi személyében rendkívül sokoldalú, művelt és a színházi világban is jártas magyartanár került. Ennek köszönhető, hogy a középiskolai amatőr együttes műsorpolitikája kezdettől fogva igényesebb volt mindkét felnőtt együttesnél, sőt igényes műválasztása országos példaként szolgálhatott volna. Dr. Tarisznyás Györgyi háromévi rendezői munkájának a csoport Molière: A fősvény és a Képzelt beteg c. vígjátékát, Gogol: A revizor c. szatírját és Shakespeare: Ahogy tetszik c. színművét mutatta be a diákegyüttes.^[6]

^[4] A paksi Vak Bottyán Gimnázium hatodik évtizede, 1995–2005, 10.o.

^[5] A Paksi Kereskedelmi Középiskola első növendékei között végzett. A Paksi Konzervgyár nyugalmazott főmérnöke, a város tiszteletben álló közéleti személyisége.

^[6] A Vak Bottyán Gimnázium jubileumi évkönyve, 1945–1995, 53–54.o.

A diákszínpad *Ahogy tetszik* c. előadása 1948

Kródi József is állandó résztvevője volt az önképzőköri foglalkozásoknak, emlékei szerint a tanárnő mindig a dolgok élén járt, s kiváló szervező volt. A színi előadások bevételeiből a futballcsapatot támogatták, a csapat iskolai jelvényét a lányok készítették el. Az iskola fennállásának 3. évében készült Évkönyv a következőket írja: „1948. március 13-án és 14-én, továbbá május 30-án szabadtéri színpadon az Önképzőkör színjátszó csoportja nyilvánosan előadta Shakespeare: „Ahogy tetszik” c. vígjátékát, igen nagy sikerrel. A darab egy részletével részt vettünk a '48-as centenáriumi kultúrversenyen, és a Szekszárdon megtartott megyei döntőben II. helyezést értünk el. Ezzel színjátszó csoportunk továbbjutott, és május 18-án Kaposváron az országos középöntőben az ifjúsági csoportban I. helyezést ért el. Az országos döntő időpontjáról a tanév befejezése előtt nem kaptunk értesítést.” A vígjáték színpadterveit a Tanárnő barátnője, Cservényi Judit, hivatásos jelmeztervező, a Nemzeti Színház munkatársa készítette.”

Az egykori diák elmondása szerint a Tanárnő színt vitt az iskola életébe. Élénk kapcsolatban állt az intézmény a kalocsai tanítóképzővel, ahogy a nebulók emlegetik: a „prepákkal”. A tanulók komppal keltek át a Dunán, majd kerékpárral folytatták útjukat a túlsóparti iskoláig. A délelőtti órákban a színjátszásé volt a főszerep, délután pedig jöhetett a várva várt foci! Habár csupa kiválóságokból állt csapatuk, bizony gyakran mutatkoztak jobbnak a hazaiak, de a fiúk testnevelője, dr. Dombi József így vigasztalta a gárda tagjait: „Fiúk, az erkölcsi győzelem a mienk.”

Március 15-i felvonulás Pakson az 1940-es évek végén

Az iskolai futballcsapat - a fiúk mezén a lányok által készített jelvény

Az osztály vonattal utazott Ercsibe, a Fejér Megyei Cukoripari Rt. Cukorgyárába, továbbá az ercsi olajsajtoló üzembe, és kerékpárral jutottak el a tolnai állami selyemgombolyító és selyemfonó gyárba, a Toltex tolnai selyem-, pamut-, gyapjúfonó és -szövő üzemébe és a tolnai kisipari szappanfőzőbe. A színjátzsósok eljuthattak Lovásziba is, ahol a bányászoknak tartott előadás jutalma 3 napos vendéglátás volt.^[7]

Az 1947/48-as tanévről készült évkönyvben a következő bejegyzés található a Tanári testület c. fejezetben:

A tanár neve, alkalmazásának minősége, képesítése	Szolgálati éveinek száma	Heti óraszám	Osztályfőnök	Egyéb szolgálati beosztása
Tarisznyás Györgyi dr. Rendes tanár, okl. középisk. tanár, képesített gazdasági szaktanár, (német-francia)	4	20	IV.	Az önképzőkör tanárelnöke. Tanári és ifjúsági könyvtár őre. A leánysportkör vezetője.

Illetve egy másik: „Záró tornaünnepélyünket június 13-án tartottuk. A lányok tornavizsga gyakorlatait Tarisznyás Györgyi dr., a fiúkét Dombi József tanárok tervezték és tanították be. Nagy sikerre volt a leányok ritmikus gyakorlatainak és a magyar táncoknak, valamint a fiúk talajtorna gyakorlatainak.” Szintén e forrásból derül fény arra, hogy hazánkban is – szovjet mintára – bevezetett munkaversenyen az 1947/48-as tanévben a tantestület tagjai közül dr. Tarisznyás Györgyi 26-os pontszámával a legjobb eredményt érte el.

Az érettségi előtt kiemelten sokat foglalkozott osztályával, kísérettségi megrendezésével igyekezett segíteni diákjai felkészülését. 1973-ban, a 25 éves osztálytalálkozón újra összegyűlt a „csapat”, az osztályfőnök is eljött – idézi Józsi bácsi –, de már nem volt a régi.

Egy másik kedves diákja, Koszorús József^[8], így nyilatkozott róla: „Óriás mint magyar ember, óriás mint tanár. Már kisgyerekként is ismertem, már akkor feltűntek arcának különös vonásai. '44-ben fejeztem be a polgári iskolát. Pest az áprilisi bombázások miatt romokban hevert, Pakson a szü-

^[7] A Paksi Állami Kereskedelmi Középiskola évkönyve az 1947–48. tanévről, 6.o.

^[8] A Paksi Kereskedelmi Iskola első növendékei között végzett, 42 év munkája után most nyugdíjas pedagógus.

lők kérvényezésére a kereskedelmi iskola '45-ben megnyitotta kapuit. A polgári iskolai tanárok, Tarisznyás Györgyi és Zábolyi Mari^[9] magánúton készítettek fel minket az iskolára, a felvételi vizsgára Fehérváron került sor. Végül a Tanárnő osztályába kerültem, voltak ott Tolnárol, Fadról, Ordasról és Földvárról is, 19-en jártunk az osztályba. Az iskola felszereltsége igen hiányos volt a kezdeti időszakban, magunk vittük a széket és a tüzelni valót, hogy ne fázzunk az Anna utcai épületben. Jó osztályközösségünk volt, amit a Tanárnő – egy, a már világirodalomból is jól ismert – jelszava is erősített: »Egy mindenkiért, mindenki egyért!«. Bár megkövetelte óráin a fegyelmet, a tananyagot rugalmasan kezelte, a jobb tanulók nehezebb, a gyengébbek könnyebb példákon gyakoroltak; mindig azt mondta: »Csak annyit kérek, amennyit adok.«. Olyan volt, mint egy jó barát, mindig segített, bármilyen problémával fordulhattunk hozzá. Akkoriban még más világ volt, az osztályfőnöktől kellett engedélyt kérni még a 16 órás mozielőadásra is, igazolást írásban kaptunk. Sok „balhénk” volt, de mindig összetartottunk.

Az osztály szóvivője Kródi József volt, egyszer egy hétig hallgatták ki egy „sátorozás” miatt az osztályfőnök és az igazgató úr jelenlétében, de a végsőig kitartott az igazság elhallgatásában, az elkerülhetetlen lelepleződésre csak a Tanárnő jelenlétében került sor. Máskor meg az ablakon szöktünk ki a paksi vásárba; egyszer pedig áramszünettel meghiúsítottuk a másik osztály buliját, mert nem hívtak meg a rendezvényükre, pedig ők ott voltak a mienken.

Nem egyszer volt rá példa, milyen jó kis társaság a mienk: volt egyszer, hogy nagy halom szén állt a Tanárnőék udvarán, és hát nem volt elég férfiember a háznál, aki behordhatná azt. A délután folyamán pillanatok alatt megtisztítottuk az udvart, a hálás köszönet mellett Margit néni finom süteménye volt jutalmunk.

Emlékszem, október felé járt az idő, amikor hosszúra nyúlt a délután, hiszen aznap kalocsai barátaink látogattak meg minket, és hát bizony hamarabb eljött az este, mint szokott, és már nem járt a komp. Vagy 40-en voltak a Duna innenső partján, pedig másnap mindenkinek templomban volt a helye. A Tanárnő kérdő tekintettel fordult felénk, mit gondolunk, meg tudjuk-e oldani ezt a „kis problémát”. Meg tudtuk. Voltunk 8-9-en, volt 3 ladikunk és 40 kerékpáros prepánk. Hajnali fél kettőig eveztünk a két part között, de mindenkit otthon talált a reggel. Persze nem mehettünk haza csak úgy, a Tanárnő még akkor sebtében mindenkit lezuhanyoztatott házukban, forró teával és zsíros kenyérral kínált minket. Másnap az Igazgató Úr maga is személyesen megköszönte, hogy kiségettük az iskolát, majd a szülői értekezleten a szülők előtt is megdicsérték bennünket. Sokszor kellett boszszankodnia miattunk, pedig soha nem akartunk rosszat, de mindig kiállt az osztály mellett.”

Nem tudtam megállni, hogy meg ne kérdezzem Józsi bácsitól, tetszett-e neki a Tanárnő, úgy mint asszony, erre ő azt felelte: „Anyira tiszteltem, hogy nem mint nőre, hanem mint tanárnőre tudtam csak rá gondolni. Tanári pályafutásom alatt számtalanszor gondoltam rá, vajon mit tenne Ő most abban a helyzetben, mindig bejött.”

Messze Pakstól

A kezdetek

1948. január 11-én, Dinnyés Lajos miniszterelnök felkérésére dr. Klein Antal, Tolna megyei kisgazdapárti képviselő nagy vadászatot rendezett a budapesti diplomáciai testület vezetői számára. Meghívták Tolna megye és Paks vezető embereit, így természetesen a főjegyzőt és családját is. A tanárnőt - mint francia szakos tanárt - a francia nagykövet mellé ültették. Az este folyamán ismerkedett meg Karlo Mrazovics, jugoszláv nagykövettel, aki a következő hónapokban többször is tiszteletét tette Pakson a Tarisznyás családnál, majd jelezve, hogy szándékai komolyak, megkérte a lány ke-

^[9] Zábolyi Endréné Szabó Mária. A férje Paksról származott, és ő 1939-től sokszor járt Tarisznyáséknál Pakson. Tisztviselő volt, az Igazságügy-minisztérium egyik dolgozója. 1950-53-ig rab, utána előadó az Iparművészeti Alap kereskedelmi vállalatánál. 1956 őszén az első bécsi hajókirándulások egyikén vett részt, október 23-án Bécsben érte. A férje fiaival utánament, Németországban és Ausztriában éltek, a Deutschland Funk rádió magyar adásánál dolgozott.

zét. Nem sokkal ezután Mrazovicsot Moszkvába helyezték nagykövetnek, és hosszú évek teltek el a viszontlátásig.

Az ezt követő eseményekre a mama így emlékszik vissza: „1949. június 15-én Györgyi a Duna túlpartján strandolt, amikor két férfi kereste otthon. Csónakkal átmentek érte, megkeresték Tóni bácsit, is és közölték, hogy Pestre kell vinniük őket, de pár óra múlva vissza is hozzák. Ettől fogva addig, amíg a főtárgyaláson a hangját nem hallottuk a rádióban, nem tudtunk róla semmit.” A Tanárnő barátnője és egykori kolléganője soraiból tudhatjuk, hogy Györgyi az első éveket egy szál nyári ruhájában töltötte, és saját kabátjával takarózott, majd később kapott férfirabruhát. A tárgyalás előtt fodrászhoz, kozmetikushoz, szabóhoz vitték, finom ételekkel kínálták, hogy a nagy napon a civil tanú benyomását keltse, ugyanis az erőszakos kihallgatások és szerepének tanulása teljesen kimerítette a paksi tanárnőt.

A per

A Rajk-per tárgyalására 1949 szeptemberében került sor, pontosabban az első tárgyalásra, ugyanis a „műsort” többször is elpróbálták, hogy meggyőződjenek róla, mindenki tudja a szerepét. Mikor a harmadik változat után jó ideje nem történt semmi, akkor jöttek rá, hogy a legutóbbi volt az „igazi” tárgyalás. A perben a forgatókönyv megírói órá osztották a házikisasszony szerepét azon a sosemvolt találkozon a Pakshoz közeli csőszkunyhóban Rajk László magyar és Rankovics jugoszláv külügyminiszter között, amely a sztálini ihletésű, Titóval szőtt „összeesküvés” egyik mozzanataként szerepelt. A koholt vádak tökéletes alátámasztására még egy kunyhót is felhúztak az ÁVH emberei, mielőtt a nyugati sajtó megrohmozta volna az apró települést. Farkas István beszámolója szerint Györgyi a tárgyaláson látta először a vad kommunista hírében álló volt vezetőt, és élete végéig gyötrte, hogy Rajk ellen vallott, azzal vádolta magát, hogy felelős egy ember haláláért.

A börtönévek

A következő évben az egész családot letartóztatták, majd '51-ben a család barátját, Györgyi legjobb barátnőjét, Zábolyi Marit is. Györgyi elfogatása után több alkalommal is találkozhatott barátnőjével itt-ott, s mikor úgy látszott, hogy a tanárnő idegi állapota kezd ijesztően rosszra fordulni, egy magánbeszélgetésüket felhasználva Mari társa lett a cellában, az elszigeteltségben. Ő így vall az itt eltöltött időről: „Perem nem volt, ítéletem sem, csak szabaduláskor írtak alá velem egy papírt, hogy feljelentési kötelezettségem elmulasztásáért internálva voltam 3 évig Kistarcsán. [...] azért csuktak Györgyi mellé, mert nem akarták, hogy összeroppanjon; és azt remélték, hogy az én életkedvemmel, temperamentumommal majd helyreállítom kedélyállapotát. [...] Két ember kapcsolatának gyönyörű tenyésztalajává vált a börtön, amiből csupa szép dolog született: verseket mondtunk, tornáztunk, pokróc széléből kihúzott szállal felcsavartuk a hajunkat, később, amikor már kaptunk könyvet, felváltva olvastunk fel egymásnak, együtt tanultunk....” Györgyi a börtönben oroszul, finnül, olaszul és angolul tanult, verseket idéztek, igeragozáson élesítették elméjüket, németül olvastak fel egymásnak.

1952-ben újra tárgyalást rendeztek Györgyinek, hogy elítélhessék. Már 3 éve ült, mikor megtudta, 6 évet kapott. Férje elmondása szerint ekkor elájult. Ekkoriban kapott engedélyt levélíráásra. Minden sorát rajongó szeretet és páratlan tisztelet hatotta át, édesanyjával váltott lapok útján tudta meg, hogy a nagymamát műtötték (az édesanyja nem írhatta meg, hogy őt is operálták), hogy mi van a családdal, és persze mindegyikük igyekezett meggyőzni a másikat, hogy minden a lehető legnagyobb rendben van – a helyzethez képest. Pedig nem volt. Györgyi édesapja, Gerő bácsi egyre nehezebben viselte az igazágtalanul elrabolt napokat, majd rövidesen ágynak esett, rabkórházba került, 1952. augusztus 30-án meghalt. Apja haláláról Györgyi csak szabadulása után szerzett tudomást, addig apja névgyéjét hamisítva olvashatta a mama levelein.^[10]

[10] A fejezet főleg Veressné Deák Éva könyvén alapul, hiszen erről a részről az ő könyve tekinthető a leghitelesebb és szinte egyetlen terjedelmes forrásnak.

Végre szabadon

A Nagy Imre-kormány 1953-ban törvényerejű rendelettel közkegyelmet hirdetett a két évet meg nem haladó büntetéssel sújtott politikai elítéltekre. Györgyre ez nem vonatkozott, de a mama és a nagymama még ez évben Nyíregyházára került, rendőri felügyelet alá. Györgyi csak két évvel később, '55 januárjában szabadult, az akkor már harmincas éveiben járó nő politikai rehabilitációt nyert. A Városliget mellett egy kétszoba – összkomfortos lakást, továbbá 55 ezer forint segélyt utaltak ki számukra.

A Rajk-per áldozatait rehabilitálták: újratemetésükre 1956. október 6-án került sor, sok-sok ezer (egyes források szerint több százezer) ember részvételével. Györgyi és corvinás kollégái virágot vittek ki. A sokadalom hangulata zord, már-már robbanásszerűen fenyegető volt (sokak szerint a 23-ai forradalom előjátékának volt tekinthető).

1957-ben, már a Kádár-kormányzat alatt, a család elhatározta: kihantolja az édesapa maradványait, hogy tisztességesen eltemethessék. A család csak újabb és újabb kérvényezések után kapott engedélyt az exhumálásra, erre az alkalomra felment Pongrácz Sándor doktor, a paksi közorvos – egyébként maga is székely ember –, aki a papa legjobb barátja volt, s ismerte az öreg csontozatának jellegzetességeit. Kétnapi hiábavaló kutatás után – hat sírt nyitottak meg a rabtemetők különböző szögleteiben – nem lelték a tetemet. Mint az orvos elmondta, a legszörnyűbb az volt, hogy minden fejfa alatt tíz holttest fekszik, tíz a szorzószám. Ezután mást nem tehettek: pár év múltán a papa nevét és évszámait felvésették egy kicsiny márványtáblára, és a táblát a tabáni templom belső falán helyezték el.^[11]

25 éves osztálytalálkozó

[11] Farkas István közlése alapján.

Az újrakezdés

A Corvinánál

Györgyi márciusban állást kapott, az év elején alapított Corvina Idegennyelvű Könyvkiadóba került. Itt ismerkedett meg leendő férjével, Farkas Istvánnal^[12], aki a kiadóban angol fordítóként dolgozott.

Györgyit a Corvinánál végzett munkája kárpótolta a börtönének okozta mulasztásokért; hivatalosan (vagy kulturális csere útján) sok országba eljutott: Franciaországba, Itáliába, Lengyelországba, a Szovjetunióba (ott Grúziába és Örményországba is), Norvégiába, Egyiptomba. Franciaországban két alkalommal járt: egyszer Párizsban egy Vasarely-album kapcsán, majd Nizzába, a világgönyvvásárra is kijutott.

A Nizzában 1970-ben megrendezett világgönyvvásár volt Györgyi munkásságának (egyben a Corvina Kiadónak) leglátványosabb sikere. Ő szervezte meg és vezette a Magyarországot reprezentáló Corvina pavilonját. Ezen a világgönyvvásáron a Corvina volt az egyetlen kiadó, amelynek kiállítását a polgármester is megtekintette. Egy helybéli „nagymenő” fogorvos magyar származású feleségének közreműködésével átütő sikerű fogadást rendeztek, amelyen – a polgármester jelenlétének vonzására – a nizzai társaság krémje vett részt.

Nizzából kiindulva Györgyi egy készülő kiadvány kapcsán Marc Chagallnál is látogatást tett, St. Paul de Vence-ban. A híres festő felesége könyvének kiadását is megbeszélték. A mester szakértői módon megcsodálta az ajándékba kapott, a Corvina kiadásában megjelent Magyar Képes Krónika gyönyörű „reprint” mását, és gratulált a magyar nőnek munkájához. Egy korabeli újságcikk így írt az esetről:

„Franciaország kedveli a fesztiválokat. Hagyományosan megrendezik a filmek versenyét Cannes-ban, a balettművészekét Párizsban. Idén első ízben hirdették meg a nizzai könyvfesztivált, amelyen Magyarországot a Corvina Könyvkiadó képviselte. Tíz napon át a könyvek birodalma volt a Palais des Expositions. A könyvek seregszemléje alkalmat adott a kiadók, nyomdászok, kereskedők és olvasók találkozására. Dr. Tarisznyás Györgyi, a Corvina Kiadó művészeti osztályának helyettes vezetője, a magyar kiállítás igazgatója a Corvina régi partnereivel tárgyalt.” Az interjú során kiderült az is, hogy a kiadó 170 könyvvel mutatkozott be; a nemzetközi szakmai közönség nagy érdeklődéssel fogadta a művészeti, politikai, ismeretterjesztő, idegenforgalmi, zenetudományi és ifjúsági kiadványokat, valamint a Művészeti Kiskönyvtár francia nyelven megjelent köteteit. A magyar delegáció látogatása során Tarisznyás Györgyi Chagallnál is vendégeskedett. *„Chagall hozzájárult, hogy a Corvina megjelentesse elhunyt első feleségének, Bella Chagallnak regényét, amely kettejük életéről szól. [...] A művész igen örült annak, hogy Magyarországon jól ismerik művészetét, s hogy a műveinek reprodukcióival megjelent kis album sikert aratott.”*

A Corvina Kiadó számos albumot, egyéb kiadványt jelentetett meg, koprodukcióban nyugati cégekkel – szerzőkkel. Kelet-berlini, moszkvai, ukrainai, grúzai, örményországi, csehszlovákiai kiadók itt tárgyaló munkatársai úgy jöttek Budapestre, mintha „Nyugatra”, Párizsba érkeztek volna: úgy érezték, itt „szabadon lélegezhetnek”, megcsodálták az üzletek kirakatait, az övéknél sokkal oldottabb légkört, az olajozottabb hivatali eljárásokat.

A következő évben a kiadó egy grúzai művészeti kiadóval néhány közös kiadvány megjelentetését tervezte. Ez úgyben a tbilisi Helobneva kiadó meghívására áprilisban B. Livia, a Corvina igazgatója a grúz fővárosba utazott, s a tizenegy napos úton elkísérte Tarisznyás Györgyi is, aki akkor

^[12] Nem sokkal érettségije után 1939. augusztus 26-án, öt nappal a háború kitörése előtt a Balkánon átutazva, Várnából csempész-hajón menekülteként szeptember 16-án Palesztinába került. Ott narancsligetekben kapált, majd kőbányában liftesfiúként dolgozott, végül '42-ben bevonul az angol hadseregbe, így bejárta Észak-Afrikát és az 1943-as partraszállás után Olaszországot. Leszerelése után '47-ben hazakerült életben maradt szüleihez, itthon '48-ban nyelvtudása okán a külügyminisztériumba került, majd a megváltozott politikai helyzetben múltja (angol hadsereg, Palesztina) életveszélyes priusszá változott. 1950 végén felmondtak neki, nyelvtudásának megfelelő munkahelyekről és főiskolákról elutasító válaszokat kapott. Szerencsésnek mondhatta magát, hogy esztergályos-átképzésnek mehetett a Ganz Wagon-gyárba. '52-től maszek fordítóként dolgozott, majd 1965-től húsz évig a Daily News c. idegen nyelvű napilap angol nyelvi szerkesztője.

már a kiadó művészeti vezetője volt. A tolmács szerepét töltötte be, ugyanis a börtönévek alatt sikerült tökéletesen elsajátítania ezt a szép nyelvet, ahogy ő nevezte. Györgyi már a meghívás előtt is többször járt a Szovjetunióban, megkedvelte az orosz embereket, azonban az odafelé tartó úton felmerült egy kis probléma: Grúziába nem volt egyszerű az utazás. Budapest és a Kaukázus között a távolság légvonalban alig több mint kétezer kilométer, ám közvetlen járat nem lévén, ék alakban kellett utazni: előbb Moszkvába, majd onnan le Tbiliszibe, ami összesen három és félezer kilométernyi légi út. A kacifántos közlekedés értelme az államhatalom szervezetében volt, a hivatali út úgy kívánta, hogy egy napra meg kellett szakítani útjukat Moszkvában, hogy felkeressék a nagyhatalmú Állami Sajtóbizottságot. A Bizottság igen nagy úr volt: ellenőrizte a Szovjetunió egész sajtóját és könyvkiadását is. Minden sajtót, illetve könyvkiadást érintő ügy számai oda futottak be, azok iratait ott tárolták, engedélyezés, hozzájárulás tőle függött. Lévén, hogy a tbiliszi céggel folyó közös kiadás terve, csakúgy mint meghívásuk annak módja és rendje szerint le volt tisztázva, a moszkvai látogatás a bizottságnál csak olyan formalitás volt, legalábbis ezt hitték. Az őket fogadó illetékes gondosan berendezett, azonban kicsit groteszk irodába vezette a magyar delegációt, igyekezett minél nagyobb tekintélyt varázsolni magának, de a két hölgyet mindez hidegen hagyta, mikor közölték velük, hogy aktáikat nem találják. Arra hivatkoztak, hogy ez még a legjobb helyeken is előfordul, és ekkora apparátus mellett... Sok-sok nemzeti nyelv... Tetemes mennyiségű kiadvány.... A kiadó vezetője akkor jött ki igazán a sodrából, mikor Naigyónov nevű fogadójuk ilyen kérdéssel fordult feléjük: „ Mondják, mit akarnak maguk a grúzoktól? Minek kell maguknak kooperálni azokkal a javíthatatlan Sztálin-imádókkal? Közelebb is akad elég érdekes téma. Például itt, orosz földön. Erre paprikás lett a levegő az irodában, és Györgyi folyamatosan fordította Livia cseppet sem hízelgő válaszát: *„A Corvina Kiadó üzleti politikáját... a Corvina Kiadó határozza meg... Véleményem szerint sem ez a hely, sem az idő nem alkalmas arra, ... hogy vállalatunk kiadói politikáját megvitassuk... Mi azért jöttünk ide,... mert a tbiliszi partnerkiadónktól meghívásunk van..., ami teljesen előírásosan járta meg a maga útját... És ha most öt, ismétlem, öt percen belül... nem kerül elő az ügyirat, ...akkor mi megfordulunk,... és visszarepülünk Budapestre... És akkor a meghíúsult utunkért,... a kudarcba fulladt vállalkozásunkért... személy szerint ön lesz a felelős.”* Ezután minden gyorsan bonyolódott le, két perc sem telt bele, és egy testes férfi hozta a dossziét. Ebből előkerült minden szükséges: repülőjegyek Tbiliszibe, egy-két hivatalos engedély. Ezeket átvették, aláírtak, eltették a papírokat, s ezzel véget ért a látogatás a bizottságnál.

Útjuk Tbiliszibe némileg kalandos volt. A menetrend szerint estefelé kellett volna megérkezniük a grúz főváros reptérére, a gépnek azonban kényszerleszállást kellett végrehajtania, ugyanis a város felől viharzónát jeleztek. Az éjszakát a reptéren töltötték. A hatalmas váróterem rövidesen megtelt az agyonzsúfolt belföldi járat utasaival: rengeteg batyus kofa és zsbárus kinézetű ember telepedett az ülőalkalmatosságokra, sokan a padlón heverték. Pár percbe sem telt bele, és egy aggodó tekintetű légikisasszony jelent meg, aki a két nőt egy irodahelyiségbe vezette, ahol nyugodtan eltölthették az éjszakát. Másnap reggel a fővárosban szinte fejedelmi fogadtatásban részesültek. A háromtagú „fogadóbizottság” autókkal egy 15 emeletes hotelbe vitte őket, ahol két egymás melletti szobát foglaltak részükre.

Tbilisziben lüktető, színes délvidéki életet találtak – jóleső kontrasztként hatott a moszkvai utcakép sivársága után; Tbiliszi európaibbnak tetszett, ugyanígy vendéglátóik is. Aznap este nagy vacsorát adtak tiszteletükre egy luxusétteremben. Gigantikus méretű, véget érni nem akaró eszemizom folyt, az asztalfőn a „lakomamester” dirigálta a pohárköszöntőket, mindegyiknél fenéig ürítették a borospoharakat (a két magyar hölgy kivételével). A grúzok baráti érzései a magyarok iránt már korábban is megmutakoztak, ekkora ajnázásra azonban nem számítottak. Másnap a kiadóban tárgyaltak, harmadnap pedig programjuk alapján kirándultak a Tbiliszi melletti Mchetába, hogy megtekintsék az ott folyó ásatásokat, az ősi grúz építészeti emlékeket. A hotelbe visszatérve Györgyi két vastos leragasztott borítékot talált zsebében, egyik az ő, a másik kísérője nevére szólt. Felbontották a nevükre szólót, ami papírpénzzel volt tele. Az ügy zavart okozott a két corvinás nőnek, és azonnali magyarázatot követeltek. Vendéglátóik kezüket tördelve igyekeztek elmagyarázni,

mi történt: még megérkezésük előtt értesítést kaptak Moszkvából, hogy a magyar „dámáknak” nem jár rendes napidíj, csupán jelképes egy rubel, „na kino”, azaz „mozira”. Több se kellett a Helobneva dolgozóinak: a moszkvai ukáz elleni dacból gyűjtést indítottak, s ennek lett eredménye a két boríték pénz. Lívia erről hallani sem akart, ezért autóba ültették a két hölgyet, és elvitték őket Tbiliszi lelegegánsabb ékszerüzletébe, és mindenféle csecsebecsét akartak rájuk aggatni, ők azonban makacsul elhárították az ajándékozást, és végül kompromisszumként beleegyeztek abba, hogy – emlékül – ujjukra egy-egy nagy, kék kővel díszített, mives ezüstgyűrűt húzzanak. Ott-tartózkodásuk alatt minden jóval elhalmozták őket, nem engedték nekik, hogy bármire is egyetlen kopejkát kiadjanak, mindent a Helobneva fizetett, mivelhogy ezt „minden grúz megértené”. Miután megtudták, hogy Györgyi apai ágon örmény származású, egynapos kirándulást tettek a szomszédos Jerevánban.^[13]

Dolgozatom elkészítése során felkerestem a Corvina Kiadót, hogy Tarisznyás Györgyiről érdeklődjek. Az interneten talált címre egy levelet küldtem, és talán nem is hittem benne igazán, hogy választ kapok, azonban hamarosan a következő üzenet érkezett:

„Kedves Váczi Vivien!

Igazgatónk, Kúnos László, válaszára nekem továbbította levelét, mivel 1967 óta dolgozom a kiadó művészeti szerkesztőségében, és betegségéig-haláláig dr. Tarisznyás Györgyi szerkesztő, majd főszerkesztő mellett dolgoztam.

Györgyi a börtönből való szabadulása után került a Corvina Kiadóba. Életéről Veressné Deák Éva kolléganőnk, 1993-ban megjelentetett egy füzetet a paksi Jámbor Pál Társaság kiadásában. Ezt - ha igényli - xeroxmásolatban el tudom küldeni.

Személyes szép emlékem - a mindennapos együttlétekből adódóan - nagyon sok van vele kapcsolatban. A kiadóban, műtörténelmi végzettségével és hozzáértésével művészeti könyveket szerkesztett: például festészeti albumokat, építészeti sorozatot, a nagyszerű Tutanhamon-kötetet. Mivel angolul, németül, franciául és oroszul kiválóan tudott, ezekből a nyelvekből fordított is. /Nemcsak művészeti írásokat, hanem irodalmat, kisregényt - Ajtmatov: Dzsamila szerelme./

Kiadónknak abban az időben elsődleges feladata a magyar szépirodalmi művek, néprajzi, régészeti és képzőművészeti kötetek idegen nyelvű megjelentetése volt. Ezeknek a kiadványoknak jelentős részét természetesen külföldön értékesítették. Györgyi, mint a szerkesztőség pozícióban lévő és hozzáértő munkatársa, rendszeresen képviselte kiadónkat a külföldi könyvvásárokon, manapság úgy mondják könyvfesztiválokon. Ez nem reprezentációs feladatok volt, hanem ezen alkalmakkor beszéltek meg a kiadó külföldi partnereivel az esetleges közös kiadásokat, értékesítéseket, külföldi könyvek jogainak megvételét, hogy a Corvina ezeket kiadhassa.

Büszke volt örmény származására - egyik diplomamunkáját is az örmény karácsonyról írta. Természetes volt, hogy a kiadó őt küldte Örményországba, az örmény kiadói kapcsolatok felvételére-erősítésére. /Az ősi kultúrájú ország művészetéből miniatúra-könyvünk és építészeti kötetünk jelent meg./

Kiegyensúlyozott, szerény, halk szavú, szép, elegáns és bölcs asszony volt. Azt, hogy édesapja paksi polgármesterként megtagadta a paksi zsidók elhurcolását sem tőle tudtuk...kicsi a világ, más paksiak is éltek Budapesten. Szerette Paksot és a paksiakat.

Súlyos betegségében sem szakadt el a kiadótól, nagyon humánusan lehetővé tették számára, hogy - amíg fizikailag bírta -otthonról intézze főszerkesztői teendőit. Mi, kollégái kerestük fel rendszeresen a kéziratokkal, levelezéssel, és lakásukban dolgoztunk együtt, úgy, hogy édesanyja Margit néni ebédeltetett bennünket.

[13] Farkas István írása alapján.

Férjével, Farkas István újságíróval (friss szellemű 84 éves) ma beszéltem telefonon. Elmondtam neki megkeresését, kérem, hívja fel. Egyik pesti örmény barátomnak, aki az örménységük okán tartotta Györgyivel a kapcsolatot, megvan a fent említett, Györgyi által írt Örmény karácsony c. szakdolgozat, a negyvenes évekből /ahogy írta, a múlt századból/.

Ha valamilyen kérdése lenne, nyugodtan keressen, jólesett, hogy Györgyi körül kutakodik.

Üdvözlettel: Szlaukóné Kiss-Győri Ilona szerkesztőségi titkár

Boldog évek

Kiss-Győri Ilona javaslatára felkerestem a férjet. István bácsi budai otthonában fogadott, és mesélt egykori szerelméről. Ahogy már említettem, Györgyi a kiadóban találkozott először Farkas Istvánnal, aki 1965-től húsz évig a Magyar Távirati Iroda kiadásában megjelenő Daily News c. angol-német nyelvű napilapnál volt angol nyelvi szerkesztő. A férfi és Györgyi csakhamar randevúzni kezdtek, mindenki elfogadta újdonsült udvarlóját, hamarosan összetartozó párnak tekintették őket. 1957-ben elhatározták, hogy összeházasodnak. 20-25 lakás megtekintése után, 1960-ban egy bukkottnak látszott lehetőség egy hét alatt mégis aktuálissá vált: Györgyiék kétszobás lakását egy három és fél szobás kertes Gellért-hegyi lakásra cserélték el. Augusztus 15-én megtörtént a tanácsesi esketés, másnap költöztek. Györgyi férje 1961 tavaszán megkeresztelkedett, ugyanekkor egyházi esküvőjük is megtörtént.

Sokat utaztak, Nyugat-Németországban kétszer jártak – 1966 és 1970 őszén. Münchenben találkoztak Györgyi 1956-ban disszidált legjobb barátnőjével, Zábolyi Marival is, akivel egy álló napig együtt lófráltak a városban. Mindkettejük szenvedélye volt a nyelv, több alkalommal is vendégül látták otthonukban a külföldi kiadók munkatársait. A férj így nyilatkozott Györgyiről: „Mélyen hívő katolikus volt, minden ismeretre fogékony, munkájában alapos – maga volt a megtestesült lelkiismeretesség. Minden szépnek örült, az élet apró örömeit ajándékként boldogan fogadta. Széles körű műveltsége jó humorérzéssel párosult, azonban érzékeny lelkületű volt, durvaságot nem viselt el; érzelmi töltésű viták, éles szavak hallatán azonnal jól nevelt hallgatásba burkolózott; lélekben hátat fordított.”

Családi kirándulás, 1974 Granada

Az utolsó küzdelem

István bácsi kötegetbe rendezte az összes írásos anyagát feleségéről, számos sort tőle idéztem. Szintén tőle tudtam meg, hogyan ért véget egy ilyen páratlan ember földi élete. „Györgyi öt éven át folytatott – váltakozó állapottal járó – küzdelmet a különösen rosszindulatú mellrák ellen. 1979-ben, február elején többedszerre be kellett feküdjön a Kékgolyó utcai Onkológiai Intézetbe. Férje, akivel az orvosok ekkor közölték, ez az utolsó befevés lesz, mindennap meglátogatta. Az ötödik héten, egyik délután Györgyi békésen, ragyogó arccal feküdt ágyában.

- Itt volt a pap bácsi – újságotla boldog mosollyal. (Az ötven körüli civil ruhás pap, az igazgató-főorvos egyetértésével, rendszeres időközönként járta a kórtermeket.)

- Én meggyóntam, megáldoztam... Tudod, akár megmaradok most, akár elmegyek, én teljesen nyugodt vagyok.

Négy napra rá meghalt. Közel hatesztendei ártatlan rabság plusz ötévi viaskodás a rákkal – súlyos kereszt egy ember vállán. És mégis. Fél évvel korábban, egy kis szűk körű évfordulás megemlékezés keretében a Corvinában, kollégákkal beszélgetve ennyit mondott:

- Akárhogy is van, akárhogy is lesz - a mérleg pozitív.

Temetésén egy kolléga búcsúztatójában ezt mondta: „Tekintetéből egyenesség és nyíltság sugárzott... Még az őt magát és egész családját is jogtalanul és kegyetlenül sújtó börtönévek alatt is szüntelenül képezte magát... Tudásával, megnyerő egyéniségével, növelte Magyarország jó hírét a Szovjetunióban, Franciaországban és egyebütt.”

**ELHUNYT DR. TARISZNYÁS
GYÖRGYI** művészeti író, fordító,
a Corvina Kiadó volt főszerkesztője. Végso búcsúztatása március
19-én hétfőn fél 12 órakor lesz a
Farkasréti temetőben.

Utószó

Méltán lehetünk büszkék városunk szülöttére, iskolánk egykori tanárára, Tarisznyás Györgyire. Bár a család elhurcoltatása után a történeteket sokáig homály övezte – ahogy mindenki állítja, akivel eddig erről beszéltem, félték az emberek –, emléke nem halványult el. Ebben nagy szerepet játszik az, hogy Herczeg Ágnes, a Városi Könyvtár nyugalmazott igazgatója, éveken át hangyaszorgalommal gyűjtötte a cikkeket a Tanárnőről, és őrizte meg a könyvtárban. Ági néni személyes barátja volt a mamának, akivel csak a szabadulás után ismerkedtek meg; egy tévében látott interjú után kezdett el aktívan érdeklődni a család iránt, nem törődve azzal, hogy ez a barátság még a '80-as években is bajt jelenthetett. Személyes kapcsolatai és ismeretei révén sikerült a témában könnyebben eligazodnom, segítségét ezúton is köszönöm.

Paks város elismert költője, Pákolitz István Túlélted és A paksi csőszház falára című verseiben tisztelgett Györgyi emléke előtt.

Iskolánk fennállásának 60. évfordulóján emlékkönyvet adott ki, melynek 172. oldalán a következő bejegyzés olvasható: „Dr. Tarisznyás Györgyi: A Paksi Állami Kereskedelmi Középiskola első tantestületének tagja, több nyelvet beszélő művészettörténész. Szüleivel együtt tragikus sorsú áldozata a Rajk-pernek. Posztumusz tüntette ki iskolánk a Vak Bottyán Gimnázium-emlékéremmel.”

Remélem, hogy dolgozatommal sikerült megváltoztatni azt az egysíkú képet, amelyet a Tanárnőről – mint egy elhíresült koncepció per paksi áldozatáról – alakított ki a közvélemény; s életéből nem csupán a szenvedést, hanem az életörömet, a kitartást és a hitet idézi fel ez az eddig el nem mondott történet.

*„Kit nemessé emelt a föld porából
Sok ritka szenvedés, de nem kevély
Kitűnni a törpék sekély sorából,
És címere egy hervadt falevél,
Ha kővel dobták, szívét dobta vissza,
Ha szívvel dobták, halkan énekelt...”*

(Tóth Árpád)

Az imádott kedvenc és gazdája

Jegyzetek

- 1/ Memento Magyarország, 1944
- 2/ Farkas István, a férj közlése alapján.
- 3/ A Vak Bottyán Gimnázium jubileumi évkönyve, 1945-1995, 14-15.o.
- 4/ A paksi Vak Bottyán Gimnázium hatodik évtizede, 1995-2005, 10.o.
- 5/ A Paksi Kereskedelmi Középiskola első növendékei között végzett. A Paksi Konzervgyár nyugalmazott főmérnöke, a város tiszteletben álló közéleti személyisége.
- 6/ A Vak Bottyán Gimnázium jubileumi évkönyve, 1945-1995, 53-54. o.
- 7/ A Paksi Állami Kereskedelmi Középiskola évkönyve az 1947-48. tanévről, 6.o.
- 8/ A Paksi Kereskedelmi Iskola első növendékei között végzett, 42 év munkája után most nyugdíjas pedagógus.
- 9/ Zábolyi Endréné Szabó Mária. A férje Paksról származott, és ő 1939-től sokszor járt Tarisznyáséknál Pakson. Tisztviselő volt, az Igazságügy-minisztérium egyik dolgozója. 1950-53-ig rab, utána előadó az Iparművészeti Alap kereskedelmi vállalatánál. 1956 őszén az első bécsi hajókirándulások egyikén vett részt, október 23-a Bécsben érte. A férje fiaival utánament, Németországban és Ausztriában éltek, a Deutschland Funk rádió magyar adásánál dolgozott.
- 10/ A fejezet főleg Veressné Deák Éva könyvén alapul, hiszen erről a részről az ő könyve tekinthető a leg-hitelesebb és szinte egyetlen terjedelmes forrásnak.
- 11/ Farkas István közlése alapján.
- 12/ Nem sokkal érettségije után 1939. augusztus 26-án, öt nappal a háború kitörése előtt a Balkánon átutazva, Várnából csempészhajón menekültként szeptember 16-án Palesztinába került. Ott narancsligetekben kapált, majd kőbányában liftesfiúként dolgozott, végül '42-ben bevonul az angol hadseregbe, így bejárta Észak-Afrikát és az 1943-as partraszállás után Olaszországot. Leszerelése után '47-ben hazakerült életben maradt szüleihez, itthon '48-ban nyelvtudása okán a külügyminisztériumba került, majd a megváltozott politikai helyzetben múltja (angol hadsereg, Palesztina) életveszélyes priusszá változott. 1950 végén felmondtak neki, nyelvtudásának megfelelő munkahelyekről és főiskolákról elutasító válaszokat kapott. Szerencsésnek mondhatta magát, hogy esztergályos-átképzősnek mehetett a Ganz Wagongyárba. '52-től maszek fordítóként dolgozott, majd 1965-től húsz évig a Daily News c. idegen nyelvű napilap angol nyelvi szerkesztője.
- 13/ Farkas István írása alapján.

Bibliográfia

- Gálosi János (szerk.) 1995. A paksi Vak Bottyán Gimnázium jubileumi évkönyve. Paks.
- Kerné Magda Irén 1997. Városunk: Paks (Helytörténet az általános iskolások számára). Paks.
- Losonczy István (szerk.) 1948. A paksi Állami Kereskedelmi Középiskola évkönyve az 1947-48. tanévről. Paks.
- Németh Imre dr. – Somogyi György – Koch József dr. (szerk.) 1976. Paks monográfiája. Nagyközségi Tanács. Paks.
- Dr. Rosner Gyuláné (szerk.) 2005. A paksi Vak Bottyán Gimnázium hatodik évtizede. Paks.
- Veressné Deák Éva 1993. Elítélt neve: Tarisznyás Györgyi. Jámbor Pál Társaság. Paks.

Attila – Mítosz és valóság

A ködös messzeségben, Ázsiában különböző népek bukkantak fel. Egyszer egy ilyen horda félelmetes barbár néppé nőtte ki magát. Ők voltak a hunok, akik sorra leigázták a szomszédságukban élő kisebb-nagyobb népeket és még Kína felé is megindultak. Már az időszámításunk kezdetét megelőző néhány évszázadban a Hun Birodalom óriási területeket foglalt magába.

Az ázsiai hunok igazi hódító és egyben szakrális királya volt Mao-tun, aki i.e. 207-174 között uralkodott. Mind azok, akik elismerték uralkodását és vele együtt vonultak harcba, hunnak számítottak. Így az ázsiai hun birodalom veszedelmesen terjeszkedett.

I.e. 177-ből származó kínai feljegyzésekből tudjuk, hogy a hunok hogy is éltek. Lovat, szarvasmarhát, juhot, szamarat és tevét tenyésztettek. Nyájaikat legeltetve vonultak egyik helyről a másikra, mert a sztyeppéken lévő amúgy is gyér fűvet a csordák hamar lelegelték. Mivel szakadatlanul költözködtek, nem telepedtek le hosszabb ideig sehol. Kőből, fából és vályogból nem építettek maguknak házat, hanem könnyen összeszerelhető és szétszerelhető sátrakban, azaz jurtákban éltek. Nomád életmódjukból következik, hogy nem foglalkoztak földműveléssel, a kereskedelmük sem volt fejlett. A legfontosabb vagyonszerzési lehetőség az állattenyésztés volt. Az ázsiai hunok életében a legnagyobb szerepet a ló játszotta, ők voltak az első lovas nép a Távol-Keleten. A lovas szinte összenőtt lovával. Ammianus, egy történétíró szerint, a hun még akkor is ritkán szállt le a lováról, ha természet parancsainak kívánt eleget tenni. A hun gyerekek korán megismerkedtek a lovaglással és a fegyverforgatás fortélyáival. Fő fegyverük az íj, a nyíl, a kard és a lándzsa volt, valamint a hunok által kifejlesztett, úgynevezett visszacsapó íj, amelyet ellentétes irányba kellett felajzani és különféle anyagokból készülhetett. Ruhájuk állati bőrből készült. Télen kisebb erdei vadak prémjeiben, gyapjúba öltözködtek, nyári ruhájuk vászonból, selyemből készült, amit színes hímzések tarkítottak. A lovasok a szoknyaszerű ruhadarab helyett nadrágot viseltek. A rendszerint kecskebőrből varrott hosszú nadrágot bőrsaruba buj-

tatták. A tunikaszerű, elől nyíló, térdig vagy combközépig érő kabátot övvel fogták össze, amelyre különféle tárgyak felakasztása céljából fémkarikákat tettek. A közrendű hunok nem tettek különbséget az ünnepi és a köznapi ruhák között, egy ruhát addig hordtak, míg az ronggyá nem szakadt/foszlott rajtuk. Fejükön főveget viseltek, amit toll díszített. A hun könnyűlovaság villámgyorsan, rajtaütésszerűen támadt az ellenségre, majd megfutamodást színelve megbomlasztották az ellenség hadállását, és utána újból támadtak. Még túlerővel szemben sem hátráltak meg, a legfontosabb erényük a bátorságuk volt. Lovon ülve is biztos kézzel nyilaztak előre, hátra és oldalra is. Az államszervezetükre vonatkozó ismereteink igen hiányosak, de az biztos, hogy a birodalom élén a fejedelem az „Ég fia” állt. A hatalom apáról fiúra szállt, de fel lehetett emelkedni a közrendűek, vagyis a köznép sorából is. A családon belül is volt egy bizonyos tagozódás /étkezésnél, a jurtában az alvóhelyeknél/. Vallási életben a fejedelem afféle főpapi hatáskörrel rendelkezett. Reggelente, kilépve sátrából meghajlással köszöntötte a Napot, este pedig ugyanígy a Holdat. A szertartásokon pedig Észak felé fordította az arcát. A fejedelmeket nagy pompával temették el, a holttestet koporsóba, a koporsót pedig kriptába tették. Rengetek arany, ezüst, szövet és gyakran még a feleségek és az alattvalók is elkísérték őket a sírba. A hunoknak szigorú törvényeik voltak. Aki kardot rántott az kard által halt meg. Mivel az írást nem ismerték, megegyezéseiket szóban köztölték és azt becsületesen be is tartották. A hunok nyelve nagy valószínűséggel mongol, de inkább török lehetett, amely a türkök és az avarok nyelvére hasonlított.

Mao-tun birodalma csak másfél évszázad múlva omlott össze. Kína győzött felette. A terjeszkedni kívánó Kínai Birodalom könnyen talált magának szövetségeseket, mert az ázsiai hunok az állandó támadásokkal megkeserítették a szomszédságukban élő népek életét. A hun történet színhelye lassan áthelyeződött Európába, Az európai hunok i.sz. IV. század végén tűntek fel, ők a Don környékén éltek. A vízi gótokat,

akik germán módra, szabályos kézitására készültek fel, megzavarta a hunok lovas-nomád harcmodora. Tehetetlenül nézték, hogy a hunok bontják soraikat. A hunok megjelenése kényszerítette a gótokat és más népeket is, pl: szarmatákat, burgundokat, szkítákat, egyiptomiakat és különféle népeket, hogy a rómaiaknál keressenek menedéket. A népvándorlás első hullámaint zúdították a barbárok a Római Birodalomra. A hunok szemet vetettek a Duna-Tisza közére, amely alkalmas lett volna a nomád életmódjukhoz és egyszerű utak vezettek Itáliába, Galliába és Bizáncba is. Akkoriban Pannónia területét a nyugatrómai Birodalom tekintette sajátjának. A hunok és a rómaiak így ellentétbe kerültek egymással, de sikerült egy megállapodást kötniük, mely szerint a hunok uralmuk alá hajtják a barbár népeket, öröködnék a területek békéje fölött, a birodalom, vagyis a rómaiak pedig megszabadultak a zaklatásoktól. Ekkor, ebben az időben az udvar egyik kegyence, Flaviusz Aetius, túszként került a hunokhoz, ahol ő mint hadvezér jól megfigyelte és megismerhette a hunok fortélyait. Később a hunok megszilárdították hatalmukat a barbár övezetben és ők maguk az impérium, azaz a birodalom részévé váltak. A Keletrómai Birodalomnak, Bizáncnak adót kellett fizetnie a békéért 422-ben, nyilvánvaló volt, hogy a hunok a Keletrómai Birodalmat afféle portyázó területnek tekintették. Itt a császár Theodóziusz volt. A Hun Birodalom területét ebben az időben Oktár és Ruga fejedelmek terjesztették. Ruga 434-ben halt meg és helyére testvérének, Mundzuknak, két fia, Buda és Attila került. A testvérpár közösen uralkodott az egyre növekvő birodalomban. Attila 385-388 közötti években születhetett, a Duna partján nevelkedett és már ekkor nem szimpatizált a rómaiakkal. Alacsony termetű, széles vállú, ritka szakállú, apró, mély szemű, lapos orrú, sötét bőrű, szint fekete bőrszínű férfi lett belőle. A legelszántabbak se mertek haragja ellen dacolni. Ennek ellenére szolgálival nagylelkű, jószívű volt. Vallásos hitet nem ismert, sámánokkal és táltsokkal vette körül magát. Olyan birodalmat akart létrehozni Észak-Európában, mint amilyet a rómaiak hoztak létre Délen.

Most egy mondát szeretnék elmondani, röviden és tömören, amit Priszkosz rétor nyomán ismerhetünk meg. A rómaiak ajándékot küldtek Attila feleségének, Réka királynőnek. A hun feje-

delem viszonzásul meghívta a küldötteket egy vacsorára. A vacsorán Attila fatányérból csak húst evett, fűszer nélkül és fapohárból ivott bort, míg a vendégek drága aranyból készített és szebbnél-szebb drágakövekkel díszített poharakból ittak és különféleételeket ettek aranytányérból. Attila öltözete mindig egyszerű volt, szerette a tisztaságot. Rengetek felesége és gyermeke volt. A vacsora alatt a fejedelem szomorúan, lehangoltan ült a „trónján" és amikor bejött legidősebb fia, Irnik, akkor egyből rámosolygott és jobb kedvre lett, azért mert azt jósták neki, hogy legidősebb fia fogja halála után újból felemelni a birodalmat.

Attila testvére Buda, nem volt megelégedve az ő területeivel, ahol uralkodott, és amikor Attila nem tartózkodott a saját birodalmain, egy Aquincum nevű városban épített magának egy várat. Amikor Attila visszatért, mindez nem tetszett neki és párbajra hívta testvérét. Ebben a testvérpárbajban 445-ben Attila megölte Budát. A mai fővárosunk jobboldali része, Buda innen kaphatta a nevét. Attilát „Isten ostorának", „Isten kardjának" is szokták nevezni, amit egy újabb mondával szeretnék elmesélni, hogy miért is. A Hadistennek volt egy csodálatos kardja, melyet egyszer kiejtett a kezéből, mert elaludt és ezt majd az „Ég fia" fogja egyszer megtalálni. Egy hun pásztor éppen csordáját legeltette egy mezőn, amikor látta, hogy az egyik fiatal ünője sántít /ünő=tehén/. Megnézte, mi sebesíthette meg a lábát és észrevette a kardot, azt rögtön elvitte királyának, Attilának, hiszen őt illette. A király mind a négy égtáj felé suhintott kardjával, ezzel jelképezve azt, hogy ő az egész „világ" ura lesz.

Hódító hadjáratai hozzájárultak hatalmas birodalmának növeléséhez. Rengetek fajta-féle nép került befolyása, uralma alá. 448 után Attila kegyesnek mutatkozott Bizánc felé, azért, mert a Nyugatrómai Birodalmat, azaz Rómát akarta sanyargatni. Csak ürügyet keresett a fegyveres beavatkozásra, a harcra. Ez az alkalom nem váratott sokat magára. Végül két ürügyről is beszélhetünk. Elsőként is a nyugatrómai császár, Valentiniánusz, nővérét, Honoriat Konstantinápolyba egy zárdába vitette, mert szerelmi viszonyt folytatott a jószágigazgatóval. Attila császárlány-kérőként sietett a bizánci udvarba, s Honoria jegyeseként és pártfogójaként teljes császári hatalmat követelt menyasszonyá-

nak, s amikor a szászár ezt elutasította, az atyai örökséget és az imperium felét kérte. Az összeütközés már emiatt is elkerülhetetlennek látszott, de még a másik ok, ürügy „rátett egy lapáttal” a hun király haragjára. A keletrómai császár, Theódóziusz 6.000 font hadi költséget és 2.000 font adót fizetett annak fejében, ha a Római Birodalom örökre zárva marad a hunok előtt. A baj ezzel csak az volt, hogy a császári kincstár üres volt. Attila mindezek hatására Európa szívében pusztító harcokat folytatott. A barbár fejedelem nagy erővel vonult Róma felé. Valentiniánusz amikor ezt meghallotta nagyon megijedt és szövetséget kötött a vízi gótokkal, hogy a többségi erővel nagyobb esélyük legyen a hunok ellen. Más népek is csatlakoztak, pl: frankok, keleti gótok, gepidák. A véső ütközetre Mauriacum mellett került sor 451-ben. A csata helyszínét először tévesen azonosították, ezért catalaunumi ütközetnek is nevezik. A véres csatában egyik fél sem hátrált meg, mindkettő elsáncolta magát a táborába. Ekkor a hun katonák a közeli erdő rengetegében találtak egy remetét, aki a jövőbe látott. A remete a következő napra „se győzelem, se vereség”-et jósolt a nagy királynak, aki persze nem hitt neki, és összehívta a saját sámánjait, akik a ló legnemesebb részéből, a szügyéből, a jónhátból jósoltak. Ők is ugyanezt mondták Attilának, de ő ettől se ijedt meg. Továbbra is biztatta mindenre elszánt hadát. A római hadvezér, Aetius, is ugyanígy biztatta a saját hadseregét és a két sereg iszonyatos erővel lódult meg egymás felé. Halál mada-rának szárnya csattogott a hunok és a rómaiak feje fölött. Aetiust a hunok csele nem csalta tőrbe. Vérpatak eredt, mely nagy folyóvá duzzadt, csönd borult végül a tájra. Annyi lett a római halott, mint a hun, így a jósok előrelátásai bejöttek. Fél győzelem született mindkét fél számára.

Attilán, azaz Isten kardján e fél-gyalázat rozsdát büntetlenül nem ejthetett, ezt Aetius is nagyon jól tudta. A hun fejedelem 452-ben ismét római földön állt. Iszonyú bosszútól lángolt. A „világ” legnagyobb városát, Rómát akarta megalázni, azonban Róma határán állt egy vár? Aquilea. Iszonyatos falak, hatalmas bástyaszirtek magasodtak, amiket szinte lehetetlen volt áttörni. A vár körül egy rettentő mély folyó húzódott és a hun katonák már kezdték elveszteni a reményüket, amikor Attilának egy jó ötlete támadt. Egy hatalmas hajót ácsoltatott, ami fölért

a vár faláig és vízre bocsátotta. A legjobb embereit küldte fel rá, de nem sikerült lerombolni a várat. A harcosok teljesen elfáradtak a hosszú ostrom alatt. A hun király egyszer csak észrevett egy gólyát, amint éppen a fiókáit vitte ki a várból, menekítette őket, nehogy megsérüljenek, amikor majd a vár fala összedől. Attila ezt elmesélte a katonáknak, akik új erőre kapva le is döntötték a vár kettős falát. Miután begyűjtötték a zsákmányt, tovább vonultak Róma felé. Amerre csak jártak már előre jöttek ki a falukból, könyörgtek, hogy ne pusztítsák el őket. A nyugatrómai császár, Valentinianusz, elmenekült Rómából és Leó pápára bízta az örök várost. Aetius rengeteg kincset kapott és együtt ment a pápával Attila elé, hogy megállítsa még Róma előtt. A fejedelem mindeközben álmot látott, melyben emberarcú szárnyas angyalok röpdültek feje fölött és kérték, hogy irgalmazzon a könyörgőnek. Amikor Leó pápa és kísérete megérkezett Attila táborához - a hun király megértette a könyörgést.

Azonban az élet ennél sokkal kegyetlenebb. A valóságban Attila seregeit éhínség és ragály kezdte pusztítani, és ráadásul a keletrómaiak is betörték a Hun Birodalomba. A rómaiakkal való megegyezés igazi oka ez volt. Attila a hozott kincseket adóul elfogadta és minden évben el is várta azt. A hun harcosokat visszaparancsolta birodalmába, Rómához pedig egy újjal sem nyúlt. Ám távozóban még megfenyegette a rómaiakat: ha nem adják neki Honoríát és az őt illető örökséget, visszatér. Fenyegetéseit azonban nem tudta beváltani, mivel a következő évben, 453-ban meghalt. A hun fejedelemnek úgy tartotta kedve, hogy egy új feleséget hoz a birodalomba. Már a századik lehetett a sorban. Egy germán lány volt, Ildiconak hívták. A családját hunok mérszárolták le. Ildico nagyon szép volt gyönyörű szőke hajjal. A szeme csak úgy ragyogott, de nem lehetett tudni, hogy a szerelem, vagy a gyűlölet lángja van a szívében.

Pazar lakodalmat ültek nagy vígsággal és a nászéjszaka után Attila már nem jött ki a sátrából, hiába várták. Vére ölte meg, fuldokló hörgéssel. Egyes feltételezések szerint új felesége, Ildico ölte meg, de valószínűbb, hogy orra vére okozta álmában fulladásos halálát.

Feljajdult a hun nép. Attila elvitte a hunok dicsőségét. Mély sírt ástak, oda fektették harcos papipáját, kutyáját, nyílal telített tegezét és ha-

di szerszámaikat. Testét hármaskoporsóba zárták: vasból kovácsolták a legkülsőt, mert a „világot” vassal igazta le. A másik ezüsből, a harmadik pedig aranyból készült, mert mindkettőből volt neki temérdek. Fejére rátették gyémántból és rubinkövekből készített aranykoronáját. Amennyi hely maradt, ritka kincsekkel töltötték meg és az aranykoporsót aranysegekkel zárták le. Az aranykoporsót ezüstkoporsóba helyezték, amennyi hely maradt, lovának és kutyájának vérevel töltötték meg. Az ezüstkoporsót vaskoporsóba zárták. Rabszolgák ásták el, rejtették el a nagy király földi maradványait. A temetésről jövő rabszolgákat íjas hunok várták, nyílzápor fogadta őket, nehogy bárkinek is elmondhassák hol fekszik Attila hármaskoporsója. Valószínűleg a Tisza mai Békés megyei területén történt a temetés. A folyót átmenetileg elterelték, majd a temetést követően elárasztották a sírhelyet.

Nem lett nyugalom a Hun Birodalomban, az elhunyt fejedelem fiai is egymás ellen fordultak, úgy mint egykor Buda és Attila. Egyes források szerint Attila halála után a legidősebb fia, Irnik, új birodalmat alapított. A sámánok Attilának azt jóslták, hogy halála után a birodalom felbomlik, de a nemzetségét ez a fia fogja továbbvinni. Irnik a Kaukázus vidékére szorult, s az új

birodalom, "óbolgár" birodalom királya lett. Ezt a birodalmat azért nevezték óbolgárnak, mert kevés hun élt benne. Bizánci források alapján annyit tudunk, hogy 568 körül az avarok megszüntették a birodalmat. Így Attila utódainak uralkodása is megszűnt.

Attila halála után nem volt senki, aki egyesíteni tudta volna Róma határain kívül élő népeket.

Egy nemzedéknyi idő múltán a nyugatrómai Birodalom elbukott és a nyugati világ átlépett abba az évszázadokig tartó időszakra, amit a történelem középkornak nevez.

Számomra fontos, hogy azt az anyagot, amit összegyűjtöttem másokkal is megosszam, felkeltsem érdeklődésüket és ismereteiket bővítssem. Attila, mint valós személy a római történetírásban szerepel. Számunkra azonban inkább a mondák világából ismert. A hun király kissé természetfölötti kardját a Hadistentől kapta. Magyar krónikák különféle megközelítései az Árpád-házi királyokat tőle származtatják. Ős-magyarunk gondoljuk, büszkék vagyunk rá, hisz igazi, hatalmas uralkodó volt. A szétszórt jurtaból hazát, hont teremtett. A téma fontossága a magyarságtudat, amit tőle származtatunk.

■ Siklósi Melinda

Képes Krónika, Kálti Márk krónikája a magyarok tetteiről (a képen egyik lapja látható)

A hunok – Korreferátum

Siklósi Melinda, bátaszéki gimnazista "Ifjú Tudor" Attiláról szóló előadásához
Elhangzott a Paksi Városi Könyvtárban, 2005. január 24-én

Hunok. Rejtélyek lengik körül ezt a népvetet. Hiszen alig tudunk róluk valamit. Hiteleset pedig még annál is kevesebbet. Ahogy Julius Caesar mondta magáról egy lendületes akcióját követően: „Jöttem, láttam, győztem!”, így állítottak be a hunok is Európába, gyorsan, mint a mindent elsöprő tornádó. Szinte észrevétlenül tűntek elő Dél-Ázsia sztyeppéiről, hogy félévezred alatt meghódítsák az akkor ismert világ déli felét, hogy majd, amilyen gyorsan diadalmaskodtak, ugyanolyan gyorsan eltűnjenek a történelem színpadáról.

Első teendők hát az, hogy mi volt e nép katartikus diadalának titka, illetve mi okozta rövid tündöklésük végét.

Honnan jöttek? Erről a XVIII. század óta folyik a disputa.

Legendásabbnál legendásabb eredethistóriák születtek róluk. Sokan mongol származásúnak vélik őket. Ennek azonban ellentmond, hogy a kis számú antropológiai (=embertani) leletnek csak kis része, mintegy 20 %-a vall mongoloid egyedre. Akadnak az eredetkutatók között olyanok is, akik egyenesen az ókori keleti sumér városállamokban keresik őseiket. (Ők sokszor a magyarokat is sumér ősökig vezetik vissza). Közülük kerülnek ki a sumér-magyar (nyelv)rokonság vélelmezői is.

Már közelebb járhatnak az igazsághoz, akik alán (iráni) őseket tulajdonítanak nekik, hiszen jó ideiig szomszédok, majd riválisok voltak a közép-ázsiai füves réteken. Ezért tárgyi kultúrájuk emlékeit is nehéz különválasztani. A fejedelmi udvar szokásai pedig félreérthetetlenül perzsa kapcsolatokra utalnak.

A legvalószínűbb azonban, hogy az Északnyugat-Kínával szomszédos hiung-nu (= hsiung-nu) törzsek lehettek igazi elődeik, akikkel a kínai császárok az i.e. 4. századtól az i.e. 1. századig kemény harcot vívtak. S feltehetően ellenük épült a Nagyfal.

Nyomon követésüket megnehezíti, hogy a Kínától való eltávolodást követő, az időszámítás kezdete körüli századokból semmiféle hírforrásunk nincs róluk.

A történész forrásokkal (pl. tárgyi emlékekkel, még jobb esetben írásos bizonyítékokkal) támasztja alá vélekedését. A hunok azonban, akárcsak Amerika lopakodó indiánjai, alig hagytak maguk után jelet: archeológiai (régészeti) és antropológiai (embertani) tárgyi bizonyítékot. Később – temetkezési szokásaikról szólva – említjük majd, hogy szinte szándékosan tűntették el nyomaikat. Így Közép – Ázsiából szinte semmilyen hun tárgyi emlék nem maradt ránk.

Európában, sőt hazánkban is, jelentős számú lelet-együttes került elő. Megyénk néhány települése is dicsekedhet ilyen leletekkel. Pl.: Tolna vagy éppenséggel ifjú tudorunk szűkebb pátriája: Bátaszék, Györköny, Murga stb.

Még szerencsésebb a történetíró, ha írott forrásokra támaszkodhat, különösen akkor, ha a műve tárgyául választott nép írásait lapozgathatja. Nos a „hunológusok”-nak ez nem adatott meg, mivel egyetlen sornyi hun írott szöveg sem maradt ránk. Így azt mondhatjuk, hogy a hun írás, ha volt egyáltalán, esetleg valami ékírászerűség lehetett. (A nagykirály udvarában egyébként szakképzett, idegen származású „nótáriusok” görög vagy latin nyelven vetették papírra az arra érdemes dolgokat; az iratok mai értelemben vett megőrzésének, tárolásának igénye valószínűleg fel sem merült. Így aztán a hun nyelvről sem sokat tudunk.

Annak eredtét illetően a történeti irodalomban tucatnyi vélekedés látott napvilágot. (Még olyanok is vannak a „hun összehasonlító nyelvészet” művelői között, akik finnugor eredetűnek tartják a hunok nyelvét.) A legvalószínűbb az a vélekedés azonban az, amely szerint a török-mongol nyelvcsaládba sorolható a hunok nyelve. Annyit talán, hogy a más nyelvű forrásokban megőrzött

hun személynevek egy török népcsoport nyelvének hatására vallanak, azaz e nevek többsége török eredetű. Például az „Attila” név legvalószínűbb magyarázata: török: „Ata”, ’Atya’. Sok névhez járul gót eredetű kicsinyítő képző. (Ez nem csoda, hiszen a hun – gót „együtműködés” csaknem fél évezredig tartott.) Az „Ata” névből is így lett „Attila”, ’Atyácska’.

Itt jegyzem meg, hogy valószínűsíthetően mi is ugyanannak a török népcsoportnak (a csuvas törököknek) köszönhetjük török jövevényszavainkat, mint a hunok. Csakhogy, míg a hunok i.e. 1-2. században élhettek együtt velük, mi az i.sz. 5-6. században tartoztunk velük egy brancsba, az onogur törzsszövetség keretében. (A két népet egyaránt érintő csuvas nyelvi hatás azonban jól jött a hun magyar kapcsolatok lelkes híveinek.)

A hunokat, etnikai hovatartozásukat illetően egy kelet-kínai eredetű oguz-török, mongol népcsoport, a Kína nyugati, északnyugati peremén élő hiung-nu, (hsiung-nu) törzsek leszármazottjainak tekinthetjük. A legjellemzőbb antropológiai sajátosságai: termetük alacsony, lábaik rövidek, felső testük erős, válluk széles, fejük nagy, kerek; arcuk sárgás barna; szemek mélyen ülők, aprók, stb. Ezt a ránk maradt a kevés antropológiai leletből és a korabeli görög, római leírásokból tudunk

Lovas, nomád népre kell gondolnunk, amely egész történelme során hadizsákmányból élt, így fő foglalatossága a harc volt. Termelőmunkát nem végeztek, földet biztosan nem műveltek, hacsak a hunokhoz csatlakozó szövetségeseik egyike, másika nem. Állattenyésztésre már inkább gondolhatunk, főként a lótenyésztésre, hiszen a ló életükben betöltött szerepét a maguk után hagyott tárgyi leletek is tükrözik. Társadalmi hierarchiájuk is a hadviselés igényei szerint épült fel. A megbecsülés forrásául ugyan a származás szolgált, de azt újra meg újra meg kellett erősíteni a csatákon tanúsított bátor helytállással.

Ebben a jól szervezett közösségben az adott szónak olyan súlya volt, bizton helyettesítette például az ígéret írásba foglalását; de még inkább a tettnek, főként a harci cselekménynek volt becsülete.

Abban, hogy a hunokról oly keveset, s ráadásul gyakran téveszméket tudunk, a hunok már említett „rejtőzködés”-én kívül a rosszindulatú, kora-középkori nyugat-európai civilizáció is ludas. Különösen igaz ez a balhiedelmek fő kútfőjére, Ammianus Marcellinus-ra és követőjére Jordanes-re. E két római történész, sohasem látta a hunokat, csak olvasott róluk. Mi, európaiak mégis az ő vélekedésük alapján formáltuk meg a hunok portréját, hiszen Ammianus Marcellinus a hunkérdésben ugyanolyan szaktekintélynek számított, mint pl. Arisztotelész vagy Aquinói Szent Tamás a tudományban vagy a filozófiában.

Ő és követői tévhitet terjesztettek a hunok etnikai hovatartozásáról is: mongoloknak tartották őket; életmódjukról, társadalmi rendjükéről: úgy vélték, hogy a peleokit-kori hordákhhoz hasonló csoportokban éltek. Képtelenségek sokaságát írták le róluk, így azt, hogy nem használták a tüzet, nem ettek főtt ételt, nyereg alatt puhították a húst; a férfiak soha nem szálltak le a lóról, hiszen elcsenevészesedett, kurta, görbe lábaikkal járni sem tudtak. Kegyetlenségükről rémmesék terjedtek: idős szüleiket leöldösték, nyilaikat terhes asszonyokból kivágott embriók levében edzették, Kedvenc csemegejük a gyermekek húsa és az asszonyok vére volt. Beszédükről úgy vélték, hogy az nem is hasonlít az emberi nyelvre.

A későbbi (s mai) feldolgozásokkal sem megyünk többre, mert kevés köztük a hiteles forrásokra támaszkodó, a tudományos tisztázást célzó munka. Még ma sem ritka például a hunok és rómaiak küzdelmét faji kérdésként megközelítő írás. A magyar szerzők vaskos (többségében nyilasmozgalom éveiben) napvilágot látott munkája pedig az ingatag hun – magyar rokonság bizonygatása és a „turáni kultúrkör” jegyében született.

A nemzeti hunkultusz, amely egy rock-operában csúcspontot ért el, Kézai Simon óta mindig is élen járt a legendateremtésben, bizonyára értékes művészeti alkotásokat hozott létre, de a valós hun történelem népszerűsítését aligha szolgálta.

Akkor már sokkal inkább hihetünk a Kelet-római Birodalomban élő Priskosz (Priscus) rétornak, aki (követként) többször megfordult a hun nagykirályok, köztük Attila „ordu”-jában (=szálláshelyén). Így ő olyanok látták és írta le Attilát és hunjait, amilyenek valójában voltak. Az ő írásából egy

szervezett bomló katonai demokrácia körvonalai bontakoznak ki. Csak a két vélekedés: (Ammianus Marcellinusról és Priszkoszról van szó) szakadékszerű különbségének érzékeltetésére írom le: míg A.M. szerint a hunok beszéde értelmetlen makogás, Priszkosz szerint „a germán katonai vezetők a 440-es években már nagy igyekezettel csevegtek hun (ahogy ők mondták: „szkíta” nyelven).

És akkor most nézzük a hunok történetének nyomon követhető szakaszát!

Figyelmünket azzal érdemelték ki, hogy ez a népcsoport az i. e. 1. és az i. sz. 5. sz. között alig több, mint félévezredet töltött a történelem színpadán, ám ott mégsem statisztaszerepet játszott, hiszen népeket törölt el a földszínéről, vagy emelt ki az ismeretlenség homályából; illetve népcsoportok sokaságát terelte Eurázsia „országútján” keletről nyugatra, szóval elindította és vezényelte azt nagy és fájdalmas karnevált, amelyet mi ma az első nagy népvándorlásnak nevezünk. Eközben egyensúlyozott és egyensúlyt teremtett a Római Birodalom romjain létrejött Nyugat-, és Kelet-római Birodalom között. Másfél évszázaddal meghosszabbította a Nyugatrómai Birodalom történetét, sőt jócskán beavatkozott a germánok és szlávok történelmének alakulásába is.

De kövessük a gyorsan pergő eseményeket!

A hun fejedelmek és nagykirályok a i. sz. 350.körül szétkergették az alánokat, végét vetve az iráni népek sztyeppeit uralmának, és kiépítették első európai szálláshelyüket a Fekete-tenger északi partján, valahol a Duna-delta környékén. 395 táján kezdődnek támadásaik a ketté szakadt Római Birodalom utódállamai ellen, akiknek már ezt megelőzően meggyűlt a bajuk a hunok elől menekülő, s rájuk zúduló osztrogótokkal, vandálokkal, vízi gótokkal, svédekkel, burgundokkal stb. (Vélhetően az ő kegyetlenkedéseiket testálta a „civilizált” világ a hunokra.)

Ekkortól tudjuk nyomon követni útjukat, mert ebből az időből származnak legjellegzetesebb régészeti leleteik, amelyek kijelölik hajdani útjukat a Volgától a Loire-ig: a csontlemezekkel merevített aszimmetrikus íj, a jellegzetes (keskeny, egyenes, kétélű) hun kard, a három élű vas nyílcsúcs és a ló-kultusz emlékei (például a magas kápával ellátott nyereg stb.); öveket és lószerszámokat díszítő diadémok és a jellegzetes kis bajúzó, mitikus rovar ábrázoló pompás ékszerek, az úgynevezett „cikádák”, végül a legjellegzetesebb hun relikviák, a főként feltehetően kultikus (áldozati) célokat szolgáló, jellegzetes díszítésű, nagy méretű réz és bronz üstök, amelyeknek öntési technikája a kínai bronzműves örökségre utal. Ez a viszonylag kis számban (25-30 db.) előkerült különös tárgy Európa-szere ott van, ahol a hunok megfordultak, és ott jelentős, esetleg rendkívüli dolog történt velük.

A hunok Európában való megjelenése óriási pánikot keltett. Mint mondtam, ekkor terjedtek el a kegyetlenségükről szóló, korábban felsorolt rémtettek. Holott a hunok, ha azzal is elérték a tisztes hadisarcot, többre becsülték a harcnál a diplomáciát. Persze, ha az nem járt eredménnyel, következett a valamennyi nomád népre jellemző fergeteges lovas roham és a mindent elsöprő nyílzápor, s ha a csata úgy kívánta: az öldöklés. Ha úgy vélték sérelem érte őket (pl. szőszegés vagy árulás), azt keményen megtorolták.

Az i. sz. 4. századtól a Hun Birodalom immár nagyhatalom. Szövetséget kötnek, követeket küldenek és fogadnak stb.

A Hun Birodalom hallatán persze ne gondoljunk olyan biztos, rövidebb-hosszabb ideig pontosan körülírható határokkal rendelkező államalakulatra, amilyen pl. a Római Birodalom volt mondjuk Augustus császár uralkodása idején. Itt minden cseppfolyós volt: a birodalom központi magját, amely maga is egyre nyugatabbra tolódott, vazallusállamok, és szövetséges népek vették körül, amelyek „hűségük” fokának függvényeként és más, külső erők működése révén bizonytalan ideig és eltérő státusban voltak a birodalom részei.

A hun királyság, ha a bizonytalan előképet, a hsiung-nu korszakot is beleszámoljuk, ekkorra már körülbelül 200 éves.

Ezt hun „előkirályság”-ot talán a Hi-Lien-Te dinasztia első tagja, Tcou-mal alapította i. e 200 körül. Ez a hun törzsszövetség mintegy 10 uralkodó-generáció után kettészakad: déli és északi hunokra. (Az előbbieket később keleti, az utóbbiakat nyugati hunokként emlegetik.

Ha mi azt mondjuk: hun, a nyugati, más kifejezéssel élve európai hunok leszármazottairól beszélünk. Azért mondom, hogy leszármazottairól, mert i. e. 90 táján az északi hunoknak nyoma vész,

és csak időszámításunk szerint 300 körül bukkannak fel újra, még hozzá Eurázsia határán. Ekkortól nevezzük őket európai hunok-nak.

A nyugati hun birodalom alapjait talán Balamber veti meg hosszú, mintegy 70 évig (?) tartó fejedelemsége idején. Őt Uldin és Karaton nagyfejedelem követi.

A „modern” hun állam alapítójaként Mundzsukot tiszteljük. Ő i. sz. 400 táján uralkodhatott. Talán ő az első hun nagykirály. Esetleg társuralkodót is kijelölt maga mellé, feltehetően testvérét, Rugat. Ő már valóban Európa-lakó, hiszen – úgy tűnik – orduja, szálláshelye a Tiszántúl déli részén, a Körös – Maros közötti területen volt. Két fia közül az első szülötti trónöröklés jogán Bleda (434-445-ig) került a nagykirályi székre. Így fiatalabb testvérének, Attilának csak bátyja halála esetén volt esélye a hunok nagykirályává lennie.

Csak közbevetőleg jegyzem meg, hogy Bleda neve mértékadó források szerint elferdített formában „Buda”-ként került történetírásunkba és jelentős szerepet játszott a hun – magyar rokonság „megalapozásá”-ban (Történeiszekink egy csoportja szerint az ő egyik fia, Irnek lenne az Árpád-ház ősatya /Valahogy így: Irnek(Ügek(Előd (Álmos (Árpád .../). Ezzel szemben a „Buda” valójában középkori magyar személynév, Kézai krónikájában bukkan fel legkorábban. (Fővárosunk nyugati felének neve is ebből a személynévből származik.) A magyarság hun eredetét bizonygatók másik csoportja más nyomon indult el: Hunor és Magyar (Mogor, Mogur) testvériségéből kiindulva Attila (Etele?) és Csaba királyfi nyomán jutott el állításához. (A közös sumér eredet fikciójáról pedig már szoltam.)

Mielőtt a Hi-Lien-Te dinasztia csúcseberéről szólnék, vessünk még néhány „pillantást” erre a különös jobb sorsra érdemes népre!

Ilyenekről essék szó: életmód, (család, lakás, ruházkodás, táplálkozás); társadalom, politikai szervezet, szokásaik (házasság, temetkezés, halottkultusz) és a mondákban, legendákban őrzött emlékek.

Írásuk nem lévén, az igazságszolgáltatásuk alapjául a szokásjog szolgált, amelyet viszont következetesen alkalmaztak.

Mint a legtöbb nomád nép, a hunok is két szálláshelyen éltek: a nyárin, itt (a közrendűek) természetesen sátorban éjszakáztak, és a télin, ahol földbe mélyített, fából készült építmények nyújtottak némi védelmet az időjárás viszontagságait jól tűrő nomád népnek.

Vallásuk politeista (több istenben hívő). Főistenük az Ég istene. Ennek fia a nagykirály. A ló az Ég állata, a szarvas a Napé. Alacsonyabb rendű istenségek az ősök. Ezek nem ritkán állatok (ottem). A hunok esetében a sárkány.

Életükben számos dolognak szimbolikus szerep jut. Az égtájak közül a legelőkelőbb az észak, az égítetek közül a Nap (a patriarchátus jelképe). A jobboldal hangsúlyosabb a balnál. Tisztelik a sámánt, gyógyító erőt tulajdonítanak neki.

Érdekes a időszámításuk is: az éveket 12 éves ciklusokba (évtizedekbe?) rendezik, s állatokról nevezik el. Ugyanakkor a év az ő „naptárunkban 10 hónapból állt.

Attila, feltehetően uralkodásra termettségének biztos tudatában, nem szívesen játszotta a másodhegedűs szolamát Bleda mellett, (feltehetően társuralkodóként főként a „hadügyek felelőse” volt testvére birodalmában); hát gondosan előkészített katona puccs során, (úgy tudjuk, saját kezűleg) megölte bátyját, s katonai erővel kényszerítette népét uralkodása elfogadására.

A puccsot szinte testvére trónra kerülése óta, mintegy évtizeden át gondosan készítette elő. Ruga halála után mindenkit megöletett (pl.: Ruga fiait, unokatestvéreit), aki hatalomra jutását veszélyeztethette. S több, (háborúpárti lévén, főleg a békekötéseket illető) kérdésben nyíltan hangoztatta különvéleményét.

A puccsot követően új, hozzá hű törzsi „arisztokráciát” hozott létre. Apai nagybátyját, Ajbászt ruházta fel főhatalommal, s nemegyszer idegeneket (pl.: a pontoszi Onegesioszt, a római Orestest stb.) bízott meg fontos feladatokkal.

Neve, mint már említettem, a török „Ata” = „Atya” kicsinyítő képzős származéka.

Orduja (fejedelmi központja) előbb a hajdani szálláshely, a fekete-tengeri ordu volt, majd a tiszántúli fejedelmi központ, illetve a Duna – Tisza-köze lehetett.

Palotáját, Priszkosz, aki –mint már mondtam, a keletrómai császár követeként többször is megfordult a nagykirály palotájában – személyesen látta azt, s a következő képpen írja le:

A palota egy nagykiterjedésű táborváros közepén, egy halmon állt. A nyitott előcsarnokos királyi lakhely gerendákból és gyalult deszkákból álló remekmű, amelyet fatornyokkal tagolt, magas kerítés övezett.

Attila külsejét illetően, Priszkosztól szinte semmit sem tudunk meg. A „krónikás” vagy nem tudta, hogy – amint a középkorban emlegetik majd –, „Isten ostorá”-val áll szemben, vagy a nagykirály nem tűnt ki környezetéből. Azt ugyanis többen említik róla, hogy Attila, aki ugyan tiszteletben tartotta a perzsa örökségnek tekinthető hun etikettet (szigorú ülésrend stb.), benne a pompát is (gazdagon terített asztalok stb.); ő maga viszont inkább lefelé „lógott ki” ebből a környezetből, szembeötlő egyszerűségével. Míg mások pompás ruhákat viseltek, arany ezüst tálakból ettek, drága arany-ezüst kelyhekből ittak (a lakomán jelen lévő hun előkelők is!), addig a nagykirály egyszerű, de feltűnően tiszta ruhát viselt, és fából készült étkezési eszközöket használt. Nem ette végig a számtalan fogást, jóllakott egyetlen húsféltől.

Természetéről elmondhatjuk, hogy indulatait féken tartó, zárkózott uralkodónak emlegetik, aki, sem mozdulatai, se a mimikája révén nem enged gondolataiba bepillantani. Mások, főként a vele szemben csatát veszített ellenfelek viszont igazi keleti despotaként jellemzik. Azt Priszkosz is megjegyzi, hogy a követekkel időnként sértően bánt. Talán úgy vélte, „isteni származása” és nagykirályi mivolta kötelezi, hogy lenézzék és megvesse a jött-ment idegeneket, akikről tudta, hogy miközben hajbókolnak előtte, akárcsak gazdáik, ők is a pokolba kívánják őt.

Noha hirdette isteni eredetét, környezetével (főembereivel, szövetségeseivel és a vazallus királyokkal fejedelmekkel) nagyon is közvetlen, emberi módon viselkedett. Attila feleségét, Arrykan főjedelemtől pedig egyenesen elbűvölően szívélyesnek írja le Priszkosz.

Amit Priszkosz elmulasztott, „tanítványa”, Jordanes pótolta. Ő hosszasan részletezi a nagykirály külső tulajdonságait és szokásait: Attila tagbaszakadt, alacsony termetű, erős férfi, hatalmas mellkassal és széles vállal. Izmos nyaka és feje van. A vele szemben állónak elsőként kissé ferdén ívelt szemöldöke és mélyen ülő, apró, eleven, szúrós szemei tűnnek fel. Orra széles, mongolos. Arcszíne sötétén sárgás, napbarnított. Őszbe vegyülő ritkás szakáll övezi arcát ...” szóval – tehetjük hozzá – magán viseli egy középkorú mongol férfi minden lényeges tulajdonságát, azaz ízig-veéig: hun. Valóságos vasember, – mondja róla Priszkosz, hozzáteszi: sohasem látta mosolyogni.

Feltűnt, hogy a perzsa példaképtől eltérően, a hun királyi udvarban nem ismerték a hajbókolást, a térdre borulást; az imponáló közvetlenségre és vonzóan meleg légkörre figyelt fel Priszkosz is.

Mélységesen gyűlöli és keményen (halállal) bünteti a szószegést és az árulást.

Attila amúgy zárkózott embernek tűnt, arca többnyire semmit sem árult el érzelmeiről. Krónikásunk egyetlen esetben látta ennek ellenkezőjét, amikor legkisebb fiának, Ernának buksiját simogatva „meglágyultak vonásai”.

Bővérű, asszonyfaló férfiként emlegetik a kortársak. Népes háremében a sok nemzetiségű hun birodalom minden népének asszonyai megtalálhatók voltak.

Noha a következő állítás ezek után mai európai embernek hihetetlenül hangzik, el kell hinnünk: életvitele ennek ellenére, családcentrikus volt, akárcsak az egész hun társadalomé. Ez nemcsak abban nyilvánul meg, hogy első, talán egyetlen hun feleségét megkülönböztetett tisztelet övezte, hanem abban is, hogy első házasságából származó gyermekei, a „hercegek” is különleges elbánásban részesültek. Mint a trón lehetséges várományosainak ismerniük kellett népük hagyományait, az irányítás, a hadvezetés és a diplomácia fortélyait, csakúgy mint a baráti népeket és a lehetséges ellenfeleket. Valószínűleg értették és beszéltek a két nagyhatalom, az ellenséges rómaik, a baráti gótok nyelvét.

A nagykirály már életében mondák, legendák hőse lett.

Csak néhányat említek közülük, az érdeklődő olvashat róluk Szász Béla: A hunok története c. könyvében. (Szabad Tér Kiadó, Bp., 1994. –reprint kiadvány-

A még a nagykirály életében született mondák közül közismert a „szarvasmonda” és az „Isten kardja”-ról szóló történet. A Itália elleni háború idején született az „Aquilleani gólyamonda” és a „Marcianus álma”. Néhány legenda is született ekkortájt a nagykirályról, pl.: az Attilát Isten ostorává avató történet és a valós eseményt, a III. Leó pápával történő találkozást kiszínező kolostori szerzemény.

Később helyet kapott a hun nagykirály a germán mondakörben, például a Nibelung énekben.

A XIV. században Kézai Simon krónikásunk jóvoltából mi is beléptünk a mondatereimtők körébe. (Pl.: Csaba királyfi mondája) Sőt több jelentős magyar szépirodalmi alkotás is a hun – magyar rokonság képzete jegyében született(Pl.: Arany János: Buda halála, Gárdonyi Géza: A láthatatlan ember)

Már Attila elődei is többször beavatkoztak a „két római birodalom” belügyeibe, hol az egyik fél oldalán, vagy azért, hogy úgy mond, igazságot tegyenek köztük, hol csupán azért, hogy a két szomszédot megsarcolva feltöltsék a nagykirály kincstárát.

Gyümölcsözőbb kapcsolat a Nyugatrómai Birodalomhoz fűzte a hunokat, számtalanszor szövetkeztek vele a Keletrómai Birodalom ellen. A hunok nyújtotta támasz több évtizeddel meghosszabbította a Nyugatrómai Birodalom agóniáját. Attila a Nyugatrómai Birodalom belpolitikájába is bele-beleszólt. Például többször menedéket nyújtott a riválisai elől menekülni kényszerülő Aetiusnak, a Galliában állomásozó római légiók főparancsnokának, akihez őt is, mint több elődjét csaknem „baráti” viszony fűzte.

Attila nagykirály uralkodásának első két éve (445-46) békében (talán erögyűjtéssel) telt. Aztán, kihasználva a Konstantinápolyt sújtó földrengést, 447-ben lecsapott a Keletrómai Birodalomra. A Tisza-vidéki központi orduba való átköltözése is mutatta, hogy megnőtt az érdeklődése a hajdani Földközi-tengeri nagyhatalom egymással vetélkedő két része iránt. Eleinte a peremvidékekre (pl.: Gallia) pályázott, majd magára Itáliára is szemet vetett. Ezt jelzi, hogy a grátzi, majd a bécsi medencében ideiglenes ordut létesít.

Különösen érdekes a galliai hadjárat. Ugyanis a régi szövetségessel, Aetius-szal (akit I. Theodorich vizigót király is támogatót) most ellenségként néznek farkasszemet egymással. A döntő összecsapásra 451-ben a Loire völgyében, a mauriacumi, (helytelen középkori források nyomán: catalaunumi = champagnei) csatában csaptak össze.

A történelemírás mitizálta ezt az ütközetet: Attila legnagyobb hadműveletének kiáltotta ki, noha a nagykirály korábban, a Keletrómai Birodalom ellen sokkal véresebb háborúkat is vívott. . Eltúlozta a benne résztvevők számát is. Bár az ütközet kétségtelenül „döntetlenül” végződött, az ítések, attól függően, hogy kinek szurkolnak, eltérő módon ítélték és ítélik meg a csata kimenetelét és jelentőségét. Akik Attilát a barbárság megtestesítőjének tartják, úgy vélik: Attila kíséretével gyáván megfutamodott, magára hagyva hunjait és barbár szövetségeseit. Ezek a történészek azt hangoztatják, hogy Catalaumnál a „civilizált dél” győzött a „barbár északkal” szemben. (A szintén „barbár vizigótok szerepéről” megfelelnek. Mások, Attila „szurkolói” azt hangsúlyozzák, hogy Theoderich elesett az ütközetben, a csatateret pedig Aetius hagyta el korábban. Hozzáteszik, hogy Attilának ezúttal le kellett mondania szokásos harcmódoráról, mert lovas hunjai éppen a perzsák ellen harcolnak egy másik csatamezőn.

Akit a csata hadtörténeti vonatkozásai érdeklik, ismét Szász Béla A hunok története című könyvét vegye kezébe! (A Szabad Tér Kiadó 1994-es reprint kiadása, 278 –282.o.)

A galliai „döntetlen” megtépázta Attila tekintélyét is, de még inkább Aetiusét, aki gót szövetségesei elvesztése után számottevő haderő nélkül maradt. Így nem csoda, hogy Attila 452-es itáliai hadjárata diadalmenet volt számára, amelyben helyreállította megcsorbult nimbuszát. Itália szinte hadsereg nélkül várta Attila támadását, aki most már „csupán” százezer fős lovas hadsereggel, azt a várostromra alkalmas „műszaki alakulatokkal megerősítve, a hagyományos hun harcmódorral tört Itáliára.

Külön tanulmányt lehetne írni a hun hadviselésről.

A hun sereg jó kiképzett, harci kedvvel hadba induló profi katonai erő. A hősi halál számukra dicsőség. Az életüket féltő zsoldosoknak nincs esélyük velük szemben.

Háborút leginkább télen indítanak (a mediterrán télre gondoljunk) A holdtölte időszakát és az éjszakát kedvelik. Támadásuk fergeteges, de ha nem érnek azonnal célra „rádupláznak”, s közben megfutamodást színlelnek, ezt addig csinálják, amíg fel nem morzsolják az ellenséget. A rohamot, mintegy pszichológia hadviselésként harci lármával kísérik.

A legfőbb fegyvernem ebben e seregben a könnyűlovasság. Fő fegyverük a vashegyű íjvessző. Az íjászok között „mesterlövészek” is vannak. Az ő dolguk az ellenség vezéreinek elpusztítása. Gyárgságot csak végszükség esetén, közelharcban vetnek be. Ilyenkor a nyíl mellett előkerül a kard, a lándzsa és a buzogány is.

Az elmondottak alapján megkockáztathatom, hogy a hun hadviselés valóságos „hadművészet” volt.

Az itáliai hadjárat során a rómaiak csak abban reménykedhettek, hogy Attila elfogadja a békeajánlatot. Az örök város „kapujában” (Mantovánál) neves békeküldöttség kereste fel, élén III. Leó pápával, akinek ékesszólása, a szemtanuk egybehangzóan állítása szerint, megmentette Itáliát, a kereszténységet, és ismét meghosszabbította a Nyugatrómai Birodalom haláltusáját.

A következő évben Attila a Római Birodalom keleti fele elleni büntető hadjáratra készül, mert kelet-római császár az előző évi itáliai hadjárat idején – nyugati kérésre – hátba támadta a hun birodalmat, pontosabban támadást színlelt ellene.

E háború előkészületei idején került sor Attila mennyegzőjére sokadik asszonyával, (a valószínűleg germán származású Ildikóval), aki talán valamelyik szövetséges germán fejedelem leánya lehetett.

A hunok körében nem volt jellemző a poligámia Ezzel a „kiváltsággal” csak a nagykirályok és fejedelmek éltek. – hangoztatja Priszkosz –, míg másik szerint általános szokás volt. A bővérűnek tartott Attila e tekintetben mindenestre konzervatívnak mutatkozott. Úgy vélte, isteni származása révén ez a kiváltság megilleti. De, mint már mondtam, ennek ellenére családcentrikus: tiszteli. első feleségét, Arrykán nagyfejedelem-asszonyt, s annak gyermekeit tekinti „hercegek”-nek, trónörökösöknek.

A szertartás után a nászházba visszavonuló, s kissé ittas uralkodó elaludt, s többé sohasem ébredt fel, meghalt. Halála okául a történeti irodalom ezt írja: „vérömlés”. Ez azt jelenti, hogy az alvó ember orrából folyó vére légcsövöbe került, s attól megfulladt.

Más, gyakran kegyeletsértő vélekedéseket, csakúgy, mint a gyilkosság lehetőségét már a hiteles kortársak (Priszkosz, a kelet-római udvarból, Prosper a pápa környezetéből és Cassiodorus a gót királyi udvarból) kizárták.

Temetése Priszkosz adatközlőjének emlékezése nyomán, feltehetően az ősi hiung-nu hagyomány szerint a következő módon történt:

Attila holttestét a főváros előtti hatalmas mező közepén selyemsátorban ravatalozták fel. A végtisztesség csodás látvány lehetett. A főváros lakossága kivonult a térre. Felsorakoztak a hun hadsereg lovas hadoszlopai. A legjobb lovasok vakmerő mutatványokat végezve körbe-körbe lovagolták a sátrat. A hun vitézek levágták hajfonatukat és összevagdosták arcukat Majd felzendült az Attila nagyságát hirdető gyászének.

Ezután halotti torral, sírva vigadva gyászolták urukat az alattvalók. Majd mikor beköszönt az éjszaka, a tetemet hármaskoporsóba helyezték, és az éj folyamán titokban ismeretlen helyre eltemették. A közreműködők ajkát a halál pecsétjével zárták le, hogy Attila sírjának helye örökre titok maradjon. És az maradt. Most is ott alussza örök álmát valahol a Temesközben.

Megjegyzem: a hármaskoporsóról és a Tisza medrébe történő temetésről szóló történetek valószínűtlenek.

Korábban utaltam rá, hogy a hun történelem forrásszegénysége azzal magyarázható, hogy a hunok valósággal „rejtőzködtek”. Ezt állítva arra a temetkezési szokásra utaltam, hogy halottaikat

titokban mély sírokba temették. Majd a temetést követően torral búcsúztatták az elhunytat. E tor maradványait az elhunyt személyes tárgyaival együtt elégették, majd, a sír körül többnyire kör alakban kultikus céllal, esetleg megtévesztésként, kis mélységben (50-60 cm. mélyen) elföldelték. A hun történelem ismert tárgyi emlékei szinte kivétel nélkül ezekből a „sírmellékletekből” kerültek elő.

Igazi fejedelmi vagy nagykirályi sírleletre Európa-szerte is alig találtak.

Attila halála után a hun öröklési rend értelmében az Arrykán nagyfejedelem-asszonytól származó első szülött, Ellak lett a Hun Birodalom nagykirálya.

Am uralkodása idején megismétlődött egy olyan testvérháború, mint amilyen hajdan Attila és Bleda között zajlott. Ellak öccsei Ardarik gepida királlyal szövetségbe lépett, legyőzték és letaszították a trónról bátyjukat. A testvérharcot követően keletre menekülő hunokat a középső fiú, Dengitzik próbálta összefogni, de egy a Keletrómai Birodalom indított hadjáratban meghalt. Halálával véget ért az európai hunok története. Ami utána „történik” a Hi-Lien-Te dinasztia többi ágával (a hun utóddinasztiákkal), az a történettudomány mai álláspontja szerint kellő bizonyítékok hiányában csakúgy történelmi ködkép, mint a bolgár Duló-dinasztia és a magyar Árpád-ház hun eredete.

És akkor itt, ennek kapcsán szólhatunk a hun-magyar kapcsolatok kérdéséről.

Tulajdonképpen két kérdésre kellene választ találnunk: az egyik: beszélhetünk-e hun – magyar azonosságról. (Ez a kérdés főként az 1940-es évek elején tűnt különösen fontosnak, amikor a magyar „fajvédők” igyekeztek a nemzet „turáli” eredetét bizonyítani, és a szövetséges németek őseivel egyenrangú magyar elődöket prezentálni, s ezt a hunokban vélték megtalálni. A válasz erre a kérdésre egyértelműen: nem. (Hiszen minden ezen elmélet mellé felsorolt érvet másik hárommal lehet megcáfolni.) Álljon itt csupán egy: amikor Attila mai hazánk területén meghal, a magyarok az Ural hegység lábánál, Magna Hungáriában halásznak és vadásznak, őrzik jószágaikat a Volga – Káma – Bjelaja folyók határolta háromszögben. A másik kérdés: lehetnek-e rokonaink a hunok. Az igen válasz ez ügyben is kétséges, mert a mérvadó források szerint a magyarok Attila nemzetségéből kijelölt ősatya, a nagykirály legkisebb fia: Ernak (= Irnek) a Keletrómai Birodalom vazallusaként kapott határőrző feladatot a mai Észak-Dobruzsában. (Ernak két testvére közül Ellakkal Ardarik gepida király végzett 455-ben a Dél-Pannóniában, a Nedao folyó melletti csatában, a középső fivérével, Dengitzikkel pedig Anagastes, Thracia főparancsnoka számolt le 469-ben. Őseink pedig még mindig Magna Hungáriában terelgetik csordáikat és méneseiket.

Így hát a feltételezett találkozás biztosan elmaradt, ennek következtében előkelőbb rokonok híján be kell érünk tényleges rokonainkkal, a halászó, vadászó, pásztorkodó finnugorokkal.

Vigasztalásként hadd mondjam: mi is rettegésben tartjuk majd Európát, de arra még fél évezredet várunk kell.

Végezetül összefoglalva az elmondottakat: megállapíthatjuk, hogy a hunok, miközben átforgalmazták az 1. és 2. évezred fordulójának Európáját, számos néppel együtt szinte nyom nélkül eltűntek a maguk keltette népvándorlás viharában, magukkal rántva a Nyugatrómai Birodalmat, lezártak egy történelmi korszakot, amelyet ókornak nevezünk.

Korreferátumom magírásához az alábbi szakmunkákat használtam fel: Bánki Vajk Emil: Attila hun király élete (Laude Kiadó é.n.); Bóna I.–Cseh J.–Nagy M. –Tomka P. –Tóth Á.: Hunok–Gepidák–Longobárdok (Magyar Őstörténeti Könyvtár, Szeged, 1993.; Bóna István: A hunok és nagykirályaik (Corvina, 1993.); Németh Gyula: Attila és hunjai (Magyar Szemle Társaság, 1940.); Szász Béla: A hunok története (Szabad tér, Bp. 1994.)

Ennyivel tudtam és akartam kiegészíteni ifjú „kollégánóm”, Siklósi Melinda „ifjú tudor”-nak a hunokról és nagykirályukról, Attiláról szóló előadását. Jelzem, hogy ez az írás, akárcsak Siklósi Melinda referátuma megjelenik majd a Paksi Tükör c. folyóiratban.

Paks sajtótörténete II/14.

*A sajtó nem csak a mának szól,
üzen a jövőnek is.*

A Paksi Hírnök

A Paksi Hírnök megszületésének előzményei 1985. nyaráig nyúlnak vissza, ugyanis 1985. június 8-án megtörténtek az országgyűlési képviselők és tanácsstagok választása. Ekkor Jákli Péter személyében egy igen agilis fiatal ember került Paks város tanácsának élére. Jákli Pétert a Paksi Atomerőmű Vállalat vezérigazgatója is javasolta erre a posztra, ebből következik, hogy az erőmű

és a város viszonya alapvetően megváltozott. Az Atomerőmű Építői című üzemi lap 1985. októberi számában^[1] már nyilatkozik a tanácselnök és felvázolja a város vezetése előtt álló feladatokat. A rá jellemző nyitottságot jól tükrözi az interjú utolsó mondata:

“Ha valakinek vannak olyan elképzelései, amiket a következő tervidőszakban megvalósíthatónak tart, mi szívesen meghallgatjuk és az év végéig még lehetőségünk van beépíteni a tervbe.” A város közléte felpozícióba, egyre több elképzelés és terv születik, amelyek megvalósítását az 1985. november 27-én megalakult Városszépítő Egyesület keretei között próbálják megvalósítani. Az egyesület elnöke Frast Antal, a Ruhaiipari Szövetkezet elnöke lett, az alelnöke pedig Jákli Péter. Az egyesület megalakítása átütő sikert hozott az erőmű és a város viszonyában, mert atomerőműves szakemberek is beléptek az egyesületbe, és konkrét munkát vállaltak. Az egyesület munkájáról Jákli Péter ismét nyilatkozik az atomerőmű lapjának decemberi számában: “Az egyesület megalakítására olyan időpontban kerül sor, amikor Paks városa lezárhat egy fejlődési szakaszt... Az elmúlt évek hangulatára, a közvéleményre nem az egészséges feszültség, munkaláz volt jellemző, hanem az értelmetlen torzsalkodások, elfecsérelődött energiák, a nagyberuházásban rejlő lehetőségek egy része pedig kihasználatlan maradt...A mindannyiunk érdekeit kifejező kompromisszumok megkötése a város vezetőinek feladata...”^[2]

Az egyesület egyik szakosztálya a Kulturális-várostörténeti és honismereti szakosztály, amelynek elképzelései között szerepel a városi lap megindítása. Több elképzelés fogalmazódik meg, ám a már 1984-óta megjelenő Paksi Mozaik betiltása nagy zavart okoz és kétségeket támaszt az önzetlenül tenni akarók táborában. A Paksi Mozaik 10. számának kéziratában a tanács művelődési osztályának vezetője két cikket kifogásolt, szeretne volna kivetetni, én viszont - mint felelős szerkesztő - nem voltam hajlandó ezt megtenni.

A művelődési osztály vezetője az akkori időknek megfelelően, átment a városi pártbizottságra, ahol természetesen neki adtak igazat. A gépezet beindult, a párt nyomására a tanács vezetése nem állt ki a felelős szerkesztő mellett, hanem abban állapodtak meg, hogy új szerkesztőt kell a lap élére tenni. Ám nagy meglepetésre a szerkesztőségi tagok közül senki sem vállalta el a szerkesztést, így előbb a pártbizottság egyik munkatársát akarták főszerkesztőnek, illetve a művelődési osztály egyik beosztott előadóját. Közben a 10. szám sokszorosítása már megtörtént, Rácz László könyvkötőnél volt a sokszorosított és összetűzött anyag, ő ragasztotta fel az előre elkészített borítókat. A könyvkötőnél foglalták le a 10-es számot, még nekem is csak egyetlen példányt mentett meg a nagyon megijedt Rácz László. Nem részletezem a kialakult helyzetet, majd a Paksi Mozaik sajtótörténeti feldolgozásánál térek ki részletesebben a helyzet elemzésére. Viszont nagy zavart

[1] Torma Csaba: *Továbbfejldik a város c. (Atomerőmű Építői, 1985. október, 6. sz. 1. p.)*

[2] Ambrózi Ilona: *Városvédők c. (Atomerőmű Építői, 1985. december, 8. sz. 1. p.)*

okozott a hatalom ilyen durva beavatkozása a Városi Helytörténeti Bizottság és a Hazafias Népfront ügyébe, ugyanis a két társadalmi szervezet égisze alatt jelent meg a lap.

Közben a tanács vezetése megegyezett az atomerőművel: az üzemi lap felvállalja a városi lap szerepét is, és ezt a szerepvállalást jelzi a címében is, így lett az Atomerőmű Építőiből 1987. januárjától Paksi Atomerőmű. A változást olyan fontosnak tekintették, hogy "Beköszöntőt" is írt Lipovszky Gyula, a városi pártbizottság első titkára.^[3] A beköszöntőből megtudhatjuk, hogy ezután bővebb tudósítások jelennek meg a városról, illetve lezártnak tekinti a Paksi Mozaik ügyét. Erről így ír: "Kulturális melléklete, a korábbi Paksi Mozaik, évente négy számban terjeszti a helytörténeti, irodalmi, képzőművészeti dolgozatokat." Ebből az elképzelésből semmi sem lett, ugyanis a Paksi Mozaik soha nem lett az erőmű újság melléklete.

Az erőmű lapjának címváltozása is demonstrálta a város és az üzem jó kapcsolatát, és a lap oldalain egyre több, a város életével kapcsolatos hírek jelentek meg. Néhány szám után megjelentek olyan vélekedések, miszerint túl sok a városról szóló írás, háttérbe szorultak a vállalati eseményekről szóló tudósítások. Ennek a vélekedésnek volt alapja, de lehetetlen volt olyan lapot szerkeszteni, amely egyformán kielégítette volna az erőművi és a városi igényeket.

Az erőmű még abban is segítette a majdan induló Paksi Hírnököt, hogy a 6000 példányban megjelenő lapját 1989. szeptemberétől 1990. februárjáig csak 2000 példányban jelentette meg, és az így megtakarított papírra nyomták a Paksi Hírnököt 4000 példányban.^[4] De kanyarodjunk vissza a városi eseményekhez, ugyanis a helyi sajtó megindítását szorgalmazók nem fogadták el azt a kompromisszumot, amelyet a város és az erőmű kötött. Nagy volt a vágy egy önálló városi lap indításához, és ezt az igényt jól összegzi a Paksi Mozaik 1986. nyarán megjelent 2. számában napvilágot látott írásom, az "Ej, ráérünk arra még"^[5].

"Minden elismerés megilleti a Pasi Konzervgyárat, hiszen a megjelent nyolc számból hatnak a kiadását - költségét vállalta. Nagy segítséget kaptunk a Paksi Atomerőmű Vállalattól is, hiszen a számok mellékleteit ők sokszorosították és az 5. számot ők adták ki. Az illetékesek azt mondják, hogy a Mozaik helyett egy másféle lapot kell indítani.

A tervezetések már 1985. nyarán megkezdődtek és most még ott tartunk, hogy van egy-két "koncepciónk":

1. Legyen közös lapja a városnak és a PAV-nak! Ez szerintem nem jó, hiszen a PAV az ország egyik legnagyobb üzeme, ennél fogva egy üzemi lapra szüksége van, és a havi megjelenése reális igény, míg a városi lapnak minimum hetente kellene megjelennie.

2. Legyen városi lap, heti megjelenéssel, és ennek legyen "melléklete" a Paksi Mozaik, mely negyedévente jelenne meg, helytörténeti és irodalmi anyagot közölne, míg a városi lap politikai lap lenne. Részemről ezt az elképzelést tartom jónak.

3. Nem kell ide lap, hiszen indul majd a helyi TV, és informálja a város lakóit, eloszlatja a sok pletykákat és rémhíreket, amit a tömegtájékoztatásunk kritikán aluli színvonala eredményez. Erre az elképzelésre csak azt tudom mondani, hogy ilyen alapon az ország összes sajtótermékét be kellene tiltani, hiszen van TV-1: TV-2-es műsor, Rádió (Kossuth-Petőfi- Harmadik műsor).

4. Nem kell helyi újság, inkább növeljük a megyei Néplapban a Paksról megjelenő cikkek számát. Én meg azt mondom, hogy inkább nézzük meg a 19 megyében megjelenő sajtótermékek mennyiségét és hasonlítsuk össze a mi megyénkével.

Nem folytatom a jobbnál-jobb ötleteket, azzal zárom morgolódásom, hogy ezt a számot sem akarták megjelentetni az "illetékesek", mondván: kb. másfél hónap múlva úgyis megjelenik egy paksi lap, így erre nincs szükség. És milyen a mai magyar mentalitás?

Először bontunk, planérozunk, és amikor már minden le van tarolva, akkor építünk valamit. Vagyis előbb szüntessük be a Mozaik megjelentetését, aztán majd indítunk egy másik lapot.

[3] Lipovszky Gyula: Beköszöntő c. (Paksi Atomerőmű, 1987. január, X. évf. 1. sz. 1. p.)

[4] Beregyei Miklós: Paks és a sajtó kapcsolata c. (A Közvélemény, 1990. augusztus, II. évf. 8. sz. 9-10. p.)

[5] Beregyei Miklós: "Ej, ráérünk arra még!" c. (Paksi Mozaik, 1986. 2. sz. 631-632. p.)

Tisztelettel kérdem az illetékeseket: nem lenne-e jobb egy kialakult hagyományt (jelen esetben egy negyedéves folyóiratot) ápolni és mellesleg a sok ígélet és tervezetés helyett gyorsan, hatékonyan, a kor követelményének megfelelően intézkedni?" (A szövegben szereplő mondatrész: "másfél hónap múlva úgyszólván megjelenik egy paksi lap" arra utal, hogy az Atomerőmű Építői majd Paksi Atomerőmű címen fog megjeleni, így lesz lapja a városnak.)

A Paksi Mozaik körül kialakult helyzet megoldását nagyban elősegítette az új egyesületi törvény megjelenése, amely lehetővé tette a Jámbor Pál Társaság megalapítását 1988. október 6-án. A Társaság ügyeibe a helyi hatalom már nem szólhatott bele, a társaságnak jogában állt kiadványokat megjelentetni, újságot kiadni, csak a Minisztertanács Hivatalánál kellett a lapindítási szándékot bejelenteni. Ezt a lehetőséget használta ki a Jámbor Pál Társaság, és 1988. december 7-re társulati ülést hirdetett, amelynek fő napirendi pontja egy városi lap megindításának lehetősége. Ezen az ülésen megjelent Jákli Péter tanácselnök, és természetesen a városi pártbizottság képviselője is. A megbeszélésen elhangzott hozzászólások alapján egyértelművé vált: a jelenlévők igénylik a városi lap megindítását, és a törvény adta lehetőségek alapján a társaság el is indíthatja a lapot úgy, hogy azt a hatalom megakadályozhatná. Ezt érzékelve, Jákli Péter hozzászólott, majd felkérte a társaságot, működjön közre a helyi sajtó beindításában. A társulati ülést követően megindult a szervező munka, amelyet a tanácselnök nem csak támogatott, hanem jó ötletekkel is szolgált. A szervezőknek (Herczeg Ágnes, L. Németh Erzsébet, Gutai István, Beregnyei Miklós) azt javasolta, hogy győzzék meg a tanácsstagokat a helyi lap fontosságáról, illetve gyűjtsük össze az országban megjelenő városi lapokat, és azokból rendezzünk egy kiállítást.

Paks Város Tanácsa 1989. március 17-én tartotta első negyedévi ülését, és az ülés szünetében - Jákli Péter felkérésére - a tanácsstagok megtekintették a tanácssterem előterében megrendezett kiállítást. A kiállított sajtótermékek látványa meggyőzte a tanácsstagokat: itt az ideje egy városi lap megindításának. A tanácsülési határozat után felgyorsultak az események, 1989. április 25-én 09 órakor a VB. titkár (Dr. Tóth Lajos) irodájában ülésezett a szűk szervezői és szerkesztői csapat. Jelen volt Vadász Pál művelődési osztályvezető, Herczeg Ágnes könyvtár igazgató, D. Szabó Mária VMK igazgató, Gutai István népművelő, Daróczy Béla művelődési előadó, és Beregnyei Miklós őrnagy, városi polgárvédelmi törzssparancsnok. A megbeszélésen eldöntöttük: a próbaszám szeptemberben fog megjelenni, a lap címére pályázatot kell kiírni, és legkésőbb május 15-ig el kell döntenünk a lap címét. Megbeszéltük, hogy április 28-án a szavazó urnákat ki kell helyezni, valamint május 2-ig a szavazó lapokat ki kell osztani. A szavazó lapokat a Bezerédj, a II. számú és a Deák Ferenc általános iskola 8. osztályos tanulói fogják bedobni a postaládákba. Az alakuló szerkesztőségi ülés 1989. május 30. 13 órakor volt, amelyen megbeszéltük a mutatószám cikkeket és az elvégzendő feladatokat. A szeptemberi szám lapzártáját augusztus 25-re határoztuk meg. Az első "éles" szerkesztőségi ülés 1989. augusztus 31-én 15 órakor volt, amelyen mindenki cikket olvasott.

A szerkesztőség összetétele:

Főszerkesztő:

Beregnyei Miklós

Szerkesztők:

Herczeg Ágnes

Gutai István

A társadalmi szerkesztőség tagjai:

Bogár Ágnes (Városi Tanács szoc. pol. oszt.)

Breboszkykényé Pintér Márta (Evangélikus egyház)

Dr. Ferenczy István (Paksi Konzervgyár)

Gálosi János (Vak Bottyán Gimnázium)

Dr. Gera Judit (Városi Tanács)

Kolbert Mátyás (Katolikus egyház)

Kóváry László (Református egyház)

Molnár László (Paksi Atomerőmű Vállalat)

L. Németh Erzsébet (Lakótelepi óvoda)

Pál József (Paksi Állami Gazdaság)
 Patai Péter (Energetikai Szakképzési Intézet)
 Schiller Józsefné (Deák Ferenc Általános Iskola)
 D.Szabó Mária (Városi Művelődési Központ)
 Zerza József (Ruhaiipari Szövetkezet)
 A címlapot Major Ferenc (PAV) tervezte.

A szeptemberi szám kéziratát 1989. szeptember 4-én adtam át a Szekszárdon élő és dolgozó Szűcs László János tördelőszerkesztőnek, majd szeptember 14-én volt a korrektúra. Előzőleg abban állapodtunk meg a Lapkiadó Vállalattal, hogy szeptember 22-én fog megjelenni az első szám, ám a szokásos nyomdai csúszások miatt csak szeptember 26-án hoztam Paksra a Paksi Hírnök első számát, amelyet 4000 példányban nyomott a szekszárdi nyomda.

BEKÖSZÖNTŐ

Tisztelt Olvasó! Kedves Paksiak!

Nagy felelősségérzet szükségeltetik egy új, induló lap első oldalán az olvasóhoz szólni, röviden elmondani a lapindítással kapcsolatos szándékainkat. Különösen nehéz ez akkor - mint Paks esetében - amikor a múlt már számos városi lapot produkált. Ugyanis Pakson 1881 és 1901 között tízféle újság jelent meg, köztük két híres postai és közlekedési szaklap, de társadalmi és gazdasági hetilapok is félmjelzik a lakosság újság iránti igényét.

Kettős főhajtással gondolok a múlt megidézett eseményeire, gondolok az akkori város közönységére, azokra, akik óhajtották a "művelt közönség" tájékoztatását, és gondolok a híres lapszerkesztőkre - lapgazdákra: Balás Sándorra, Daróczy Zsigára és Raksay Sándorra.

Elődeink szándékait és törekvéseit szem előtt tartva próbáljuk most ismét vállalni azt a felelősséget, hogy lapot indítunk a városban. Olyan lapot, amely elsősorban a nagyközönség hiteles tájékoztatását tűzi programjára, olyan lapot, amely elősegítője és biztosítója a különböző szervezetek - pártok, felekezetek és csoportok - között a párbeszédnek és a kompromisszumra való törekvésnek, olyan lapot, amely minden írásával a város lakóinak érdekét kívánja szolgálni, és végezetül olyan lapot, amely nem személyek ellen, hanem a jó ügyért emel szót.

Kedves Olvasó!

Ezek a szándékaink. Hogy ezekből mi valósul meg, az elsősorban Paks város polgáraitól függ, hiszen mondhatják: na, már megint egy lap, amellyel csak a pénzt akarják a zsebünkől kihúzni. Mondhatják viszont azt is - és remélem ezzel mindenki így lesz - na, végre 88 év után, Tolna megye városai közül majdnem utoljára, de lett városi lapunk.

Bízom a város lakóinak egészséges lokálpatriotizmusában, a nyílt őszinte várospolitika igénylésében, a közös tenni akarás minden akadályt leküzdő erejében.

Ebben az évben havonta fog megjelenni a Paksi Hírnök és ingyen, a Paksi Atomerőmű Vállalat jóvoltából, az ő lapjuk papírkontingensének a terhére. A "Paksi Atomerőmű" című lap ezután megmarad üzemi lapnak, csökkentett példányszámban. A lap és elődje, az "Atomerőmű Építői" 1978 óta tájékoztatja városunk ideiglenes és állandó lakóit az építkezés eseményeiről, a település arculatának változásairól, egyes emberek és közösségek sorsáról. Úgy érzem az említett két lap teljesítette azokat az elvárásokat, amelyeket vele szemben támaszthattunk.

Ezután a "Paksi Hírnök"-nek kell majd a krónikás szerepét vállalnia, az elmúlt tíz évben duplájára nőtt város lakóinak ügyes-bajos dolgait figyelemmel kísérnie. A feladat nagy, ezért 1990. január 1-jétől kéthetente jelenik majd meg a városi újság. Tervezzük a lap terjedelmének bővítését is. Ez különösen indokoltnak látszik azért, mert a városban nincs helyi televízió- és rádióadás, tehát a csaknem 25.000 lakó egymás közötti kommunikálásának jelen pillanatban ez az egyetlen eszköze. A terjedelem bővítését indokolja az is, hogy a környező települések helyzete sok mindenben

függ Paks város helyzetétől, hiszen a munkavállalási és kereskedelmi lehetőségek bizonyos függőségi viszonyt konzerválnak, és emiatt a városkörnyék figyelme fokozottabban terelődik Paksra.

Ezért kötelességünknek érezzük a vonzáskörzet településeinek lakosságát informálni a paksi eseményekről, viszont az ő sorsuk - sikerük - gondjuk alakulása sem lehet közömbös a paksi polgárok számára.

Kedves Olvasó!

Bízom abban, hogy a leírtak alapján sikerült szimpátiát ébresztenem a városi újság iránt. Kívánom, hogy minden számban találjanak ízlésüknek - érdeklődési körüknek megfelelő írást.

Jákli Péter

Mivel az újság ingyenes volt, a paksi postafőnök (Máté János) ingyen vállalta a terjesztést. Érdekességként érdemes megörökíteni az első számban megjelent cikkekért kiutalt honoráriumok mértékét és a szerzők neveit:

1. Dr. Németh Imre: 800 Ft.
2. L. Németh Erzsébet: 500 Ft.
3. Till Józsefné: 500 Ft.
4. Patai Péter: 200 Ft.
5. Dr. Ferenczy Istvánné: 1.150 Ft. (ebből 300 Ft fotóért)
6. Poór József: 300 Ft.
7. Zerza József: 300 Ft.
8. Szentesi Alajos: 500 Ft.
9. Major Ferenc: 1.000 Ft. (címlaptervért)
10. Fritz László: 500 Ft.
11. Szűcs László János: 3.000 Ft. (tördelő és szerkesztői munkáért)

Összesen: 8.750 Ft.

Maradvány: 3.250 Ft.

Össz honoráriumi keret: 12.000Ft.

Az újság költségeiről 1989. július 27-én tárgyaltunk Polgár Zoltánnéval, a tanács pénzügyi osztályának vezetőjével, és a következőkben állapodtunk meg. A főszerkesztő tiszteletdíja: 10.000 Ft. 2 fő szerkesztő tiszteletdíja: 4-4.000 Ft. (A tiszteletdíjasok által írt cikkekért honorárium nem járt.) 1 fő gépiró és gazdasági ügyeket intéző : 8.000 Ft. Kifizethető honorárium: 12.000 Ft. (ebből kellett fizetni a tördelőszerkesztő 2.500-3.000 Ft-os tisztelet díját.)

Az első számok utáni visszhang pozitív, és a szerkesztőség bizakodó volt. Az 1989 novemberi számban megjelenik az előfizetési felhívás, amely 1990. januárjától hirdeti a lap előfizethetőségét. Közben felvettem a kapcsolatot a postával a terjesztés és előfizetési feltételek megbeszélésére. Akkor várták az új postatörvény megjelenését, ezért várni kellett a szerződés megkötésével. A törvény nem jelent meg, várni már nem lehetett, és a halogatás eredménye az lett, hogy csak 1989. december 19-én sikerült a Pécsi Postaigazgatósággal tárgyalni a szerződés ügyében, ezért a posta csak 1990. február 1-től vállalta a terjesztést.

Közben novemberben és decemberben 330 előfizetési szándékozó lakos küldte be az előfizetési szelvényt, ezeket összesítettük, majd a listát átadtuk a postának. Az 1990. januári két számot az általános iskolások segítségével sikerült eljuttatni az előfizetési szándékozók lakására, ezért a munkáért a gyerekek 10Ft-ot kaptak darabonként.

Mivel a posta csak a négy pavilonjában és 4 ÁFÉSZ boltban terjesztette a lapot, kénytelenek voltunk több olyan pontot keresni, ahol vállalták az újság árusítását. Egyébként nem szívesen árusították a Hírnököt, hiába fizettünk 3Ft-ot minden eladott példány után, mert adózniuk kellett volna, ha szerződést kötöttünk volna. Ezért nem szerződés, hanem csak "szívesség" alapján árusították a

lapot. A lakótelepi Csemege bolt vezetője nem is engedte az árusítást, viszont az eladó saját szakállára vállalhatta, ez fölött szemet hunyt. Ebből a vezetői hozzáállásból viszont mi nem kértünk, nem szerettük volna bajba sodorni az eladót, aki egyébként szívesen árulta és ment is itt a lap. Nem jártunk több szerencsével a Szent István - téri ABC-ben sem. Itt vállalták a terjesztést, ám a lapokat berakták a sajtók fölötti polcra, eldugva a vásárlók szeme elől. Közben a "Dunántúli Kapaszkodó" című újságot a pénztár előtti kosárba rakták. Így viszonyult a Népbolt a helyi lap árusításához. Ezek után itt sem árultuk tovább a Hírnököt. Viszont nagyon jó kapcsolatot sikerült kialakítani 14 árusító helyen, és a postai árusító helyeken kívül az alábbi helyeken árusították a Paksi Hírnököt:

Városi Művelődési Központ, Művelt Nép Könyvesbolt, Aliscavin szaküzlet, Kenyérgyár élelmiszer boltja, Egyházak (4 templomban), Vasúti Múzeum büféje, Konzervgyár büféje, Konzervgyár mintaboltja, VOLÁN pályaudvar büféje, Városi Könyvtár, Paksi Halászcserda és a Városi Tanács információján. Külön meg kell említenem a Paksi Állami Gazdaságot, ugyanis Pál József igazgató megszüntette a gazdaság lapját, és a dolgozók tájékoztatása érdekében 250 példányt fizetett elő a Hírnökből. A lap indulása előtti időszakban felkerestük a paksi üzemeket, ahol ígéretet kaptunk a majdan megjelenő orgánom támogatására. Ezeket az üzemeket kellett volna ismételtelen felkeresni, és kérni támogatásukat, erre utaltam a Bor Imrének készített tájékoztatómban, amelyről majd később szölok.

Jegyzeteim között találtam egy 1990. november 12-én történt postai elszámolást, amely öt hónap eladott és megmaradt (remittenda) példányait összesíti. Az eredmény nem rossz, hiszen az árusításra átadott mennyiség csupán 6 %-a lett remittenda.

	Június	Július	Aug	sept	okt
Eladott	700	880	1000	880	1000
Remittenda	41	23	52	90	61
A fűvé: 90.XI. 12.					
Eladott: 4469 pld.					
Remittenda: 267 pld.					
HIR 128-860					

Jegyzet

1. Torma Csaba: Továbbfejldik a város c. (Atomerőmű Építői, 1985. október, 6. sz. 1. p.)
2. Ambrózi Ilona: Városvédők c. (Atomerőmű Építői, 1985. december, 8. sz. 1. p.)
3. Lipovszky Gyula: Beköszöntő c. (Paksi Atmerőmű, 1987. január, X. évf. 1. sz. 1. p.)
4. Beregnyei Miklós: Paks és a sajtó kapcsolata c. (A Közvélemény, 1990. augusztus, II. évf. 8. sz. 9-10. p.)
5. Beregnyei Miklós: "Ej, ráérünk arra még!" c. (Paksi Mozaik, 1986. 2. sz. 631-632. p.)

PAKS VÁROS TANÁCSÉLNÖKE

Paks, Górcsa Gy. u. 55-61.
Pf. 26, 7031 Telefon: 10-287

Dr. Huzsák András a
Tolna Megyei Lapkiadó Vállalat
Igazgatójának

S z e k e s z á r d

Tárgy: Megbízás a városi lap kiadási ügyeinek intézésére.

Tolna Város Tanácsa lapot indít Paks Hírnök címmel.

A lap indításával és az ezévi havi megjelenésével kapcsolatos feltételek biztosítására megbízta a Tolna Megyei Lapkiadó Vállalatot.

Kérjük, hogy a költségekkel kapcsolatos számvetést készítse el részünkre.

A Városi Tanács az előbbi személyi feltételekkel kívánja biztosítani a lap folyamatos megjelenését:

1 fő főszerkesztő: megbízásos jogviszonnyal, havi nettó tiszt. díja: 10.000.-forint,

2 fő szerkesztő: megbízásos jogviszonnyal, havi 4.000./fő nettó tiszt. díjjal,

1 fő górniró: - 1.500.-forint nettó tiszt. díjjal.

Ezen kívül lapszámonként 12.000.-forint szerzői honoráriumot kíván kifizetni.

A felsoroltak alapján kérem szíveskedjenek a szerződéseket megkötni és a költségvetést részünkre megküldeni.

P a k s, 1989. augusztus 9.

Tisztelettel és köszönettel:

Jákli Péter

Tolna megyei Lapkiadó Vállalat Szekszárd, Liázt Ferenc tér 3. Pf.: 71.		Számla		Szekszárd, 1989. szept. 30. nap	
Telefon: 10-211 Telex: 14-251		6 3 MNB 400-1163\		Számja száma: 32/89	
I. Paks Városi Tanács Paks 8222				Megnevezése: ujság	
				Dyvínyező: Pjné	
Műk. meg. kat.	Megnevezés	Szó, mm/hasáb, db	Egységár	Összeg	
	"Paksi Hírnök" c. újság 1. szám. előállítási költség. kelt: _____ számú, jelű megrendelésben kért hirdetés lekötéséről Adószám: 10011630217 SZTJ: 820-31-03 Adó mérték: 0 % Az összeg 8 napon belül átutalását kérjük Késedelem idejére a 83/1983 PM sz. rendelet értelmében késedelemből kamatot számolunk fel.		AFA: 0 %	71.981.-	
				71.981.-	
				A fenti részletekben Ft	
				b. számlájukat a rendszerben TOLNA MEGYEI LAPKIADÓ VÁLLALAT Górniró: Pávkóczy	
9000 87 2420 Szekszárd Ny.					

A Paksi Hírnök számszaki és egyéb fontosabb adatai

1. 1989. szeptember 26. I. évfolyam, 1. szám, 6 oldal, "Mutatványszám"
2. 1989. október 24. I. évfolyam, 2. szám, 4 oldal, "Mutatványszám"
3. 1989. november 23. I. évfolyam, 3.szám, 4 oldal + 4 oldal választási melléklet, "Mutatványszám"
4. 1989. december 20. I. évfolyam, 4. szám, 16 oldal, új formátum, - 29,5 -21 cm
5. 1990. január 15. II. évfolyam, 1. szám, 12 oldal
6. 1990. január 31. II. évfolyam, 2. szám, 12 oldal, új fejléc
7. 1990.január 31. Választási melléklet, 4 oldal
8. 1990. február 14. II. évfolyam, 3. szám, 16 oldal
9. 1990. február 28. II. évfolyam, 4. szám, 16 oldal
10. 1990. március 14. II. évfolyam, 5. szám, 16 oldal
11. 1990. április 3. II. évfolyam, 6. szám. 16 oldal
12. 1990. április 17. II. évfolyam, 7. szám, 16 oldal
13. 1990. április 26. II. évfolyam, 8. szám, 16 oldal
14. 1990. május 15. II. évfolyam, 9. szám, 16 oldal
15. 1990. május 29. II. évfolyam, 10. szám, 16 oldal
16. 1990.június 12. II. évfolyam, 11. szám, 16 oldal
17. 1990. június 26. II. évfolyam, 12. szám, 16 oldal
18. 1990. július 10. II. évfolyam, 13. szám, 16 oldal
19. 1990. július 24. II. évfolyam, 14. szám, 16 oldal
20. 1990. augusztus 7. II. évfolyam, 15. szám, 16 oldal
21. 1990. augusztus 21. II. évfolyam. 16. szám, 16 oldal
22. 1990. szeptember 4. II. évfolyam, 17. szám, 16 oldal
23. 1990. szeptember 4. Melléklet, a Városi Tanács 1985-1990-es munkájáról, 16 oldal
24. 1990. szeptember 18. II. évfolyam, 18. szám, 16 oldal
25. 1990. október 1. II. évfolyam, 19. szám, 20 oldal, ESZI-s szám
26. 1990. október 16. II. évfolyam, 20. szám, 16 oldal
27. 1990. október 30. II. évfolyam, 21. szám, 16 oldal
28. 1990. november 13. II. évfolyam, 22. szám, 16 oldal, választás után, az önkormányzat megalakulása.
29. 1990. november 27. II. évfolyam, 23. szám, 16 oldal
30. 1990. december 26. II. évfolyam, 24. szám, 20 oldal
31. 1991. január 17. III. évfolyam, 1. szám, 20 oldal, a szerkesztőség elköszön (4.p.)

Az első szerkesztőség tagjai

Főszerkesztő: Beregnyei Miklós

Szerkesztők: Herczeg Ágnes

Gutai István

A társadalmi szerkesztőség elnöke:

Jákli Péter

A társadalmi szerkesztőség tagjai:

Bogár Ágnes, Brebovszkyné Pintér Márta, dr. Ferenczy István, Gálosi János,

dr. Gera Judit, Kolbert Mátyás, Kőváry László, Molnár László,

L. Németh Erzsébet, Pál József, Patai Péter, Schiller Józsefné,

D. Szabó Mária és Zerza József

Tervezőszerkesztő: Szűcs László János

A 17. szám mellékleténél már Kiss Gáborné az egyik szerkesztő, Gutai István helyett.

A társadalmi szerkesztőség változásai:

- László-Kovács Gyula a II. évfolyam 1-es számánál kapcsolódik a szerkesztésbe
- Rósa Géza a II. évfolyam 3-as számánál kapcsolódik a szerkesztésbe
- Patai Péter a II. évfolyam 3-as számától már nem tagja a társadalmi szerkesztőségnek, de a 6. számtól ismét az, a II. évfolyam 7. számáig.
- Kolbert Mátyás a II. évfolyam 1-es számától már nem tagja a társadalmi szerkesztőségnek
- Kiss Gáborné a II. évfolyam 7-es számától tagja a társadalmi szerkesztőségnek
- Acsádi Rozália a II. évfolyam 8-as számától tagja a társadalmi szerkesztőségnek
- D.Szabó Mária a II. évfolyam 3-as számától nem tagja a társadalmi szerkesztőségnek
- Gutai István a II. évfolyam 16. számáig szerkesztő
- Kiss Gáborné a II. évfolyam 17. számától szerkesztő
- Jákli Péter a II. évfolyam 21. számáig elnöke a társadalmi szerkesztőségnek
- Molnár László az I. évfolyam 2. számáig tagja a társadalmi szerkesztőségnek
- Gálosi János a II. évfolyam 17. számáig tagja a társadalmi szerkesztőségnek
- Pál József a II. évfolyam 6. számáig tagja a társadalmi szerkesztőségnek

Az 1991. január 17-én megjelent III. évfolyam 1. számával megszűnt az alapító szerkesztőség, a Paksi Hírnök történetének első szakasza lezárult. Bor Imre polgármesternek 1991. január 2-án jelentettem be távozási szándékomat, amely logikusan következett az önkormányzati választási eredményből. Ugyanis mint a Paks Városért Mozgalom titkárának, máig sem (2005.09.17.) bocsátották meg a Jákli Péter melletti kiállásomat, vagyis a választások után mennem kellett.

Az önkormányzati választásokat követően Bor Imre polgármester írásban kért tájékoztatót a Paksi Hírnök helyzetéről, amelyet 1990. október 28-án "A Paksi Hírnök jelenlegi helyzete" címmel át is adtam. Ezt az anyagot most szó szerint közlöm.

„A PAKSI HÍRNÖK JELENLEGI HELYZETE

1. Paksnak nincsenek meg a sajtóhagyományai annak ellenére, hogy 1881-19001 között tíz féle újság jelent meg a településen.

1901 óta az első rendszeresen megjelenő újság 1978-ban indul el az "Atomerőmű Építői" címmel. 1984-ben megjelenik a Paksi Mozaik, de 1986-ban a pártbizottság - a tanács művelődési osztályának közreműködésével - betiltja.

A város lakosságának egy része egyre jobban igényelte egy helyi lap megjelentetését. Az igények felkarolója-szószólója a Jámbor Pál Társaság lett, és így 1989.szeptemberében megjelenhetett a Paksi Hírnök. 1989-ben havonta, 1990-től kéthetente jelenik meg a város lapja.

A város és a sajtó viszonyára, a szerkesztésben közreműködők helyzetére bővebb tájékoztatást nyújt A Közvélemény 1990/6-7-es és a 8. száma, valamint a Paksi Hírnök 1990/11. számában megjelent "Hissari felett felhőtlen az ég?" című anyag. (Mellékelve)

2. Jogállások a lap vonatkozásában:

a./ A lap a városi önkormányzat lapja.

b./ A felelős kiadó- a város polgármestere- kettős kötelezettséget vállal.

Egyrésztől biztosítékot nyújt a nyomda felé az anyagi dolgokkal kapcsolatban.

Másrésztől figyelemmel kíséri a szerkesztőség munkáját, biztosítja a szerkesztői munkával kapcsolatos feltételeket. Ügyel arra, hogy a lap a városi önkormányzat, a város lakossága érdekében munkálkodjon.

c./ A főszerkesztő főállásban látja el feladatkörét. Felelős a lapban megjelent írásokért, irányítja a szerkesztőség munkáját, tartja a kapcsolatot a nyomda és a felelős kiadó között. Felelős a lap időbeni megjelenéséért.

d./ A két szerkesztő - tiszteletdíjas - ellátja az olvasószervezői feladatot, tervezik a témaválasztást, és aktuális témájú cikkek megírásával segítik a lap megjelenését. Jelenleg az egyik szerkesztő - Kiss Gáborné - féléves újságírói iskolán tanul szeptember közepe óta. Erre az iskolára azért tudtuk elküldeni, mert nincs állása, szabadúszó.

e./ A társadalmi szerkesztőség - mint a nevében is benne van - önkéntes alapon segíti a szerkesztést. Szakmai segítséget nyújt egyes témák feldolgozásához, hiszen minden szerkesztőségi tag egy-egy szakterület elismert vezetője.

3. A Paksi Hírnök költségeire 1990-ben a városi tanács 1,5 millió forintot szavazott meg annak idején. A lap kezdetben 2000, majd július óta 1500 példányban jelenik meg. Jelenleg általában 100-200 db a remittenda. Egy-egy szám költsége általában 52.000 Ft, ebből a bevétel kb. 16.000 Ft.

1990-ben 26 szám megjelenése van tervezve és ez kb. 1.352.000 Ft költséget jelent, a bevétel megközelítően 400.000 Ft-ot. A Paksi Hírnök 1990-ben tehát megközelítően 1 millió forintjába kerül a városi tanácsnak, illetve a városi önkormányzatnak.

A költségeket azzal lehetne csökkenteni, ha a vállalatok - mint ígérték - támogatnák a lapot, úgy mint a Paksi Állami Gazdaság, amely 250 példányra fizetett elő. A vállalatok vezetőivel fel kellene frissíteni ezeket a tárgyalásokat és meg kellene teremteni annak lehetőségét, hogy hetente jelenjen meg a városi újság." Az első pontban megfogalmazottakat azért tartottam fontosnak, mert az új polgármesternek nem volt ismerete erről a területről. Az utódlás kérdésére is rákérdezett a polgármester, és László Kovács Gyulát ajánlottam főszerkesztőnek. A már említett 1991. január 17-i utolsó számunkban a szerkesztőség rövid rezümében fogalmazta meg véleményét, amelyet szintén teljes terjedelemben közlök.

„A SZERKESZTŐSÉG ELKÖSZÖN

Tisztelt Olvasó!

"Amikor 1989 szeptemberében elindítottuk a Paksi Hírnököt, nem gondoltuk volna, hogy alig több mint egy év után búcsúznunk kell Önöktől. Úgy látszik a történelem megismétli önmagát, hiszen a múlt század utolsó két évtizedében tízféle újság jelent meg Pakson és mind-mind tiszavirág életű volt. A vigasztaló csak az, hogy mindig indult új lap és abban bízunk, ez most is így lesz.

A lap indulása óta csak három ember vált ki a szerkesztőségből, ám közben egy teljes rendszerváltás zajlott le. Megítélésünk szerint a szerkesztőségből kilépett három emberrel többet veszített a Hírnök és az Olvasó, mint amennyit a pártjuk nyert velük.

Az alig több mint egyéves terminus meggyőzött bennünket arról: a lapnak a várost kell szolgálnia és nem a pártérdekeket kell figyelembe venni. Ezt az elvet igyekeztünk betartani, egyesek szerint sikerült, mások szerint kevésbé. A szerkesztőség úgy véli, hogy sikerült ezt az elképzelést valóra váltani.

Nehéz időszakban indult a Hírnök, a régi rendszer már nem, az új még nem működött úgy, ahogy azt elvárta volna a demokratikus érzelmű polgárság. Szerencsére ennek az állapotnak már vége, megszületett az új rend és ehhez új szerkesztőségre van szükség.

A régi szerkesztőség megköszöni az olvasók bizalmát és sok formában megnyilvánuló szeretetét.

Kívánjuk, hogy az új szerkesztőség szebb és színvonalasabb városi újsággal lépjen az olvasók elé. Kérjük, támogassák őket is, hogy ne maradjon városunk lap nélkül!"

Távozási szándékomat 1990. január 2-án jelentettem be a polgármesternek, és január 5-én a Népújságban megjelent a főszerkesztői helyre a pályázati kiírás, amely szerint január 15-ig lehetett a pályázatokat benyújtani.

(FOLYTATJUK!)

■ Beregnyei Miklós

Szarka József

A túlsó parthoz

Nem voltatok sem próféták,
sem Istent káromló elátkozottak,
kiknek arcát plakátokra fotózzák,
falakra festik,
hősök voltatok csupán,
üres zsebű ékkövek,
tomboltatok, igen,
mert fáj, ami fájhat az embernek,
de azért boldogok is voltatok néha,
a lobogó tábortüzek mellett,
és szomorúak is voltatok
amikor elragadott közületek
valakit az elmúlás,
költők voltatok,
akik dalokat énekeltek a Napnak,
a fénynek, dalokat az emberekért,
a fölríanó forradalmak hősei voltatok,
az elaggott remény hősei,
falra fűjt üzenetetek is erről szól:
„Itt jártunk. Legyetek nálunk sokkal
boldogabbak, legyetek szépek!”,
nem tartottatok kezetekben
füstölgő csövű puskát soha,
gyerekeket, árva gyerekeket
öleltetek inkább,
meséltetek nekik a boldogságról,
hazáról, szerelemről,
és meghaltatok persze,
ahogy hősközök illik,
a költők sokadalmához,
Lorcához, Jeszenyinhez, Eliothoz,
Paundhoz, Adyhoz, József Attilához
és a többiekhez,
Istenem! Ki dicséri ma már,
ki veszi észre kihunytt szemetekben
a fényt, szépséges álmaitok sokadalmát?
Ki állít néktek a végtelen térben,
időben, tündöklő obeliszket?
És a Styx innenső oldaláról
ki viszi át Nagy László szerelmét
a túlsó partra?
Barátaim.

Gyermekkatonaínkhoz

Hol vagytok,
merre jártok gyermekkatonaik?
talán az őserdők rengetegében,
vagy vízesések hűvösében
éltek és öltök,
akár lobogó hajú fáklyák,
vagy a sivatagok
végtelen
dombjait, a homokdombokat birkózzátok,
vagy falvakat gyújtogattatok,
dicséritek a halált,
és üldözték az életet,
a megmaradást,
vagy a Kilimandzsáró havát
tapossátok a párducok
szellemei után kutatva,
vagy szépséges szavannáitokon
űzitek a vadat,
- nem tudhatom,
hogyan merre jártok gyermekkatonaik,
csak azt tudom,
hogyan vérezik a föld amerre jártok,
levágott fejű istenek hevernek
az utak mentén,
elhagyott ösvények oldalán,
sivatagok homoktüzében,
dzsungel mélyén,
halálra sebzett oázisok
szenvedése kíséri lábnyomokat,
és siratlak titeket gyermekeink,
koravén, fehér haját viselő
harcosokat,
akiknek nem adatott meg
sem a boldogság, sem a szerelem,
sem a béke,
sem a szikomorfa hűsítője,
lelket gyógyító csendje,
kik értelmetlen harcokban
pusztulnak mind,
és nem ismerhették meg
a jóság hatalmát.

Adventi gyertyák

Ha fellobbantjuk az első gyertyát, gondoljunk egymásra, éljünk bárhol, bármely kontinensen, sivatagokban, hegyek fennsíkain, öserdők mélyén vagy arctalan metropoliszokban, ahol a szeretet hulladékgyűjtők mélyén hever, és kihunyó szemű emberek botladoznak a maguk építette, felszaggatta járdákon, utakon, ahol réges-régen elfelejtették a Jóságot, az emberi arc méltóságát, becsületét. „Levgyen bár oly erőm, hogy sziklát mozdítsak el, ha nincs énbennem szeretet, semmit sem érek...”. Pál apostol gondolata jön velem az utcákon, megpihen a télbe hanyatló, fázós tereken. „Uram! Ágyasom is volt, de csak egy, és hozzá hű maradtam!” Gyónja az egyiptomiaknak, akik őszinteségét hallva, látva, érezve, megbocsátanak a vándor igehirdetőnek. Saul legalább olyan erős volt, mint amilyen lelkében törekény ember, aki meglátta a szeretet és a gonoszság közt dúló harcot. Gyűjtsuk hát az első gyertyát advent koszorúján egymásért, igazán nagy szükségünk van erre az apróságra, melegségre.

A második gyertyalángot a gyerekekért és a vénéért gyűjtsük. Azokért, akiké a jövő, és azokért, akik elmentek felkutatni, megismerni a végtelen labirintját, a hősökért és az elátkozottakért. Azokért, akik háborúkat, forradalmakat vívtak, borzalmas szenvedések keresztútjain álltak tanácstalanul, de mindig is ránk gondoltak, valami igazságosabb, elviselhetőbb, szebb országra, valami számukra megfoghatatlan fényre, térre, időre, világra. A világra csodálkozó ártatlan szemek fényét világítsa az a második gyertya. Azért lobogjon, hogy apró kéz, semmilyen kéz ne tartson kezében fegyvert, hogy a friss, szépséges tiszta szemek a mindenségre csodálkozzanak, és az univerzum útvesztőiben találják meg a helyes irányt, mely egymáshoz vezeti a jókat és a tévelygőket, apró emberléptékük legyen számunkra hőstett, igaz, és megmásíthatatlan küldetés. Értük lobogjon a második gyertyaláng.

A harmadik gyertya a kizsájtottakért égjen, azokért, akiket elűdöztek otthonaikból, hazájukból, életet adó földjeikről, mert a hősködő hatalmasokat bántotta, ami őket is bántotta, az egyik igazsága és a másik becstelensége. Hősöknek nevezték őket a gyávák, akik sohasem jártak csatatereteket, csak kifundálták a halált, az elnyomórító emberkín borzalmas módozatait, ők voltak minden korszakban az elmúlás önmaguk kezével Jóságosra festett arcú zászlóvivői. Kizsákmányolták a nincstelen, elvették tőle, ami még megmaradt, elvették a földet, megmérgezték vizeiket, felfalták gyermekeiket, aztán taszítottak rajtuk, nincstelen semmit érókón, akik koldusnak, naprakész trógeroknak kényszerültek, mert megmaradásuk a talpnyalást tette sorsukká, mert kénytelenek voltak alázatos arccal bókolni a maguk által égbe felkent banditák előtt. Móricz hét krajcárról ír, igen, a hetedik te magad légy. A harmadik gyertya értük lobogjon, óvja és bátorítsa őket ez könyörtelen világ síkatoraiiban fázókat és éhezőket, az önmaga által leláncolt szeretet rabjait.

Végül azokért gyűjtsünk gyertyát, akik velünk vannak, velünk maradtak, álljanak bár katedrán, vagy jólelkűen gyógyítsanak, mert bennük találjuk majd meg az embersors igazi értelmét, küldetését, egyre messzebbre tartó, emberi boldogulást szolgáló távlatait. A negyedik gyertya legyen az ő megbecsülésük szimbóluma, lobogjon, égjen értük, mielőtt felragyog a csillag, és eljön hozzánk a gyermek.

Az ördög meglátogatott

Az ördög meglátogatott ma éjjel,
gyönyörű fekete hajú hölgy alakjában érkezett,
megölelt, csókjai között beszélgettünk
zúzmarás fák alatt,
arról, mi elmúlt,
arról, mi itt maradt.

Az ördög meglátogatott ma éjjel,
szép szemében a telihold izzott,
mint sötét tó lelkén a bánat,
súgta: Jövök veled, megyek utánad,
amíg az Isten él, a gonosz is él, ne félj!
És szöke lett haja,

szeme kék lett, és sóhaja vizeket lobbantott,
úsztunk a végtelenben,
idegen tájak fölött,
hol a gonosz díszbe öltözött,
Átkeltünk csillagkapukon,
matuzsálem tornyok előtt bókoltunk,
hajlongtunk egek alatt, a víz felett,
az ég alatt.

Ma éjjel meglátogatott az ördög,
jobb kezéből folyam kanyargott
a végtelen, ismeretlen labirintjai felé,
bal kezében apró, rubint
szörnyecskeké sikongtak.
Végül füst lett,

a kék gyémánt csillag homlokán,
köd, árnyék vagy álom lehetett talán,
ásító barlang mélye
suhogott felém:

Hallod, mit mond a szél?
Az ördög meglátogatott ma éjjel,
És dalolt: Te az anyém,
én a tiéd.

De kigyúlt végre egy árva csillag,
és fákjává változott,
kisfiúvá, a zengő jászolok
felett ragyogott a gyermek,
s a hazug próféták között,
sírva bár, gügyögve bár,
de megérkezett.

Üszkös álmaink, veritéktől
áztatott ágynak felett,
életünk újra felragyog,
beleremeg a betöltött hiányba.

Kuti Horváth György

Vezesse őt az Úr...!
Gergő unokámnak

Jaj, belerokkanok ebbe
a nyárba,
ebbe a hóhér
magányba.
Hol lellek vajon,
kicsi kincsem,
kereslek játszótereken,
homályban.
Kereslek fakban,
Napsugárban,
jázminillatú parkok
sóhajában.
Kereslek réten, virágban,
kismadarak dalában,
türelmesen és eszeveszetten,
kereslek őz-szemekben,
patakok mosolyában,
alkonyban és virradatban,
harmatban, buja avarban,
belebolondulva magamban.
Kereslek kicsim, búsan,
acsargón,
zörgetve mindenféle
ajtón,
én bolond,
megszállott senki,
Érted fogok
pokolra menni!
Csakazértis nem adom fel,
elvakart sebeimmel,
miattad lézengek,
akár egy
kivert eb,
nyüszítve, álmatagon
kereslek!
Kérem az Istent,
ha meg nem talállok,
áldattassék lelkem,
örök éjszakának!
Barátaim.

Utolsó menedék

Várom.
Az éjszaka
csillagporát
rád hintette
a virradat.
Álmos szél
fészül kerteket.
Bokrok alján
harmatot csókol
a csend.
Virágok lépkednek
melletted
utadon,
feléd mosolyognak
madarak, fák.
Őzek szemében
megmosod arcod,
s indulsz tovább
szelídségbe öltözött
ragyogással
érkezel a
nyár dűlőútjain.
Melletünk
Krisztuskereszt
őrzi a békét.
S mi letérdelünk,
utolsó
menedékként...

Éjünk, holnapunk...

Hajnal röppen
a tájra.
Madárdal
hangfalának dölve,
várom érkezésed.
Bársony-dűlőúton
közelítség, erdők
partszegélyén.
Szellők leheletében,
már érzem illatod.
Majd feltűnsz
a térben.
Csipőd ívén
árnyékmozdulat.
Mikor elém lépsz,
szemed tükrében
a nyár rám csodálkozása.
Kalászkok hullámverésében
fürdik éjünk.
Ég-óceánba
vitorlázik Napunk.
A csend horizontján
nyílik holnapunk...

Kaszás Zoltán

Mert a tűz ég

Ha majd ránk borul a szűz ég,
S pírlo húst kormol a parázs,
Múlik feszület, hit, varázs,
Várj galambodra, a tűz ég!

Ha már omlik csak a hús kék,
Nyilallnak belénk-hitt tüskék,
S kívánjuk, Isten: Még, üss még!
Azért a lélek él, mert a tűz ég.

S ha már csak a bűz ég,
Hamvadt a hús, enyv lett a csont,
Népek népe, hány más a gond?
Hát éljünk mind, mert a tűz ég.

Parázs-homlokon tenyér,
Hűtsd le szívem, hallgasd csendben,
Véreinkért hogy' esendem,
Mert a tűz ég, s a gyász fehér.

Jógi-álom: tenger s fenyér,
Tiszták vagyunk, s globál lettünk –
Sorvadt lelkünk, s többet ettünk.
A tűz ég, arcunk falfehér.

Törd csak meg, darab a kenyér,
Törd így szét a rabigákat,
Kérdezd azt, ki mindig áltat,
Mert a tűz ég, s lelkünk fehér.

Ha már húzzák lábad alól földed,
(Fehér ló, ím, mai monda...)
S merít mintát sanda szonda,
Még a tűz ég, fűti zölded.

Ha akarják: ne örököld,
S hozzák pénzüket, hetven évük,
Cselédlétünk nekik éljük...
Hajló fű tűzfényben is zöld.

Magad bűn nélkül öldököld
Népem: fogjál, élned tilos!
De azért is, véred piros,
Mert a tűz ég, szíved e föld!

...Amíg testem között fű s ég,
S létemben társam is akad,
Addig marad, a kő marad,
S ver szívünkkel benne a hűség,
Hogy a tűz ég,

Mert a tűz ég.

Farkas Margit

Karácsonyfa

Reszket a fenyő az erdőn,
Házamba költöztetem.
Illatával elvarázsol,
Szépen felöltöztetem.

Hiába szeretem, félttem,
Szabadságát veszte.
Leveti mindenét,
Elmegy nagyon messze.

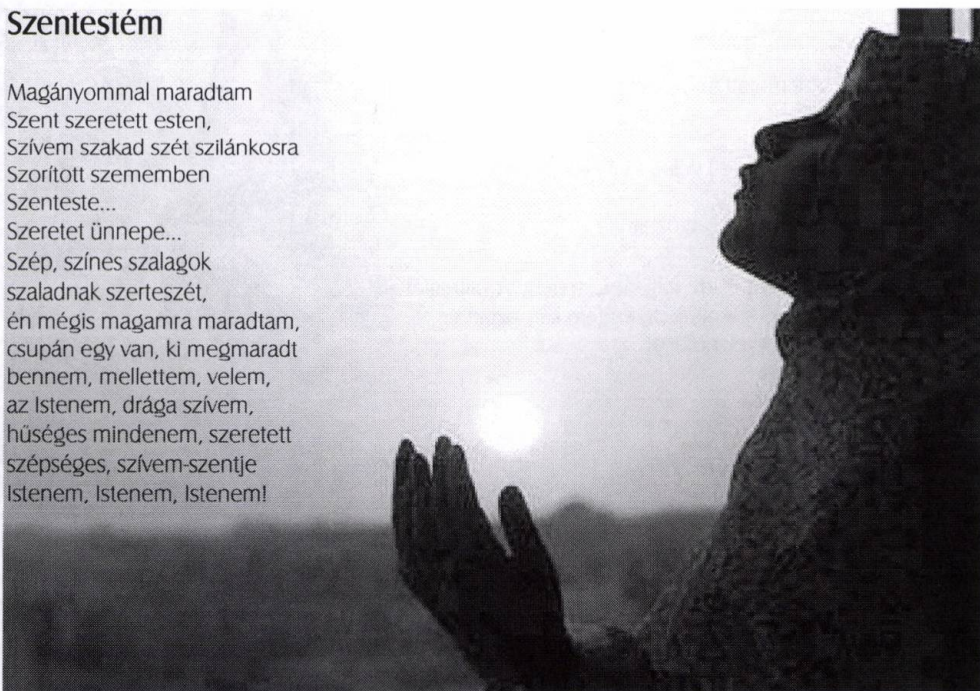
Hovatartozás

Nem kell, hogy festő legyél,
S elképzeld milyen lehet,
Ha két színvilágot összekevered.
A fehér soha többé nem lesz hófehér,
S a feketéd sem lehet ragyogó feketéd.
Sorsukat örökre megpecsételed,
Nem lehetnek mások, csak keverékek.
Szüleim által félvér vagyok,
A sors utam elején bélyeget hagyott.
Pecsetjét rányomta a világ,
A sehová sem tartozás.
Félvér... félvér vagyok.
Két világhoz tartozni nem lehet,
Az arany középút elveszett,
Mert nem óvott meg a szeretet,
A féltés, hogy én is vagyok...
Így a küzdelem, a harc,
Marad osztályrészemül.
Kívülállóként nem értheted,
Nem látod át a következményeket.
S malomként őröl a gondolat.
Hová tűnt el a szeretet, az akarat.
Lassú tűzön hamuvá tűnt álmok.
Indulatba fulladt fogcsikorgatások,
Szememből kifolyt gyöngyszemek,
Lélekből felkiáltó: HOVATARTOZÁSI!

Aya Sofia

Szentestém

Magányommal maradtam
 Szent szeretett esten,
 Szívem szakad szét szilánkosra
 Szorított szememben
 Szenteste...
 Szeretet ünnepe...
 Szép, színes szalagok
 szaladnak szertesztét,
 én mégis magamra maradtam,
 csupán egy van, ki megmaradt
 bennem, mellettem, velem,
 az Istenem, drága szívem,
 hűség mindenem, szeretett
 szépséges, szívem-szentje
 Istenem, Istenem, Istenem!

Imáim...

A testvéreimre gondolok,
 ajkam mozog,
 imádkozok...
 Azokra gondolok,
 kiknek szíve nagyobb,
 mint az égő maga
 ajkam mozog,
 imádkozok.
 Ma rájuk gondolok,
 kiknek arcáról
 vér csorog,
 ajkam mozog,
 imádkozok.
 Anyámra gondolok,
 ki a szeretet maga,
 s a háború
 sem vehette el,
 és Isten se tegye,
 ajkam mozog,
 imádkozok.
 Most rád gondolok,
 kinek létem
 köszönhetem,
 s kié részben vagyok,
 ajkam mozog,
 imádkozok.
 Ma rátok gondolok,
 kik jók vagytok,
 ám magányosok,
 ajkam mozog,
 imádkozok...

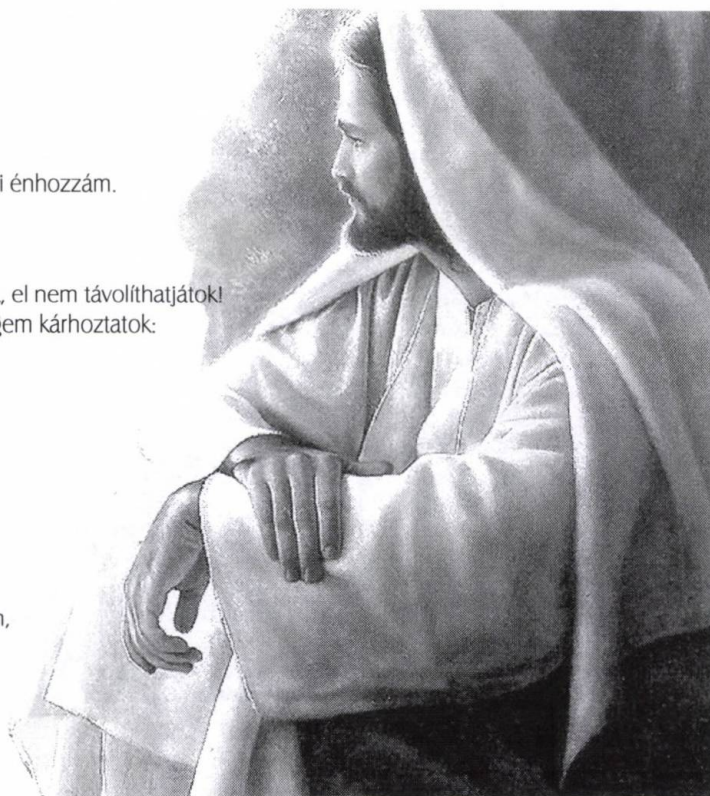
Angyal

Ha angyal vagyok
 Lépteidben ballagok,
 S vigyázom álmaid igazát,
 Szemed tükrét,
 Lelked ablakát.
 Romlott tekintetek elől,
 Angyalszárnyam takar,
 Nem lát senki,
 Ezüst leplem fénylő avar.
 Én csókolok égő álmot
 Lázás ajkammal,
 Csak hozzád szólok,
 Neked beszélek,
 S halkán, lassan
 Betakarlak angyalhajammal.

Solt József

Drága sebek

Szóltam, hívtalak titeket; utat mutattam nektek!
Láttatok, de nem ismertetek:
Hallgattatok, de nem hittetek!
Hozzátk jöttem, pedig nektek kellett volna jönni énhozzám.
Én szeretetet, és békeséget hoztam.
Ti bántottatok, szidtatok, gyaláztatok, átkoztatok.
Ez volt nektek a vesztett órátok!
Mások előtt magatok megmossátok, de foltjaitok, el nem távolíthatjátok!
Ártatlan testemen rést vágatok; bűneitekért, engem kárhoztatok:
Ártatlanságom, ragyogott a földetek porában,
Mint nap, a felhők közt az égen.
Reszketett a föld, az ég zajától!
Sírtak a mennyben,
sírtak az ég alatt:
Sírt a szél, sírtak a házak,
a fák a vizek,
sírt a villám, sok-sok könnyel!
Behunyta szemét a menny, gyászolni ment.
Keressétek az utat, hol a gyászolók vannak velem,
megtaláltok ott, közöttük engem.
Ne féljete, jöjjetek!
Van még hely, siessetek!
Nem azért jöttem, hogy vádoljam a földet;
inkább, hogy megtartsalak téged.

Valaki bánt

Féltem a világtól, hogy majd bánt nagyon.
Még gyermek voltam, és szabad, mint a madár.
Mégis mindenkitől féltem, féltem tőletek nagyon!
„Mikor felnőtt lettem, már nem tőletek féltem”.
Nem a világtól félek, „már önmagamtól félek”!
Mintha fegyverrel üldözném magam!
Ellenségem lettem, üldözöm önmagam!
Nem látja senki, miként küzdök magammal.
Egyik részem örül a győzelemnek, a mámor ittas, diadalnak.
Míg a másik, összerogyva térdre hull.
Olyan ragyogó, tiszta a szívem!
Szépséges gondolatok, virágzanak bennem.
Mégis félek, nagyon félek!
Félek, hogy elindul majd bennem egy indulat.
És halálra tapossa, tiszta lelkemet.
Ha tudnám mikor bántok valakit,
nem azon az úton mennék,
hogy ne bántsam őt.
Ha tudnám, megállítanám, de érzem erősebb ő.
De valaki bánt engem!
Elfutnék, hazamennék, többé nem félhetnék.
Távol vagyok még, és félek nagyon!
Félek, nagyon félek!
Higgyétek el, nagyon félek!
Elfutni sem tudok, mert mindenütt nyomomban vagyok.
Lelkem reszket, szívem sír.
Lágy agónia, büszke diadala, tort ül árva testemen.
Testemben betegség, s láz, sosem ütött tanyát.
Most mégis félek, mert valaki bánt.

Mint agyalok

Minden megbocsájtás,
egy lehulló seb a tiszta szívnek.
Mint agyalok, sírnak közöttünk.
Rád is várnak sokan.
Nyiss ajtót a szeretetnek.
Nyújts kezet az elesettnek,
nagy lesz benne a szíved.
Figyelembe se vedd a gyűlöletet!
Mert erősebb mindennél a tiszta szeretet.
Őrizd meg emberi békességéd,
látod majd örülni ellenséged.
Mert megtörik a szív, a tiszta érzelem alatt.
Mint ahogyan megtörik a lélek is a
Szép szeretet alatt.
Ha igaz vagy, szabadabbá tettél!
Ne magadnak keress örömet,
Hogy ellenségeddé ne legyen a gyűlölet.
Másoknak add, mind azt,
mit magadnak kívánsz.
Követni fognak sokan elesettek, összetörtek.
Ne vesd meg soha, az elesettet!
Mert megvetik sokan, de nem tudják,
hogyan ezek mind agyalok.
Ne fegyverrel, s erőddel jöjj elő!
Szíveddel jöjj közénk, nem fegyver,
szeretetet kell!
A holtat már vissza hozni nem lehet.
De az élt még szeretheted,
és meggyógyul minden seb.
Nem lesz fegyver, háború!
Harag s gyűlölet, már nem ismert:
Ki gyűlölt az is szeret!
Ez a legszebb, így élj tovább!
Csak öröm és ünnep tölti be a földet.
Ragyognak kicsik és nagyok,
boldogok mind, mert agyalok.

Szerettem őt

A szemem előtt voltál, és én meg sem ismertelek.
Beszéltél nekem, de csak később értettelek.
Szívedből adtál, hogy megőrizzelek.
Lángot hoztál szívembe, szép szíveddel.
Szívembe bújtál, körül fogtál, mint szívárvány az ég alját.
Szabadon kellene szeretnem téged, hogy szálljon szíved szívemre.
De nem tehetem, mert tövisek közt vagy elrejtve tőlem.
„Széptitkaink, néha kellemes örömet hoztak”.
Olykor, gyógyulni látszottak sebeink.
Meddig tart, mondjátok meg, meddig tart a fájdalom?
Miért jó másoknak a káröröm?
Néha látjuk egymást, de szóltanul elmegyünk.
A szív, még ha fél is, de odahúz.
Ő várja még, de bennem ezer a fájdalom, mit tegyek, nem tudom?
Ki melegíti fel a jéggé fagyott testben, a fázó szívet?
Hogy nem szerethetünk szabadon, mert szerelmünk másnak fáj nagyon.
Békétlen szerelem, nem fér meg szívemben sohasem!
Próbáltam védeni, óvni őt, szívemnek kárára nőtt.
„Azt mondta, szeret” én mégis félttem szeretni őt!
Mert jobban féltettem, mint szerettem, talán?
Tudtuk mind ketten, ez legyőzhetetlen:
De nem tudtuk, hogy elbukunk majd a csatában, a szerelem mezején.
De győztesen esünk el, még ha egy életre is elkísér!
Elkísér, majd elkísér, a félhomályban ránk talál.
Felismer a fájdalom, gyöttrő kín, már semmit nem remél.
Tagadtam, titkoltam, szívem mégis vágyta őt!
Arcunkon fénylő gyöngyszemek, ezüstös gyöngyszemek:
Mondjátok el, ha lehet, mindenkinek.
Szerettem őt! Boldog az a kar, mely öleli őt!
De nem tudja, hogy a világ legdrágább kincse ő!

Rácz Diána

Könnyeim

Csendes, s nagy ma a folyó. Gesztenyefáim, szép gesztenyefáim lágyan simogatják a hajnali szellőt. Egy bagoly még kábán siratja az éjt, de az ébredő Nap csókjára hirtelen álomba szenderül.

Ma másképp jöttem hozzád, én öreg, mégis csillogó szemű Dunám. Nehéz ma szívem, ma búcsúzni jöttem, szépen, illedelmesen, s megköszönni mindent. Neked is szülővárosom. Az első szerelmet, hogy emberré felneveltél, hogy kezembe tollat, papírt, könyvet tettél. Köszönni a barátokat, a segítő társakat, s a földet ahol szüleim alusszák örök álmukat.

Csak ezt akartam... s ígérni azt: el nem fejtlek sohasem, s lángom ha majd egyszer kihunyni kényszerül, hazajövök álmodni kebledre.

Lidérc

Néha még –
gondolatban játszik
ajkam a fénnel
azzal a fénnel
mely bőrödön dalolt
azon a szép téli éjjel.
Tudom én, hogy mesék
tán nincsenek
mégis
néha még
agyamban lobbannak
szikrázó dallammal
azok a szép
régí érintések,
s hullámok suhannak
messze már a tavaszi széllel –
Emlékké csitultál te is ház
vályak kódébe merülten...
ahogy felhő oldódik fel az égben.

Vízöntő hava

Jégbemártott pillanatok,
fagyos csendben
fogamhoz koccant a január.
Emlék villant fenyő csúcsán
s remegve, roppant erők
zúzták össze
álmaim... S vigyorogtak
lomhán a csillagok.

Miszlai Gyula

Címe sincs

Vaspántokkal záródik rám az este.
Piócacsillagok nyugtatják az éjt,
S üres terek, üres terek vesznek
Körbe engemet.

Erek szájában csak hús vagyok, és
Máj és vese és forró mozzanat vagyok,
Éjbe bábozódó délibáb.
Isten mellé lőtt golyó vagyok.
Eszásébet, álom, hála, mi túlnó a halálon.

Amiben úgy hittem, már nincsen.
Szabadítómtól lett bilincsem,
Tengermélyre süllyedt kincsem,
Se kulcsom hozzá, se kilincsem,
Se mód, hogy újra rámtekintszen.

Levelek

Ősz ékszereit
tört aranyként veszi át
az uzorás tél.

Csak ez volt bizonyosság

Túlvilágig derengő kezed.
Paradicsommélyi sóhajaid,
amik megváltatlanul maradtak.
A napvihar, apám halálakor,
mikor láttam, mindennek
mértéke az ember, a létezőnek,
ahogy van, a nem létezőnek, ahogy nincs.
A ravennai mozaikok kékje, mert
tengerként nyelték el vandál
hadak lódobogását,
A toszkán píneafenyők, a poros akácok.
A több millió éves kottából
Istenhez éneklő madarak.
A mindenség hangjai, ahogy
Bach, Händel hallotta.
San Francesco, aki
alázatban tudott a legnagyobb lenni,
Szókratész daimonja, mert nem
hagyta, hogy a méregpoharat ne
igya ki.
Azon a vacsorán a mester könyörgése
tanítványaihoz, higgyenek benne,
ha másért nem, tetteiért higgyenek.
Buddha példabéli szerzetese,
aki megáldotta az öt
kettéfűrészelő rablókat.
New York felé decemberben
az óceán fölötti
felhők,
amiket még nem hagytak
el az angyalok.
Lidérceim közt élő kígyó,
minden rossz és jó tudója.
Gyerekkori ráébredésem, hogy
a lét csupán álom,
s álmodója a teremtő,
aki nézi magát halál foncsorolta
üvegéletem tükrében
talán most is.

Bennünk egy ország rejtőzik

Gyönyörű a szibériai erdő

Gondolatok Gutai István új könyvéről

Sokszínű könyv Gutai Istváné, a komor sötétől a derűs világosig, sok árnyalatot beleszótt a szerző ebbe a színes szőnyegbe. Lépdelünk rajta, nézzük a világot, melyben élünk, élünk s hagyjuk magunkat vezetni a múltban, jelenben.

A nagy csapda már a címben benne van. Vigyázat, senki ne higgye, hogy gyönyörű a szibériai erdő! Tragikus, embertelen, halálos ott a szenvedés, miközben varázslatos a természeti táj.

E kettősség a könyvön is végigvonul; bátorság és gyáva lapulás, kiállítás és sunyítás, közérdek és egyéni önzés, sülyedés és felemelkedni akarás; bizony ilyen ez a mi világunk.

Az olvasó ne keresse e könyvben kedvenc regénytémáját, ne keresse a könnyed történeteket! Feltárul helyette az emberi poklok bugyra, a hatalom packázása, egy közösség gyors, de az országban nem egyedülálló életmódváltása.

A kötet első fejezetének (Gyönyörű a szibériai erdő) bevezetőjét a második világháborús hadifoglyok visszaemlékezései elé Rózsás János írta, aki maga is osztozott ebben a sorsban.

Szelp Jánost, az első visszaemlékezőt Budapesttől kilencezer kilométerre vitték, Novoszibirszkbe. Többhetes utazása a teljes bizonytalanságban telt, vitték, de nem tudta, hova. A két évig tartó fogság borzalmairól még a családnak sem mert beszélni hazatérte után. Aki beszél, azt visszavisszük! – szólt a figyelmeztetés. Nyomasztó álmaiban mindig megjelent a láger: „...jönnek értem, üldöznek, elfognak...”

B. G. még most is neve kezdőbetűi mögé rejtőzik. Ő is, mint társai, a háború utolsó heteiben esett fogságba. Tizenkétezer társával indítják útnak, hogy aztán létszámuk néhány ezerre csökkenjen a borzalmas út során, s végül a maradék a leningrádi körzetbe kerüljön egy lőszergyárba dolgozni. A háborúnak több hónapja vége már, de a felügye-

lő öntudatosan hirdeti: Készülünk a harmadik világháborúra! Az örökké éhes, lerongyolódott magyar fogoly igen egyszerűen szembesül a Szovjetunió igazi arcával: az élelmiszerhiány leplezésére pártutasításra gipszsonkát tesznek a k rakatba.

Kakstetter Ferenc sebesülése és felgyógyulása után civilként esik orosz fogságba, végigjárja

a temesvári és foksányi gyűjtőtáborokat, hiába várva a beígért bumáskát, a szabadságlevelet. Az igazi szenvedés csak ezután kezdődik, az embervásáron első osztályúnak (munkára alkalmasnak) találják, és meg sem áll Szibériáig, „mely egyébként gyönyörű”. Megtanulja a túlélés technikáit a tapasztalt foglyoktól s az orosz civilektől, akiknek sorsa éppen olyan nehéz, mint a foglyoké. A hazatérését minden illúziótól megfosztják a fogolyvonat gépfegyveres magyar őrei. Egy életre megtanulja a figyelmeztetést: tartsd a szádát!

Kern József 1944 decemberében Cinkotán kezdi a fogságot. Közös a sorsa az arctalan, nevét vesztett magyar, német fogolytömegekével: gyári munka, kolhoz, erdőirtás, bánya és mindenek fölött az állandó és időtlen éhezés. A családnak küldött levele „Valahol Oroszországból” keltezett. Otthon aztán másfajta rabság, függőség következik. Azt hiszi, gazdálkodhat, gyaraodhat, de az új hatalom mindenét elveszi: Onnan kell elvenni, ahol van! - közlik vele.

Sorsa sok ezrekével közös: téészesítés, megfélemlítés a belépés megtagadása miatt, míg végül egy borzalmas éjszaka után ott találja magát a sötét országúton. Merre van Paks? - kérdezi elveszetten.

Milyen sorsot szántak az 1943 januárjában a Donnál foglyul ejtett Vájer Mátyásnak? A tíznapos vagonút után ötven százalékra taksálták a túlélés esélyeit. A lágerélet megpróbáltatásait némileg enyhíti az emberi szolidaritás, már tudják, hogy mi vár az otthoniakra, amikor hírül veszik, hogy 1944. december 2-án a szovjet csapatok elfoglalták szülővárosukat. A várt hazatérés nem a szabadságot hozza. Csapnál farkaskutyákkal őrzik őket magyar őreik. Vájer Mátyás később is állandó zaklatásnak van kitéve, tiltakozásul a börtönbüntetés ellen régi hadifogolykábátjában vonul be a zárkába. Sorsának tragikumát fejezi ki, s egyben a cinikus, irracionális világot, hogy a szocializmus éveiben Tambov testvérmegyéje lesz Tolnának, Vájer Mátyás szülőföldjének. Azt a Tambovot nevezik „szeretett testvérvárosnak”, ahol több tízezer fogoly halt meg, köztük magyarok, Vájer Mátyás rabtársai. „Anynyian mindig meghaltak, ahányan érkeztek, így

a tábor sose telt meg” idézi fel a tambovi poklot.

Nem kevésbé drámaiak az ötvenhatosok visszaemlékezései sem. Kunszabó Ferenc a fejezet bevezetőjében azt írja, hogy a szellemi tolvajok világát éljük és ahhoz, hogy az igazság helyreállhasson, a résztvevőket kell meghallgatni, az eredeti dokumentumokat megvizsgálni. Ezt teszi Gutai István. Beszéli és hallgatja az emlékezőket: megszólal Koch Frigyes, akiről a Fehér könyv azt írja: „munkásként beférkőzött” a paksi konzervgyárba, hogy ott bomlassza a termelőmunkát, holott a mindenétől megfosztott györkönyi sváb gazda csak ott kaphatott munkát. Részt vesz október 23-án a paksiak 16 pontjának összeállításában, az összeomlás után hamis vádak alapján Tökölre viszik, majd megtapasztalja a börtönéletet Márianosztrán, „mint ketrecben a vad” olyan a fogoly élete.

Beszél Mutz János, aki már gyermekkorában tudta, mi a nélkülözés; „a felszabadulás a mi számunkra megszállás volt” mondja határozottan. De hogy történelmi események résztvevője lesz, azt nem sejtette, amikor 1956. október 23-án kocsikísérőként élelmiszert kezd fuvarozni Budapestre a felkelőknek. Az utolsó fuvar november 3-án indult. A Kilián laktanyában átélük az orosz ostromot, fekete ruhás KGB-sek vallatják, majd vagonokba zsúfolva Ukrajnába viszik. Az ungvári fogság sok tanulsággal szolgál: részük van segítőkészségből, árulásból egyaránt. A hazatérés után a kőbányai pribékek kegyetlenebbek, mint az oroszok Ungváron. Mutz Jánosék is, akárcsak a hadifoglyok, megkapják a parancsot: „erről egy szót sem beszél sehol. Csönd lesz. Világos?” Így kezdődik el Mutz János számára a csöndélet. Még esküvője napján is háborgatják a nyomozók.

Bár úgy tűnik, hogy a könyv következő része, a Pro Urbe még lazán sem kapcsolódik a hadifoglyok, ötvenhatosok sorsához, ez csak látszat, hiszen Mutz Jánosék élete átvezet a mába. Megérték a rendszerváltást, s látniuk kellett lakóhelyükön, miként profitálnak némelyek az átmentett hatalomból, feledve, kik is voltak ők 1990 előtt.

Először azt tudjuk meg a sok dokumentumból, jegyzőkönyvből, hiteles visszaemlékezésből,

hogy a helyi nyilvánosság változatossága ellenére (több nyomtatott lap, tévé, rádió, elektronikus úton szerkesztett újság), Pakson mintha mégse lenne kommunikáló közösség. Nincs párbeszéd az önkormányzat (mely csak tájékoztat) és a lakosság között (amely csak tájékozik). Itt is érvényesül mindaz, ami az átlag magyarországi településeken megfigyelhető, nevezetesen: a város vezetése saját érdekeinek megfelelően használja a médiát, illetve, hogy az egyes politikai érdekcsoportok szócsöveivé válhatnak ezek a fórumok. A szerző, aki az elmúlt évtizedekben cselekvő polgárból inkább szemlélődő polgárrá vált, krónikásként lejegyez mindent, amit a kisváros életében fontosnak tart – összegzi M. Kiss József a fejezet bevezetőjében.

Megtudjuk, hogyan cserélt tanácselnököt 1985-ben a helyi pártbizottság és a megyei tanács elnöke. Sokakat foglalkoztatott akkoriban, hogy a város népe vagy az atomerőmű vezérigazgatója választ magának tanácselnököt. B. F. téceszelnök, egy iskolaigazgató, egy konzervgyári mérnök, egy Lokálpatrióta álnévű helyi gazdasági vezető szavaiból fölsejlenek a megyei függés különböző formái, a diktáló pozíció megnyilvánulásai, az atomerőmű kivételezett helyzete, hatalmi-érdekvényesítési rendszere, iskolarekvirálása; a két városrész (Óváros és lakótelep) urbanizációs foka, lakóinak életmódbeli különbsége, az áramkedvezmény körüli harc. Mindezek a városka életének sajátos színfoltjai voltak az eltelt évtizedben.

Figyelemre méltó esemény történt 1994-ben: lakossági tiltakozás kezdődött a kiégett fűtőkazetták átmeneti tárolójának megépítése ellen. Szinte napi pontossággal idézi fel a krónikás, Gutai István a várost lázba hozó eseményeket. A tiltakozások során felszínre kerülnek azok a szociális feszültségek, melyek az erőmű telepítése óta léteznek a városban. Körvonalazódnak az egyéni és csoportos karriervágyak is.

A szarkofág megépítésének ellenzése, az áramkedvezmény kiterjesztése valamennyi paksi lakosra, a polgármester személye elleni harag, a frissen szervezett egyesület vezetői közti kölcsönös gyanakvás, mindez belefért azoknak a hónapoknak az eseménynaptárába. Az idő telt,

az indulatok maguktól lecsillapodtak, a kezdeményezés elsorvadt.

A szerző saját bevallása szerint nem az indítékokat értelmezte, csak az eseményeket dokumentálta.

Nem kevésbé eseménydús az 1994-es önkormányzati választások krónikája sem. Hogyan politizál egy kisváros a kilencvenes évek elején, hogyan köttetnek a szövetségek, hogyan formálódik a városka ideológiai arculata, milyenek az erővonalak – mindez tapinthatóan jelen volt az atomvárosban. De hogy mindenki mindenkivel összefogott volna, hogy gittegyetek is szerepet kértek a politika színpadán, hogy sokan nyúltak volna Mikszáth Két választás Magyarországon című könyve után, nem tudhatni. Egy bizonyos: váratlan mozzanatok, fordulatok színesítették '94 őszét, de ki emlékszik ma minderre? A krónikás, Gutai István, ő igen; előhívja a történeteket, fellapozza a jegyzőkönyveket, felidézi egyik-másik jelölt naiv fogadkozását: „... azon leszek, hogy a szülővárosomban élőknek minél jobb komfortérzése legyen.”

Óh, boldog idők, amikor még csak ezért kellett harcba indulni! És megmosolyogjuk, hogy a szent cél érdekében még igen közel lévén a múlt, kimaradtak az életrajzból az immár kényelmetlenné vált tények. („A politikai főiskolát a Szovjetunióban végeztem.” „A városi pártbizottság tagja voltam.”...)

1998-ra aztán a korábban megkötött szövetségek felbomlottak, új erők törtek az élre („mindent megnyertünk, amit lehet”), s lassan megmutatkozott itt is, miként Magyarországon mást is, hogy a választás idejére szövetségre lépő, egységet valló képviselők között korántsem ilyen nagy az egység, politikai felkészültségükről, értékrendjükről, etikájukról nem is beszélve.

Reméljük, Gutai István tovább írja krónikáját, s az ezredforduló eseményeit is feljegyzí. Hogy e kor fortyogó indulataihoz képest a megörökített múlt naiv kezdők játékának tűnik, ki merné ezt állítani?

A kötet harmadik fejezete Sárpilisről szól. Ha eddig fel is tűnt a szerző távolságtartása egyik-másik témától, ha nézőpontja itt-ott az eleve elhatározott tárgyilagosság volt, akkor itt, e táj-

képben elmerülhetünk a szubjektivitást, az érintettséget titkolni sem szándékozó rajzban. Sárpilis sokszor lírai színekkel megrajzolt képében elmerülve kedve támad az olvasónak magának is a szerzővel együtt zötyögni a Szekszárdról Bátaszékre tartó vonaton, hogy az előtárulkozó szelíd dombvidéken Sárpilis ceruzavékony templomtornyát lesse halkán dúdolva szerény népdalkincséből az egyetlen dalt, amit a tájba helyezhet: Sárpilisi hegy alatt lányok sütik a halat...

Gutai István leírásával visszafordulunk a múltba, a XIV. századig, mikor is első említése esik a falunak, majd osztozunk a táj emberének megpróbáltatásaiban, melyek rázúdultak a következő évszázadokban, s így jutunk el 2000 novemberének verőfényes délutánján a vasútállomás helyén árválkodó rozsdás vasvázig, s indulunk be a faluba felderíteni a közelmúltat s a jelent.

A kis faluban éppoly harcok folytak, mint az országos küzdőtéren, viharok támadtak majd elcsitultak, ellenfelek vívtak meg nyíltan vagy nemtelen eszközökkel. Elkötelezettség egy ügy mellett, intrikálás, nemes vállalások a közért s kicsinyes válaszok – mindenre találunk példát.

Felkavarta a hosszú évtizedekig állóvízű Sárpilist a Decstől való különválás szándéka, a Sár-rázó című helyi lap élete, majd kimúlása, s mindjárt azután a másik kiadvány, a Hírmondó létrehozása. Mindenki szívügyévé vált az iskola visszakörzetesítése, az új megépítése. Az új iskola megtervezése, kivitelezése („kacsalábon forgó”) kicsit olyan volt sárpilisi szinten, mint mindannyiunk álma egy új Magyarországról a rendszerváltozás kezdetén. Megtestesült benne egy tiszta világ utáni nosztalgia, Bogár István nagy hírű iskolaigazgató szellemiségének visszahozása a jelenbe, a megváltozott körülmények közé. A nyilatkozók, emlékezők számára a falu-iskola azonos fogalmak: „Megmenteni az iskolát, tehát a falut.”

Sikerült ez Sárpilisnek? Aligha, az intrika, a haszonlesés, elégedetlenség, az elvárások számmonkérése, a gyermeklétszám lassú fogyása, apadása sokszor változtatta üroemmé az örömet.

Sárpilisi arcok, sorsok villannak fel a továbbiakban. Vállalkozó asszonyok szerény sikerekről, kudarcokról, csendes vegetálásról mesélnek, de mindannyiuk szavaiban ott bújkál a túlélés reménye.

Sárpilis jövőjének sarokköve mégis csak a gazdálkodás, a földből való megélés. Kovács István gazdálkodó a régi paraszti világból hozott erkölcsével, a föld szeretetével látna ismét munkához, ha nem szembesülne a valóval: a pilisi határ nagy részét „vidékiek” bérlik. Keserű szavakkal idézi fel a régi téeszvilág embertelen viszonyait. Mikor az utolsó kéve árpát learatták, jött a téeszelnök: „János bátyám, nem a magáé ez, hanem az Új Élet Termelőszövetkezeté!” A parasztság önértékelését is elvették, a városról jött nincstelenből lett pártmunkás jelentette ki: „a parasztember nem ér semmit, az értelmiség lesz majd fenn, a magosszinten.”

A nyugdíjas mezőgazdász lemondóan állítja: a mezőgazdaság lehetne a falu jövője, de úgy látszik, ezt még sokan nem ismerték föl Pilisen. Nem lehet már versenyezni az uniós minőséggel. Amióta Pilis létezik, nem tartottak még ilyen kevés állatot!

A bajai székhelyű osztrák-magyar vegyesvállalat telepvezetője keserűen meséli, hogy a hajdani téesz sertéstelepén dolgozókat alkalmazták kezdetben, de volt olyan nap, amikor kilenc dolgozót kellett elbocsátani lopás miatt. Működött a téeszmentalitás: minden a mienk, közös tulajdon. Zárszavaihoz nem kell kommentár: „A mai magyar mezőgazdaságról jót nem tudok mondani.”

Mégis akad, aki Pilis jövőjét biztatónak látja: Kovács Barna vállalkozó, aki szerint – ha a közbiztonságot sikerülne helyreállítani – jól lehet itt majd élni, talán ide is költözik.

Arcok, arcvonalak villannak fel a pilisi közösségből: az MSZMP-tagságát most is büszkén vállaló volt elvtárs, aki most mindenben a bírálat hangját képviseli; a kiábrándult polgár: „Az én nevemben hazudtak már ebben az országban annyit, hogy nekem ebből elegendem lett. A magyar parasztnak soha ilyen kevés becsülete nem volt, mint most.”

Az országgyűlési képviselőségig jutott refor-

mátus lelkész, aki most már távol tartja magát a politikától, szkeptikusan szemléli a magyar kultúra devalválódását: „Lassan már Szent István, Mátyás király neve is spanyolul hangzik, ha elhangzik egyáltalán... ez a falu a lavór alján van” - mondja keserűen.

Különálló remek A butellában című írás, itt lép színre a szépíró a krónikás helyett. Gutai István szinte újrírja korábbi kötetének, a Valóságshownak egyes történeteit. A butellában a hajnali reggeli órákban a törkölykimérés ideje alatt remekbeszabott portrék villannak fel, megvitatják az előző esti tévéműsort, a politikához is sajátos kommentárokat fűznek, a cigánykérdést is megtárgyalják, a sápadtarcúaknak (magyaroknak) rosszabbul megy a soruk, állítják.

A butella is Sárpilis arculatához tartozik, a helyi társadalmi élet és nyilvánosság egyik központja.

Az Epilógusban Gutai István Féja Gézát követve – aki 1961-ben Sárpilisen a pályaválasztásról, az olvasottságról faggatta a nagyszámú diákságot – felteszi a gyerekeknek ugyanazokat a kérdéseket. De már Decsen, mert Sárpilisen nincs felső tagozat. A válaszokból kiderül, hogy a pályaválasztásnál a motiváció a könnyű munka és a jó kereset, az olvasnivaló megválasztásában a divatos irodalom dominál, a tévésorozatok helyettesítik a könyvet.

A szerző népének tavaszába talán beleálmódja falujának gazdag kulturális múltját, az 1946-ban alakult férdfidálárdát, Kodály tanítványainak pilisi falujárását, ősi zenei hagyományok gyűjtését, az 1951-es sikeres népi együttesi

szerepléseket a fővárosban, s így szemlélteti, hogy az identitásukat kereső utódok visszatérnek elődeik hagyományaihoz.

Mikor falujáról beszél, Gutai István szavaiban minduntalan érezni azt az eltéphetetlen köteléket, mely ehhez a földhöz köti. „Ez a kis határ” mondja az árvizektől körülvelt falujára. Őrzi szavait, ízeit: böllenkedne – mondja a hajnalban féldecit ivó szocotthonlakóra; gyüttmönk – mondják a pilisiek az idegenekre; „nagy a fa és kicsi a fejszék” mondja az egyik képviselő az új iskola felépítésének tervéről. „A Pisti lebuogatja a billencsről a kukoricát az udvarba” – ez már a mai falu szóhasználata.

Várjuk Gutai István következő kötetét, melyben követi falustársai sorsát a messzi Végváron, a Temesvár közeli településen, feltárva a sárközi és végvári családok szívetmelengető kapcsolatát a történelem viharáiban.

A hajdani krónikás a régmúlt századokban arról panaszkodott, hogy esőben, fagyban a várakat járva csak penészes kenyeret s romlott bort kapott, de sem pénz, sem hamisság nem térítette el az igazmondás útjáról.

A mai utód, a krónikaíró Gutai István szavaiban ugyanezt a morált követi. Könyvében, a koról készült látletében úgy vagyunk benne mindnyájan, ahogy Ady látta a századelőn:

**„Bennünk egy ország rejtőzik
Mint gím a fekete csaltban.”**

Pro Pannonia, 2005.

■ S. Benke Éva

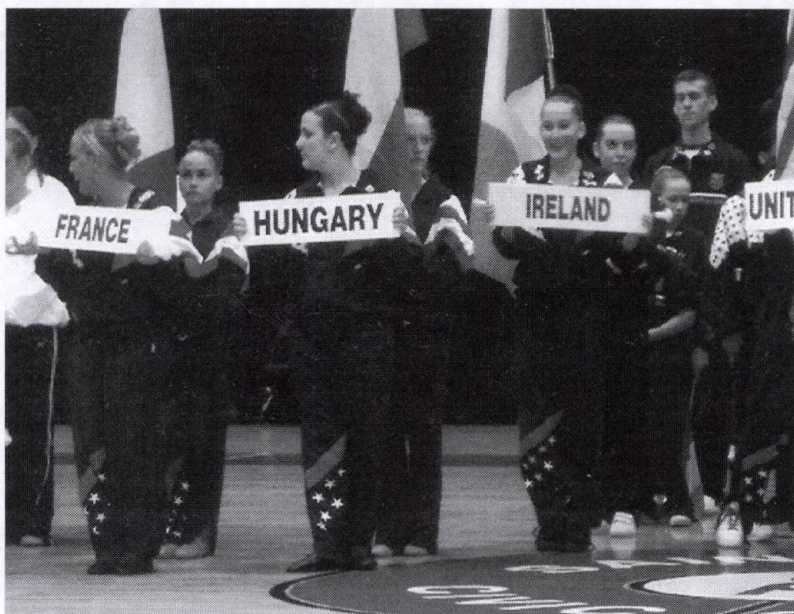
Újabb előrelépés

A Magyar Twirling Szövetség (MTSZ) életében újabb előrelépés történt az idei nyáron. Hétéves, nehéz előkészítő munka eredményeként most rendkívül fontos, jelentős eseményekre kerülhetett sor.

Júniusi ülésén az Európai Twirling Szövetség fogadta a MTSZ új elnökét, Prokob Józsefné Marikát, akinek beszámolóját követően felvették a Magyar Twirling Szövetséget az európai szervezetbe.

Az elnökszöveg tevékenységének köszönhetően a magyar versenyzők idén nyáron megmutathatták magukat az Európabajnokság záró ünnepségén, Mariborban. A bemutatkozó program

létrehozásához sikerült megnyerni az öt sportegyesület versenyzőit és a szülőket. A 32 sportoló által bemutatott, három nap alatt összeállított műsorszám begyakorlása feszes tempóban történt. A szervezést Kalmár Livia, a Paksi Sportegyesület edzője végezte. A koreográfia elkészülte után Falusi Livia vállalkozott a rendkívül nehéz edzések levezetésére és az egységes szellemiség megteremtésére. Segédédzői közreműködéssel a rendelkezésére álló idő alatt a maximumot nyújtotta. Az egyforma tréningruhában megjelenő, zömében paksi sportolók a kedvező fogadtatást követően örömmel vették a bemutató utáni gratulációkat.

Az idei nyár eseménye volt a St. Paulban (USA) rendezett 26. Twirling Világbajnokság, ahol Jasna Vujic horvát edző kíséretében Prokob Ágnes (édesapja szponzorálásával) megfigyelőként volt jelen. A megnyitón és a záró ünnepségen már vitték a magyar zászlót és elhangzott a magyar Himnusz. A sportolók botforgatási technikájának javítását és fejlesztését japán edzők segítették, természetesen nem kevés anyagi szolgáltatás ellenében. A fejlődés tekintetében rendkívül fontos lenne, hogy az MTSZ az alkalmas és a twirling sport iránt elkötelezett versenyzőket az ország egész területéről összefogja. Ehhez viszont szponzorok támogatására volna szükséges.

A twirling sportot népszerűsítette a kézdivásárhelyi mazsorett csoport 10. évfordulója alkalmából rendezett júliusi ünnepségén is, melyre Prokobné Marika is meghívást kapott. Az ismeretség még 2002-ben indult, amikor is Prokobné Marika az Önkormányzat pá-

lyáztatásával egy kézdivásárhelyi gyermek részvételét tudta biztosítani a paksi twirling táborban. Az akkori rendezvényen a Twirling Világszövetség PR-elnöke, Sandi Wiemers is részt vett, akinek közreműködése által nyert felvételt Magyarország a Twirling Világszövetségbe.

A Magyar Twirling Szövetség elnökének, Prokob Józsefnének eddig végzett külkapcsolati tevékenysége eredményeként a magyar twirling sport kedvező fogadtatásra talált nemzetközi szinten, a legmagasabb szakmai fórumokon. Paul Rutten, a Twirling Világszövetség és Európai Szövetség pénztárnoka elragadtatását fejezte ki a magyarországi twirling munkáról.

Sikerként lehet elkönyvelni azt is, hogy az Európai Twirling Szövetség jövő évi évkönyve már magyar twirlingező fotóját is megjelentetni, bemutatva ezzel a Magyar Twirling Szövetséget. Elmondható, hogy a nemzetközi figyelem egyre inkább a magyar twirlingre irányul, és ezzel tágabbra nyílik lehetőség sportolóink előtt.

A következő időszak feladata a sport népszerűsítése, a hazai bázis megteremtése. Ez ezért is fontos, mert 2006-ban Pakson esedékes a III. Nyílt Twirling Verseny megrendezése, ahol négy ország részvételére lehet számítani. Jövő évben Rómában kerül sor a Világ bajnokság megrendezésére, melyre már paksi versenyzők is kikerülhetnek.

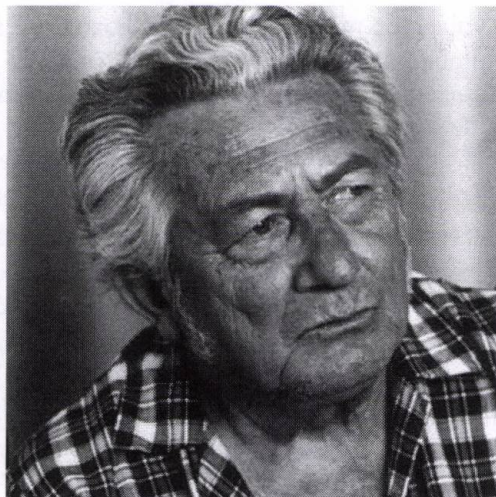
Twirlingeseink már szép sikereket tudnak felmutatni. Számos érmet szereztek hazai és külföldi versenyeken is. Az újonnan alakult, anyagi háttérrel nem rendelkező Magyar Twirling Szövetség nagy erőfeszítéseket tesz azért, hogy biztosítsa azt a hátteret, amit a további felkészülés, szakmai előmenetel megkíván. A Szövetség minden olyan támogatást, kezdeményezést örömmel fogad, mely a sportokolók további fejlődését, a versenyzők utánpótlását, a sportág jövőjét támogatják.

■ Lovásziné Anna

Bevezető

Tell Edit Pákolitz Istvánról szóló előadójestjéhez

Pákolitz István

Úgy érzem, hogy a mai est előadójának felkérése ellenére méltatlanul állok itt, hogy a rövidesen kezdődő versösszeállítás elhangzása előtt néhány percben felidézsem Pákolitz István életének pár mozzanatát és költészetének néhány sajátosságát.

Többen méltóbbak lettek volna e feladatra. Hogy csak néhányukat említsem: igaz ez Hanol Ferencné Kern Ágnesre, aki róla írta szakdolgozatát, vagy Herczeg Ágnesre, a Paksi Városi Könyvtár nyugalmazott igazgatónőjére, aki számtalan író-olvasó találkozón látta vendégül őt.

Én viszont nem tartoztam azon szerencsések közé, akik barátságával dicsekedhettek, nekem személyes „ismeretséggént” egyetlen kézfogása jutott, amikor valaki, ha jól emlékszem Herczeg Ági bemutatott neki. Azok közé viszont bátran sorolom magam, akik áhítattal olvasták meg, kitarulkozó verseit.

Hogy Editke... (Hadd mondjam a szeretet jeléül kicsinyítő képzővel az immár két gyermekes anya, Tell Edit nevét). Hogy Editke engem szemelt ki e rövidke bevezetőre, az talán abból fakad, vagy legalább abból is, hogy hajdan Ön-képzőkörömben szerette meg a verset, a versmondást, amelynek aztán rabja lett. Hiszen mi más készítené, hogy most, felnőttként is újra, meg újra pódiumra álljon, és hirdesse a művész igazát.

Ezúttal, Pákolitz István költészete előtt tisztelleg. Hadd szóljak hát én is róla, akinek versei hamarosan felcsendülnek szóban és „dal”-ban. A költőnek születésnapja van, ha jól számolom a 86., hiszen 1919. szeptember 18-án látta meg a napvilágot, ahogy a népmesékbe illik, szegény emberek hetedik gyermekeként.

A család, ahogy az lenni szokott, jobb sorsot szánt neki, mint amilyen nekik jutott, ezért polgárba, később gimnáziumba járatták. Papnak szánták, de ő a „nemzet napszámosa” akart lenni, hát tanítóképzőt végzett Kalocsán. Itt születnek első versei.

A második világháború idején rá is katonasors, majd hadifogság várt. Megnősült, házasságából három gyermek született. Tanítóként Maglódon kezdte, majd a „puszták népét” tanította Cseresznyés pusztán. Pakson a hajdani alma materben kapott állást. Közben egyre gyakrabban kísérti meg a Múzsza. Immár regionális, sőt országos lapokban jelentek meg versei (Az Újidők, a Tisza-táj, az Új Hang, a Dunántúl, sőt a Csillag is közli verseit.)

Az iskolától néha „elszólítja” egy-egy hivatal. Csak a legrangosabbat említem: a Magyar Írók Szövetsége Dél-dunántúli tagozatának elnöke. Máskor szerkesztői munka vár rá (Jelenkor). Kitüntetéseit, amelyeket jócskán kapott, nem sorolom, mert nem tudom, melyeket éreznék kegyelet-sértésnek. Azt tudom, (maga írt róla lelkendezve), hogy a paksi díszpolgárságnak nagyon örült.

Köteteit sem sorolom fel. (1958 és 1993 között szinte évente megjelent egy-egy.) (A Paksi Tükör c. lap III. évf. 2. száma részletes Bibliográfiát kínál.) Csak a számomra legkedvesebbeket sorolom fel: a Szüret címűt, a Messze-nézőt, a

Vargabetűket, a Bögrés diákokat és posztumusz kötetét, a Pepitafüzetemből címűt.

Engem pályatársa, Kaposvár költője, Takáts Gyula vezetett el hozzá, no meg a prózaíró Móra Ferenc. Egyszerűen rokonnak éreztem témákat és hangjukat. Vonzalmam titka: a sorstársuk, magam is afféle „bögrésdiák” voltam, Kaposvárra naponta bejáró cselédivadék.

Személyes találkozásunkat meggátolta a sors: Pákolitz István 1955-ben Pécsre költözött, én pedig csak 1959-ben kerültem Paksra. Ha ő később, például egy-egy író-olvasó találkozó kapcsán, megfordult a városban, nem kezdeményeztem személyes kapcsolatot, még az autogramot kérők sorába sem álltam be. Így hát csak a már említett kézfogás jutott nekem tőle, amikor Herczeg Ági bemutatott neki, annak ürügyén, hogy hajdan én voltam a magyartanára; s persze versei, amelyekben kedvemre gyönyörködhettem.

Noha a „Fény és árnyék”-tól kezdve szinte minden kötetét ismerem, ennek ellenére nem mernék vállalkozni lírájának jellemzésére. Azon túl, hogy látom, költészetének támpontjai a gyökerekhez való makacs ragaszkodás, a világra való meg-megújuló rácsodálkozás, a végtelen emberi tisztesség és a mélységes költői alázat; nem merném vállalni, hogy így rögtönözve jellemezem líráját.

Így csupán bejelentem, hogy ma este itt Tell Edit asszony és muzikus partnere jóvoltából szeleteket kapunk Pákolitz István költészetének „tortájából”, méghozzá abban a szellemben, ahogy a költő kérte a rá visszaemlékezőtől:

*„Szívem, szavam igazsághoz szokott,
Kegyes csalásként ne szépítse meg
Az emlék, mely a távolságon át
Csillog – ragyog: színes kristályüveg...”*

Elhangzott 2005. szeptember 19-én a Városi Könyvtárban. Közreműködött Bodroghalmi László (ének, gitár).

A paksi Városi Múzeumban található Pákolitz István emlékszoba

A vers az, amit mondani kell

Wass Albert

Kányádi Sándor mesélte egy paksi látogatása alkalmából, hogy iskolásokkal találkozott a Székelyföldön jártában talán éppen szülőfalujában, az udvarhelyszéki Nagyalambfalván. A tanító néni kérdésére, hogy mi a vers, egy kerekfejű, csillogó szemű kisdíák azt válaszolta, hogy a vers az, amit mondani kell.

Ki tudná ezt ennél mélyebben megfogalmazni? A vers soha nem holt betű, bezárva egy könyv lapjaiba. Kikívánkozik onnan, hangzani akar, mondani kell a szavait.

Ezekben a hetekben sok Tolna megyei középiskolás lapozgatta a versesköteteket, keresgélte megfelelő verset, hogy felszabadítsa a szavakat az írott betű rabságából: hogy elmondhasssa őket. Wass Albert, Nagy Gáspár, Buda Ferenc és mások verseit.

A bonyhádi városi könyvtár idén másodszer rendezte meg a Wass Albert vers- és prózamonddó versenyt középiskolásoknak és felnőtteknek. A megyei elődöntőre a bonyhádi Solymár Imre Könyvtárban került sor.

Hogy miért éppen Bonyhádról indult útjára ez a nemes versengés? Minden bizonnyal azért, mert e völgyeségi kisvárosban tisztelik és szeretik az erdélyi születésű író, aki egész életét kény-

szerű emigrációban töltötte, s csak holtában térhetett haza. A bonyhádiak szobrot állítottak az írónak, jobban mondva befogadták a máshonnan elűzött szobrát. Náluk működik Wass Albert Törzsasztal, mely ápolja az író emlékét. Talán azért értik meg jobban ennek az életpályának a tragikumát, a szülőföldet kényszerűségből elhagyók fájdalmát, mert mindez közlelről érinti a bonyhádiakat. Köztük élnek az idetelepített bukovinai székelyek leszármazottai és a szülőföldjükről elűzött svábság maradékai.

Gróf czegei és szentgyeydi Wass Albert soha nem járt Bonyhádon, de a számkivetettség érzése, az idegen nagyvilágba való elindulás bizonytalansága közös pont lehet az egyik hazából másikba, egyik földről a másikra űzött székelek sorsával. Miképpen Wass Albert számára fontos volt az erdélyi lét megőrzése egy életem át, s erről írt minden művében, akképpen a bukovinai székelyek sem feledték gyökereiket.

Wass Albert életének kezdete Válaszút, a mezősegi családi birtokok egyike, a végállomás pedig Marosvécs, hol hamvai nyugszanak. E két település nincs nagy távolságra egymástól, alig 100 km-re. Ha térben nem is, de időben kilencven évet fog át ez a távolság. Kiröpíti a történelem az író, a biztosnak vélt szülőföldről, birtokról a nagyvilágba, először Németországba majd Amerikába, hogy soha ne térhessen vissza az oly igen szeretett Erdélyébe, csak holtában. De még egy magyarországi létet is megtagad tőle a sors 1996-ban, mikor - hihetnők - már nem lenne ennek akadály. Haza meg nem térhet, az 1946-ban ellene hozott halálos ítélet felülvizsgálata mindmáig késik. Hamvait - bár ő végakarátában úgy rendelkezett, hogy számára a világ legszebb helyén, a Keleti-Kárpátokban, a Kelemen-havasok tetején trónoló Istenszéke közelé-

ben szórják szét – a család és erdélyi írói körök akaratából a marosvécsi vár kertjében, közel Kemény János síremlékéhez helyezték el.

Ez a hely lassan irodalmi zarándokhellyé válik, hiszen itt minden a két világháború közötti

Wass Albert marosvécsi sírja

erdélyi magyar irodalom törekvéseire emlékeztet: a Helikon-asztal a kastélykertben, a vár, melyben báró Kemény János az írótalálkozókat évenként rendezte, az évszázados tölgyfák, melyek mindennek szemtanúi voltak, s most az írók álmát vigyázzák.

De így válik lassan zarándokhellyé az idén jan. 8-án, Bonyhádon felállított Wass Albert-szobor is, talapzatát mindig friss virág, koszorúk borítják. Ha már szülőföldjén nem állíthatnak számára szobrot, melyre nevét is felírhatnák, az udvarhelyiek ebben a tilalmakkal teletűzdelt országban csak kijátszották a román kormány éberségét, és megtalálták a megoldást. Udvarhely főterén az erdélyi nagyságok tiszteletére szoborparkot építettek (a szobrok alkotói egy Vas megyei kis falu, Zsennye szobrászművészei), ott kapott helyet egy névtelen, Wass Albert vonásait viselő alkotás a sokatmondó üzenettel: „Vándor székel hazatalál!”.

Az író természetszeretete minden munkájában benne van. Ezt hivatott ápolni Marosvásárhelyen a Perpetuum Mobile (Örökmozgó) Természetjáró Egyesület. Évenként Wass Albert teljesítménytúrát szerveznek a Kelemen- és Görgényi-havasokban, bejárják az ismert regények (A funtineli boszorkány, Adjátok vissza a hegyeimet!) cselekményének helyszíneit.

Érdekes, de talán nem véletlen, hogy egy bonyhádi kovácmester, aki szakmájának igazi művésze, Fazekas József kovácsolja azt a középkori végvári szablyát, melyet évenként odaítélnék a Balassi Bálint-emlékkard irodalmi díjazottjának. Ezt az emlékkardot posztumusz Wass Albert is megkapta 1998-ban.

A Préház Társaság az Európai Értékek Terjesztéséért civil szervezet alapította a díjat 1993-ban. A Társaság Balassi életének eszményképeit választotta kultúrapártoló és támogató tevékenységének alapjául: az „édes haza”, a „vitélző oskola”, a „kereszténységnek pajzsát viselő Magyarország” - Balassi verseinek alappillérei. Először 1997-ben adták ki a Balassi Bálint-emlékkard díjat, akkor Tóth Bálint költő kapta. Azóta évenként kerül erre sor, Döbrentei Kornél, Nagy Gáspár, Buda Ferenc, Gérecz Attila, a váci börtönéből az 1956-os forradalom napjaiban kiszabadított fiatal költő, akit halálos golyó ért az utcai harcokban, Utassy József, Farkas Árpád (Sepsiszentgyörgy), Kiss Benedek, Vári Fábíán László (Kárpátalja), Ferenczes István (Csíkszereda) kapták. Az utóbbi években kitüntették azokat a műfordítókat is, akik Balassi műveit fordították. A díjhoz tartozik még egy díszoklevél, melyet Vincze László szentendrei nyomdász készített el művészi kivitelben, valamint egy fehér porcelán Balassi-szobor, mely a Herendi Porcelán Manufaktúra ajándéka. A kuratórium elnöke Makovecz Imre.

A bonyhádi Solymár Imre Városi Könyvtár felhívása szerint a megmérettetésre vállalkozó diákok a díjazott költők műveiből választhattak verset vagy prózát. A zömmel Wass Albert életművéből választott versek felölelték szinte az egész költői pályát a kezdetektől (Wass Albert fiatalon, 17 évesen jelentkezett először versekkel) az amerikai kirekesztettség utolsó évtizedéig. A 27 versmondó közül nehéz volt kiválasztani azt a két diákot, akik továbbjuthattak a 2006. január 8-án Bonyhádon megrendezett országos döntőbe.

E sorok írója (a zsűrielnök tisztét betöltve) társaival hosszan kereste a megoldást, hogy több rátermett versmondót is győztesnek nevezhessen meg, de a szigorúan megszabott keretszám erre nem adott lehetőséget. Végül Páll Ágnes (felnőtt korosztály), Novotni Adél (Szekszárd, Garay Gimnázium), és Parragi Judit (Pécs, Löwey Klára Gimnázium) állhattak ki is-

mét a pódiumra 2006 januárjában Bonyhádon.

A paksi rendezvény napja (nov. 19.) újabb bonyhádi kötődést árul el. A magyar irodalom legnagyobbjai közé tartozó Vörösmarty Mihály, a Szózat költője, életének korai, de meghatározó szakasza Bonyhádra kötődik. A város büszkén ápolja ezt az emléket, szobrot is állíttatott a nemzet nagy költőjének. Véletlen egybeesés lenne, hogy éppen a szavalóverseny napján, november 19-én emlékezett meg a hálás utókor a költő halálának 150. évfordulójáról? (Ne bolygassuk, hogy valóban méltón megemlékezett-e, s hogy valóban hálás-e ez az utókor bármiért is).

1855. november 17-én a súlyos beteg költőt, kinek inkább nemzeti tragédiáktól megtépázott lelke volt betegebb, mint testi valója, barátai tanácsára családja új lakásba, a Váci út 5. szám alá, az ú. N. Kappel házba költözteti. Abban a házban éppen 25 évvel azelőtt Kisfaludy Károly lakott, a magyar irodalom megújításának kezdeményezője. A fiatal Vörösmarty mestereként tisztelte (szerencsénkre a tanítvány messze túlszárnyalta mesterét), abban a házban halálos ágya mellett is ott állott. Talán ezek az emlékek tódultak fel benne a ház, az ismerős környezet láttán, mikor feleségétől támogatva az új lakás felé igyekezett? A lépcsőn hirtelen összeesett, agyvérzést kapott, és többet nem is tért magához. November 19-én a koradélutáni órákban 55 éves korában meghalt. Az 1849-es benuktatás állapotából e halálhír rázta fel a nemzetet, november 21-én a nagy költő temetésének napján Pest és Buda lakossága a Kerepesi temető felé vonult végbúcsút venni a reformkor legnagyobb költőjétől. Húszezer ember kísérte a koporsót, utána pedig gyűjtést rendeztek a Vörösmarty-árvák javára.

Az a nap, november 21-e Kisfaludy Károly halálának napja volt éppen 25 évvel azelőtt.

És itt, e hálás utókor. Megszívleli-e a költő intelmét, hogy ne hajszolja mohó vággyal a „kincs, hír, gyönyör” megszerzését? Fialat jegyességét, Csajághy Laurát óvja a költő e világi hívságok birtoklásától A merengőhöz című versében. Minket, a sokszor korcsnak bizonyuló utódokat, minden arra ösztönöz, hogy megszerezzük mindezt. És a „Hazádnak rendületlenül légy híve...” biztatással hogy állunk, kortársaim?

Gyász, megemlékezés, ünnep, minden együtt volt e napokban. A paksi könyvtár falai

között éltek a szép versek, a szavak, a költők üzenetei. Megnemesedtek tőlük a fiatal lelkek. Köszönet mindezért a nemes vetélkedő kitalálóinak és szervezőinek: a bonyhádi Solymár Imre Városi Könyvtárnak és a paksi Pákolicz István Városi Könyvtárnak.

■ *Serdülné Benke Éva - Paks*

cezei Wass Albert szobra Székelyudvarhelyen

**“Üzenem az otthoni hegyeknek
a csillagok járása változó.
És törvényei vannak a
szeleknek,
Esőnek, hónap, fellegeknek
És minden ború, örökkévaló.
A víz szalad, a kő marad,
A kő marad.”**

(Wass Albert: Üzenet haza)

Paksi Tükör tartalom

- 1 Vác N. Vivien: Egy el nem mondott történet
- 17 Siklósi Melinda: Attila - Mítosz vagy valóság
- 21 Gálosi János: A hunok (korreferátum)
- 29 Beregyei Miklós: Paks sajtótörténete II/14.
- 39 Paksi költők versei: Szarka József, Kuti Horváth György, Kaszás Zoltán, Farkas Margit, Aya Sofia, Solt József, Rácz Diána, Miszlai Gyula
- 48 S. Benke Éva: Bennünk egy ország rejtőzik
- 53 Lovászi Zoltánné: Újabb előrelépés
- 55 Gálosi János: Bevezető Tell Edit előadójestjéhez
- 57 Serdülné Benke Éva: A vers az, amit mondani kell

PAKSI TÜKÖR

Irodalmi-művészeti és helytörténeti szemle

XIII. évfolyam, 1. szám, 2006 februárja

Szerkeszti a szerkesztőbizottság

Felelős szerkesztő: Beregyei Miklós

Rovatszerkesztők:

Lovásziné Anna, Gyórfy József, Szabó Péter, Szarka József

Korrektor: Patyi Orsolya

Tördelés: Törökné G. Judit

Kiadja: a Jámbor Pál Társaság

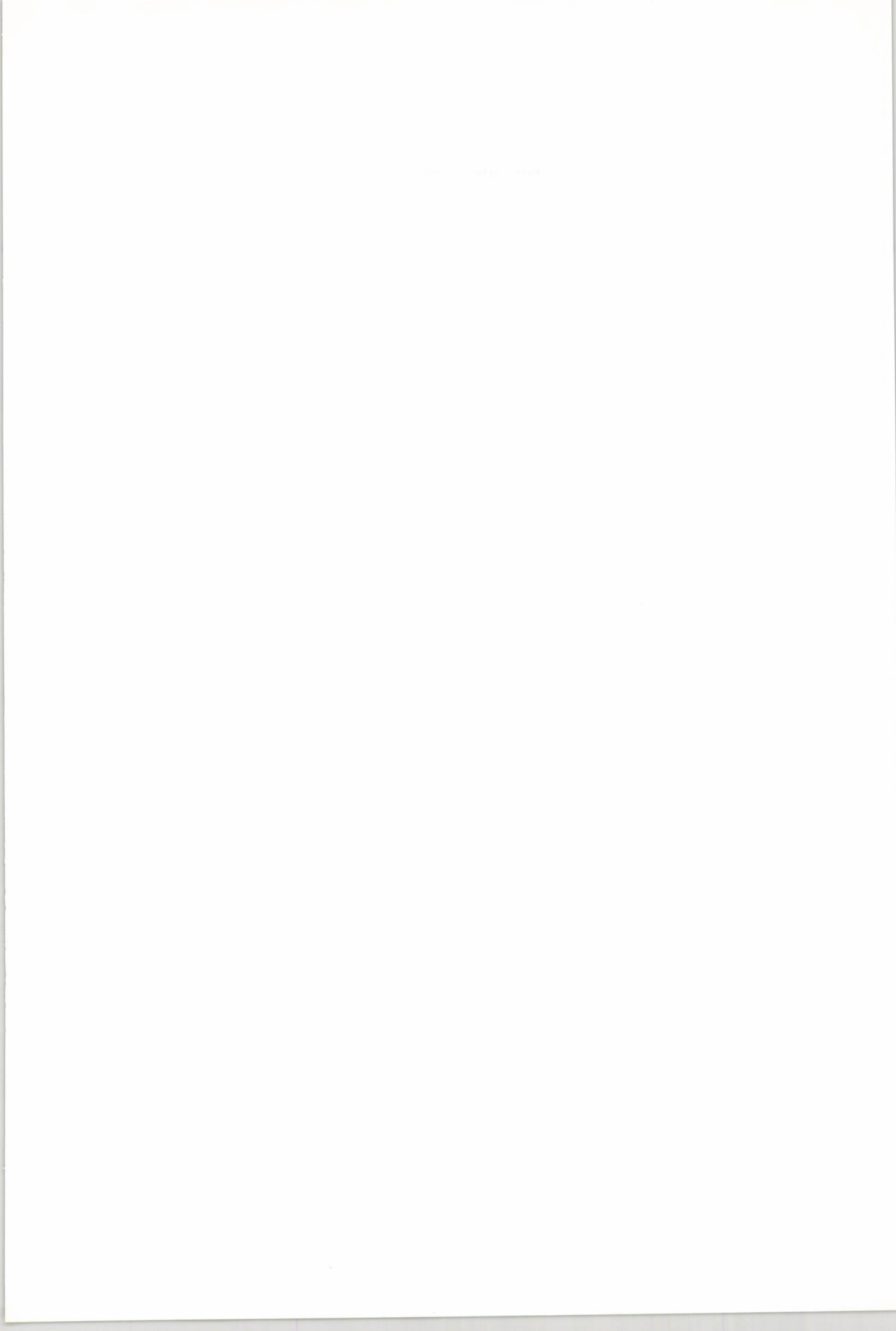
Felelős kiadó: a JPT elnöke

Készült: PA Rt. Nyomda 2006/240. sz.

Felelős vezető: Slonczki István

A szerkesztőség címe: Paks, Városi Könyvtár, Villany u. 1.

HU-ISSN: 1218-2109

Paksi dunapart télen

(Fotó: Beregyei)

